

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN SOSYAL BİLGİLER
ÖĞRETİMİNDE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR (BİTLİS İLİ
ÖRNEĞİ)

Yüksek Lisans

COŞKUN YILDIRIM

AMASYA
AĞUSTOS – 2024

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN SOSYAL BİLGİLER
ÖĞRETİMİNDE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR (BİTLİS İLİ
ÖRNEĞİ)

Hazırlayan
Coşkun YILDIRIM

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Emine ALTUNAY ŞAM

AMASYA – 2024

Dostum, kardeşim Hüseyin'in ve ailesinin aziz ruhuna

TEZ ONAY SAYFASI

Coşkun YILDIRIM tarafından hazırlanan “SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR (BİTLİS İLİ ÖRNEĞİ)” başlıklı çalışma aşağıdaki jüri tarafından 24/06/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri

İmza

Danışman : Prof. Dr. Emine ALTUNAY ŞAM

.....

Üye : Doç. Dr. Ersin TOPÇU

.....

Üye : Doç. Dr. Pelin İSKENDER KILIÇ

.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. .../.../.....

.....

Doç. Dr. Hasan YERKAZAN

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN SAYFASI

Tezimin içerdiki yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

24/06/2024

Coşkun YILDIRIM

İmza

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR (BİTLİS İLİ ÖRNEĞİ)

Coşkun YILDIRIM

Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Ağustos / 2024

Danışman: Prof. Dr. Emine ALTUNAY ŞAM

Eğitim ancak tüm paydaşları sorumluluk bilinciyle hareket ettiğinde verim alınabilecek bir olgudur. Öğretmen, öğrenci, veli, okul yönetimi, program yapımcıları ve uygulayıcıları, resmi eğitim makamları ortak ve planlı bir şekilde hareket etmelidir ki yapılan eğitim verimli olabilsin. Bunlardan birinde meydana gelebilecek bir aksama, hedeflenen ve arzulanan eğitim düzeyine ulaşmada sıkıntı yaratacaktır. Bu araştırmanın amacı Sosyal Bilgiler öğretiminde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunları tespit etmek ve çözümler sunmaktır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma deseni olarak ise olgu bilim deseni esas alınmıştır. Çalışmada yer alan katılımcılar, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Çalışma grubu 2022-2023 eğitim öğretim yılında Bitlis ili Tatvan ilçesinde 15 farklı ortaokulda çalışan 20 gönüllü Sosyal Bilgiler öğretmeninden oluşmaktadır. Verilerin elde edilmesinde, nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Verilerin analizi, detaylı bir şekilde inceleme gerektiren içerik analizi ile yapılmıştır. Çalışmanın amacı, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunları ortaya koymak ve çözüm önerileri sunmaktır. Çalışmada katılımcıların düşüncelerine göre, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin karşılaştığı; üniteler ve konularla ilgili, öğrenci seviyesine uygunlukla ilgili, fiziksel donanımlarla ilgili, sosyo ekonomik çevreyle ilgili, öğrenci, veli, öğretmen, okul yönetimiyle ilgili ve merkezi sınavlarla ilgili sorunların dersin öğretimine etkileri analiz edilmiştir. Çalışmada; akıllı tahtaların olmaması, Sosyal Bilgiler sınıfının olmaması, gerekli materyallerin temin edilememesi, maddi yetersizlikler, konuların ve ünitelerin soyut olması, konuların kopuk olması, ders saatlerinin yetersiz olması bulgularına ulaşılmıştır. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersindeki, ünitelerin ve konuların ilgili kişiler tarafından incelenerek azaltılması ve sadeleştirilmesi, öğrencilerin anlayabileceği bir seviyeye getirilerek somutlaştırılması, okulların fiziksel donanımlarla ilgili eksikliklerinin giderilmesi

dersin etkililiğini arttırmak için tesirli olabilir. Ayrıca bu dersin etkililiğini artırması bağlamında öğrencilerin maddi ihtiyaçlarının giderilmesi, veli, öğrenci, okul idaresi ve toplumun ders ve ders öğretmeni ile ilgili olumsuz yargılarının ortadan kaldırılması, öğretmenlerin mevcut konumlarının iyileştirilmesi, dersin kat sayı sorununun çözülmesi önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilimler, Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilgiler Öğretmenleri, Sosyal Bilgiler Öğretimi, Öğretim.

ABSTRACT

PROBLEMS FACED BY SOCIAL STUDIES TEACHERS IN EDUCATION OF SOCIAL STUDIES (BITLIS PROVINCE EXAMPLE)

Coşkun YILDIRIM

Amasya University, Institute of Social Science

Department of Turkish and Social Sciences Education, M.A, August/2024

Supervisor: Prof. Dr. Emine ALTUNAY ŞAM

Education is a phenomenon that can only be productive when all shareholders act with a sense of responsibility. Teachers, students, parents, school administration, program makers and implementers, and official education authorities must act in a joint and planned manner so that the education provided can be efficient. Failure of even one of these will cause difficulties in bringing education to the targeted and desired level. The aim of this research is to identify the problems faced by Social Studies teachers in teaching Social Studies and to offer solutions. This study was conducted in accordance with qualitative research. The phenomenology pattern was used as the research design. The participants in the study were determined using the criterion sampling method, one of the purposeful sampling methods. The study group consists of 20 volunteer Social Studies teachers working in 15 different secondary schools in Tatvan district of Bitlis province in the 2022-2023 academic year. To obtain the data, semi-structured interview technique, one of the data collection techniques used in qualitative research methods, was used. The analysis of the veri was done by content analysis, which requires detailed analysis. The aim of the study is to reveal the problems that Social Studies teachers encounter in teaching Social Studies and to offer solutions. According to the opinions of the participants in the study, what Social Studies teachers encounter; the effects of problems related to units and subjects, appropriateness to student level, physical equipment, socio-economic environment, problems related to students, parents, teachers, school administration and central exams on Social Studies teaching were analyzed. Problems in the study; findings were found that there are no smart boards, there is no Social Studies class, the necessary materials cannot be provided, financial inadequacies, the subjects and units are abstract, the subjects are disconnected, and the course hours are insufficient. In this context, reducing and simplifying the units and topics in the Social Studies course by examining them by relevant people, concretizing them to a level that students can understand, and eliminating the deficiencies of schools regarding physical equipment may be effective in increasing the effectiveness of the

course. In addition, in the context of increasing the effectiveness of the Social Studies course, it is important to meet the financial needs of the students, to eliminate the negative judgments of parents, students, school administration and society about the course and the course teacher, to improve the current position of the teachers, and to solve the problem of the number of floors of the course.

Keywords: Social Sciences, Social Studies, Social Studies Teachers, Social Studies Teaching, Teaching.

ÖNSÖZ

“Cahillikle yapılan savaş düşmanla yapılan savaştan daha az önemsiz değildir” Mustafa Kemal Atatürk.

Eğitim ordusunun en önemli neferlerinin öğretmenler olduğunu kimse inkâr edemez. Bir ülkenin gelişmişlik seviyesinin ölçütlerinden biri de öğretmenlere verdiği değerle ölçülür. Eğitim sisteminin asıl omuzlayıcıları olan öğretmenlere ne kadar hak ettikleri değer verilirse eğitimin niteliği ve kalitesi de o denli artar.

Dünyada gelişmiş diye tabir ettiğimiz toplumlara baktığımızda eğitime ne denli önem verdiklerini rahatlıkla görebiliriz. Şüphesiz ki ülkemizin de gelişmiş olarak tabir ettiğimiz bu toplumları yakalayabilmesi ve hatta geçebilmesi için eğitime önem vermesi elzemdir.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin iyi yetiştirilmesi ve toplumda değer görmesi için pek çok şeyden bahsetmek mümkündür. Bunlardan biri de onların sorunlarının araştırılması, ortaya konması ve bu sorunlara çözüm önerilerinin getirilmesidir.

Bu araştırmanın amacı Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde karşılaştıkları sorunları ortaya koymak ve bunların çözülmesine katkı sunmaktır. Elde edilen bulgular, 2022-2023 eğitim öğretim yılında Bitlis Tatvan devlet okullarında görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenleriyle yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle elde edilen verilerin değerlendirilmesinden oluşmaktadır. Çalışma sonunda elde ettiğim bulguların hem dersin öğretmenleri, hem de dersin eğitimi için faydalı olmasını umarım.

Coşkun YILDIRIM

24/06/2024

TEŞEKKÜR

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin eğitim öğretim sürecinde karşılaştıkları sorunları ele alan ve bu sorunlarla ilgili ortaya somut çözüm önerileri sunmaya çalışan bu araştırma zahmetli ve yorucu bir sürecin ürünüdür. Araştırma süreci öncesinde ve süreç içerisinde bazı sorunlarla karşılaşmış, bu sorunlar araştırmacının, çalışmada yer alan katılımcıların ve karar alıcıların yapıcı çaba ve gayretleriyle çözülmüştür. Yarı yapılandırılmış görüşme formuyla veriler toplanmış katılımcıların samimi cevaplarıyla ortaya bulgular çıkmıştır.

Bu çalışma, yıllardır eğitim sisteminin kanayan sorunlarından olan ve araştırmacının da mesleki hayatı boyunca maruz kaldığı birtakım problemlerin gün yüzüne çıkartılması ve çözümlenmesinin gerekliliğine inanılarak yapılmış bir çalışmadır. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin de sık sık karşılaştığı ve mesleki tükenmişlik gibi bir soruna kadar varabilen bir sorunlar silsilesine dönüşen bu kısır döngünün kırılması gerektiğine inanılmaktadır. Bu kısır döngünün kırılması ve sorunlar silsilesinin ortadan kaldırılmasına bir katkı sunabilmek araştırmacının en temel gayesidir. Sosyal Bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunlar ortadan kaldırıldıkça bu dersin eğitiminin daha verimli olacağı söylenebilir.

Bu çalışmamda bana daima destek veren, içten ve samimi cevaplarla beni cesaretlendiren, daima ufkumu genişleten, sevecen ve anaç tavırlı saygıdeğer danışmanım Prof. Dr. Emine ALTUNAY ŞAM hocama çok teşekkür ederim.

Daima kapısı öğrencilerine açık olan, beni geri çevirmeyen ve destek olan saygıdeğer hocam Doç. Dr. Gönül Türkan DEMİR' e, çalışmamın şekillenmesine katkı sağlayan bütün öğretmen arkadaşlarıma, eğitim hayatımdaki bütün öğretmenlerime, teşekkür ederim. Bu sürece katılmamı teşvik eden ve beni sürekli cesaretlendiren, süreç boyunca bana yardımcı olan, desteğini hissettiren arkadaşım Dr. Cihan GENÇTÜRK'e özel olarak teşekkür ederim.

Son olarak bana daima destek olan ve sabır gösteren eşime, kızlarım Darya ve İkra'ya da ayrıca teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN SAYFASI.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	vi
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xii

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Problem Cümlesi	5
1.3. Alt Problemler	5
1.4. Araştırmanın Amacı.....	5
1.5. Araştırmanın Önemi	6
1.6. Araştırmanın Sınırları	6
1.7. Araştırmanın Varsayımları.....	7
1.8. Tanımlar	7

II. BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	9
2.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı	9
2.2. Sosyal Bilgilerin Kapsamı	10
2.3. Sosyal Bilgilerin Önemi.....	12
2.4. Sosyal Bilgilerin Dünyadaki Tarihsel Gelişimi.....	15
2.5. Sosyal Bilgilerin Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi	16

2.6. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (SBÖP)	19
2.7. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Genel Amaçlar	20
2.8. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Özel Amaçlar	21
2.9. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Öğrenme Alanları	22
2.10. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Kazanımlar	22
2.11. Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Beceriler	23
2.12. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Değerler	24
2.13. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Ölçme ve Değerlendirme	26
2.14. Sosyal Bilgiler Öğretimi Yaklaşımları	26
2.14.1. Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi	27
2.14.2. Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi	27
2.14.3. Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi	28
2.15. Konu İle İlgili Yapılan Araştırmalar	28
2.15.1. Konu ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	28
2.15.2. Konu ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	36

III. BÖLÜM

3. YÖNTEM	37
3.1. Araştırma Modeli	37
3.2. Çalışma Grubu	38
3.3. Veri Toplama Süreci	40
3.4. Veri Toplama Araçları	41
3.5. Görüşme Soruları Formu	41
3.6. Verilerin Analizi	42
3.7. Geçerlik ve Güvenirlik	42

IV. BÖLÜM

4. BULGULAR	44
4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	44

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	46
4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	48
4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular:	51
4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	54
4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	57

V. BÖLÜM

5. TARTIŞMA	61
-------------------	----

VI. BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	70
6.1. Sonuçlar	70
6.2. Öneriler	71
6.2.1. Çalışmanın Sonuçlarına Yönelik Öneriler	71
6.2.2. İleride Yapılabilecek Çalışmalara Yönelik Öneriler	72
KAYNAKLAR	73
EKLER	85
Ek 1. Etik Kurul İzni.....	86
Ek 2. Araştırma İzni Onayı	88
Ek 3. Araştırma Soruları	89
Ek 4. Gönüllü Katılım Formu.....	90
Ek 5. Araştırma Yapılan Okullar	91
ÖZ GEÇMİŞ	92

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Öğrenme Alanları	22
Tablo 2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Kazanımlar	23
Tablo 3. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Beceriler	24
Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Değerler.....	25
Tablo 5. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Kök Değerler	25
Tablo 6. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımı.....	26
Tablo 7. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Temel Yaklaşımlar	27
Tablo 8. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Demografik Özellikleri	39
Tablo 9. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Dağılımları	39
Tablo 10. Öğretmenlerin Mezun Oldukları Üniversitelere Göre Dağılımları	40
Tablo 11. Sosyal Bilgiler Dersindeki Üniteler ve Konular Hakkındaki Düşünceler	44
Tablo 12. Sosyal Bilgiler Dersinde Ele Alınan Konuların Öğrenci Seviyesine Uygunluğu Hakkındaki Düşünceler	46
Tablo 13. Okulda Sosyal Bilgiler Dersinin Etkililiğini Artırmak İçin Gerekli Fiziksel Donanımlar Hakkındaki Düşünceler.....	48
Tablo 14. Okulun Bulunduğu Sosyo-Ekonomik Çevrenin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretimini Nasıl Etkilediğine Dair Görüşler	51
Tablo 15. Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Veli ile İlgili Düşünceler	54
Tablo 16. Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Öğrenci ile İlgili Düşünceler	55
Tablo 17. Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde İdare ile İlgili Düşünceler.....	56
Tablo 18. Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Sosyal Bilgiler Öğretmenleri ve Merkezi Sınavlara İlişkin Öğretmen Rolüyle İlgili Düşünceler.....	57
Tablo 19. Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Sosyal Bilgiler Öğretmenleri ve Merkezi Sınavlarla İlgili Düşünceler	58
Tablo 20. Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Sosyal Bilgiler Öğretmenleri ve Merkezi Sınavlarla İlgili Düşünceler	59

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar	Açıklama
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
EBA	Eğitim, bilişim ağı
Ed.	Editör
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
NCSS	Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi (National Council For The Social Studies)
SBÖP	Sosyal Bilgiler Öğretim Programı
TDK	Türk Dil Kurumu
TMAK	Türkiye Meclis Araştırmaları Komisyonu

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ

Eğitim, insanlığın sürekli muhtaç olduğu devinimsel bir süreçtir. Bu süreç belli bir alanla, belli bir zamanla ve belli bir mekânla sınırlandırılmayacak kadar geniş bir yelpazeye sahiptir ve daima bir amacı vardır. Bu amaçları yerine getirmede ise öğretmenlerin çok büyük sorumlulukları mevcuttur (Özdemir, 2021). Nitelikli insanlar yetiştirmek, toplumun ortak geçmişini, kültürünü korumak ve yeni nesillere aktarmak bu sorumluluktan sadece birkaçıdır.

Öğretmenlerin görevleri bunlarla da sınırlı değildir. Öğretmen daima iyi bir rol model olmak zorundadır. Çünkü o toplumda daima model olarak görülen ve izinden gidilen kişidir (Polat, 2013:276). Müfredatın uygulanmasından ve kazanımların gerçekleştirilmesinden de birinci dereceden sorumlu kişi öğretmendir. Tüm bunları yaparken eğitim öğretimin içinde geçmişten beri var olan veya anlık olarak da gelişebilen pek çok sorunla karşı karşıya kalabilmektedir (Özdemir, 2010:5). Bu sorunları kontrol altında tutmak veya yapılabiliyorsa derhal ortadan kaldırmak şüphesiz ki çok önemlidir (Sönmez, 1999). Çünkü yeni nesilleri yetiştiren öğretmenler eğitim öğretim işlemlerini böylelikle daha verimli yapabilir. Bu problemlerin ortadan kaldırılması veya en azından minimize edilmesi sadece öğretmenin yararına değildir. Öğrenim gören bireyin, okulun, çevrenin ve toplumun da yararınaadır.

Toplumun yararına olan bilgileri en iyi sağlayan derslerden biri olan Sosyal Bilgiler dersi, bireylerin saydığımız özellikler yanında; etkin, üretken, sorgulayan, eleştiren, araştıran, katılım gösteren, hakkını arayan, sorumluluklarını yerine getiren kişiler olmasını sağlamaya çalışan bir derstir (Aykaç ve Başar, 2005:17). MEB yayınladığı programda bunu daha geniş bir şekilde ele almıştır.

Sosyal Bilgiler dersi fertlerin toplumsal gelişimlerini tamamlayabilmesine yardımcı olmak gayesiyle; coğrafya, ekonomi, tarih, antropoloji, felsefe, psikoloji, sosyoloji, sosyal bilim, vatandaşlık ve hukuk gibi beşeri bilim konularını içeren, öğrenmelerin bir ünite veya daha geniş bir tema altında birleştiren; bireyin toplumsal ve fiziksel çevresiyle ilişkisini geçmiş, bugün ve gelecek temelinde incelendiği; toplu öğretim esasına dayalı bir derstir. (MEB, 2024).

MEB'in bu tanımından hareketle Sosyal Bilgiler dersinin disiplinler arası geniş bir alana sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bu tanıma uygun hareket etmek, fertlerin toplumla uyum içerisinde yaşayabilmesine yardımcı olmak Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görevidir. Öğretmenler, kendilerinden beklenen bu hedefleri ve bir önceki metinde belirtilen hedefleri yerine getirirken bazı sıkıntılar yaşayabilmektedir. Bu sıkıntıların ortadan kaldırılması

öğretmenlerin, dersin hedeflerini ve kazanımlarını daha etkin bir şekilde sağlamalarına yardımcı olacaktır (Özdemir, 2010:6). Yapılan çalışmalarda da bu durum belirtilmiştir. Özellikle nitelikli bir insan ve etkin bir yurttaş yetiştirmek gayesindeki Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde, öğretmenlerin karşılaştıkları sorunları ortaya koymak ve bunları çözmeye çalışmak, hem dersin ve öğretmenlerinin hem de toplumun menfaatine olacaktır (Doğanay, 2008:77-96). Akademik bir çalışmada, öğretmenlerin mesleklerinde başarılı olabilmesi; öğrenme ortamının düzenlenmesi, araç gereç teminin yapılması, öğretmenlik mesleğinin maddi olarak çekici hale getirilmesi ve diğer faktörlerden kaynaklanan sorunların en aza indirilmesine bağlıdır, denmiştir (Morgil ve Yılmaz, 1999). Yapılan çalışmalardan da anlaşılabileceği gibi öğretmenlerin başarılı bir eğitim süreci geliştirmesinin etkili yolu; eğitimdeki sorunları azaltmaktır.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri enerjilerini, dikkatlerini, motivasyonlarını sorunlarla harcamamalıdır. Böylece eğitimin niteliği, verimliliği ve kalıcılığı artmış olacaktır (Ulusoy, 2010:5). Yapılan bu çalışmanın amacı işte bu noktada Sosyal Bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunları ortaya koymak ve çözüm önerileri getirmeye çalışmaktır. Bu çalışmanın sonuçlarının etkili olması, ilerideki çalışmalara ve bu alandaki sorunların çözümüne katkı sağlaması beklenmektedir.

1.1. Problem Durumu

Eğitim, iyi bir toplum inşa etmeyi ve bu doğrultuda toplumu oluşturan bireylerin bilgi, beceri ve değerlerle donanımlı olmasını amaç edinen temel bir alan ve süreçtir. Günümüz bilim ve teknoloji çağında gelişmenin ve tabiri caizse kabuğunu kırmanın yegâne yolu budur diyebiliriz. Bu olmadığı zaman bir insan nasıl bilgi ve beceri bakımından geri kalıyorsa; bireyin oluşturduğu toplum için de kolaylıkla aynı şeyler söylenebilir (Apple ve Beane, 2011:71). Eğitim insanların davranış biçimlerini ve davranış kalıplarını yenileme işidir (Çöğmen, 2020:3). Başka bir ifadeyle bireyin uyarılmasıyla beraber zihnindeki istendik davranışların ortaya çıkması sürecidir (Sönmez, 2022).

İstendik davranışlar ağırlıklı olarak; bireylerin etkin bir vatandaş olması, haklarını bilmesi, sorunlara çözüm önerebilmesi, katılım hakkını kullanması gibi davranışlardır. Geçmişten bu yana bu misyonlar farklı adlar altında öğretim programlarında sunulmaya çalışılmıştır. Fakat günümüze geldiğimizde bu misyonun önemli bir kısmını Sosyal Bilgiler dersinin üstlendiğini söyleyebiliriz (Çiydem ve Kaymakçı, 2021).

Sosyal Bilgiler dersinin tanımı ilk olarak ABD’ de yapılmış aynı şekilde bu ülkede ders

olarak ilk defa okutulmuştur (Ross ve Mathison, 2014). Ülkemizde ise günümüze değin farklı adlarla eğitim sistemimize girmiş ve en son bugünkü adını almıştır (Kılıçoğlu, 2021:6-7). Dersin amacına baktığımızda; milletine faydalı, yaşadığı toplumun sorunlarına eğilen, toplumun bir ferdi olduğunu kabul edip onu ileri taşımak için çalışan bireyler yetiştirmeyi hedeflediğini söylemek mümkündür (MEB, 2024). 21. yüzyılın aktif ve dinamik çağında bireylerin aktif, etkin ve sorumlu olması için planlanmış bu dersin önemi büyüktür. Sürekli değişen, sürekli yenilenen bir çağda bireylerden beklenen beceriler de değişebilmekte ve yenilenebilmektedir (Sönmez, 2022:104-106). Sosyal Bilgiler dersi öğretim programları da bu değişimleri takip ederek sürekli olarak belli aralıklarla güncellenmektedir. Nitekim en son 2024 yılında program tekrar yenilenmiştir.

Yenilenen programların amaçlarına ulaşabilmesinde, eğitim çıktılarının nitelikli olmasında, günümüz teknoloji ve bilim çağına ayak uydurulabilmesinde öğretmenin rolü büyüktür. Bu nedenle öğretmenlerin yetiştirildikleri sistemin niteliklerinin de çağın koşullarına uygun olarak düzenlenmesi şarttır (Özdemir, 2010:5). Bununla beraber uygulamaya konan yeni öğretim programlarının da öğretmenlere iyice anlatılması ve kavratılması bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Açıkalin ve Gönenç (2017) yaptıkları çalışmada; öğretmenlerin başarılı olabilmesini hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlere bağlamışlardır (Açıkalin ve Gönenç, 2017). Bunlar gerçekleştiğinde daha kaliteli bir eğitimin gerçekleştirilebileceği ileri sürülebilir. Cumhuriyet döneminde Türkiye'ye davet edilen ve bir rapor hazırlayan Dewey de bu noktaya değinmiştir. Eğitim öğretim işinin en önemli üstlenicileri olan öğretmenler daima eğitim sisteminin en kritik noktalarında yer almışlardır. Bu kritik noktaların en iyi ve verimli şekilde işletilmesi ve devam etmesi için öğretmenlerin iyi yetiştirilmesi şarttır (Dewey, 2022:19). Öğretmenlerin geleceğin nesillerini yetiştirdiği ve bu anlamda geleceği de şekillendirdiği bir gerçektir.

İçerdiği konular ve bireyleri yetiştirme noktasında belirlenen hedefler itibarıyla; geleceği şekillendiren öğretmenlerin başında Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin geldiği söylenebilir. Toplumsal huzurun ve barışın sağlanması, milli, manevi ve evrensel değerlerin korunup yaşatılması, geçmişini unutmadan geleceğini şekillendiren bireylerin yetiştirilmesi, yaşadığı çevreye, topluma, kültüre duyarlı; fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller yetiştirilmesi bu dersin öğretmenlerinin sorumluluğundadır (MEB, 2024). Bu önemli sorumlulukları yerine getirmesi beklenen Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin; karşılaştığı problemleri tespit etmek, bunlara çözüm bulmak, programın hazırlanması ve uygulanmaya konması aşamasında onlara danışmak önemli bir konudur denebilir. Bu konu yapılan araştırmalarda da ön plana çıkmakta ve ders öğretmenlerinin görüşlerine yer vermenin,

sorunlarını çözenin dersin niteliğini arttıracakı belirtilmektedir. Bu çalışmalar aşağıda verilmiştir.

Öğretim programları uygulanırken şüphesiz öğretmenlerin karşılaştıkları pek çok sorun vardır ve bu sorunların aşılması gerekir. Programlar uygulanırken ortaya çıkan sorunları yerinde tespit etmek için yapılabilecek etkili yöntemlerden biri de öğretmen görüşlerine başvurmaktır. Çünkü bu programların bizatihi uygulayıcısı ve yürütücüsü öğretmendir. Bu sebeple öğretim programıyla ilgili sorunlarda öğretmenlere danışmak son derece önemlidir (Karacaoğlu ve Acar, 2010:45-58). Diğer öğretim programlarında olduğu gibi Sosyal Bilgiler Öğretim Programında da (SBÖP) gerçekleştirilmesi gereken pek çok hedef vardır. Bu hedeflere ulaşmada en etkili olan kişi ise şüphesiz öğretmenlerdir. Öğretmenlerin bu hedeflere ulaşması için Sosyal Bilgiler eğitiminde karşılaştıkları; programdan, öğrenciden, veliden, okuldan, sınav sisteminden kaynaklanan sorunların çözülmesi ve bu konularda öğretmenlerin görüşlerine başvurulması önemlidir (Yılmaz ve Tepebaş, 2011:157-177).

Benzer bir çalışmada Sosyal Bilgiler dersinde başarının sağlanması için öğretmen görüşlerine başvurulması gerektiğine ve sorunları tespit edip çözenin önemine vurgu yapılmış, bu konuda yapılan çalışmaların azlığına da dikkat çekilmiştir. Yılmaz (2010) Sosyal Bilgiler eğitiminin başarılı olabilmesi; ders öğretmenlerinin görüşlerine başvurulmasına, alanda karşılaşılan problemlerin önemseniş çözüm üretilmesine ve en aza indirilmesine bağlıdır (Yılmaz, 2010:839-867). Bu konuda yapılan başka bir çalışmada benzer ifadeler kullanılmış, Sosyal Bilgiler programı ne kadar mükemmel ve kusursuz olursa olsun eğer öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar çözülmezse ve bu konuda görüşlerine başvurulmazsa programın başarısız olması kaçınılmaz olacaktır (Memişoğlu ve Köylü, 2015). Bu bağlamda ders öğretmenlerinin görüşleri önemlidir, denebilir.

Çoğu devletin ve ulusun ulaşmak için çabaladığı; emek, zaman, tecrübe, birikim, kaynak, disiplin ve büyük bir özveri gerektiren ideal vatandaş hedefini, doğrudan kendine gaye edinmiş, Sosyal Bilgiler dersinin uygulayıcısı olan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri ve fikirleri önemlidir. Bu görüşlerle beraber geliştirilen çözüm önerileri var olan eğitimin kalitesinin artmasına ve geliştirilmesine katkı sağlar. Bu çalışma, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunları tespit ederek, bu sorunlara çözüm önerileri sunmak ve Sosyal Bilgiler eğitime katkıda bulunmak amacıyla yapılmış bir çalışmadır. Çalışma; “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlar (Bitlis İli Örneği)” adıyla planlanmış ve Bitlis iline bağlı Tatvan ilçesinde görev yapan ders öğretmenlerini kapsamıştır.

1.2. Problem Cümlesi

Çalışmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunlar nelerdir? Sorusuna yanıt aranmaya çalışılmıştır.

1.3. Alt Problemler

Çalışmanın ana problemine dayalı olarak, şu alt problemlere cevap aranmıştır:

- 1) Sosyal Bilgiler dersindeki üniteler ve konular hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
- 2) Sosyal Bilgiler dersinde ele alınan konuların öğrenci seviyesine uygunluğu hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
- 3) Okulunuzda Sosyal Bilgiler dersinin etkililiğini arttırmak için gerekli fiziksel donanımlar hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
- 4) Okulunuzun bulunduğu sosyo-ekonomik çevre Sosyal Bilgiler dersinin öğretimini etkilemekte midir? Bu konudaki düşünceleriniz nelerdir?
- 5) Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde veli, öğrenci ve okul yönetimiyle ilgili düşünceleriniz nelerdir?
- 6) Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde; Sosyal Bilgiler öğretmenleri ve merkezi sınavlarla ilgili düşünceleriniz nelerdir?

Yukarıda alt problem cümlelerini oluşturan sorular, görüşme esnasında öğretmenlere sorulmuştur. Fakat daha net ve daha derinlemesine analizler yapmak ve sonuçlara ulaşmak için katılımcılara sondaj sorular da yöneltilmiştir. Sorulan sondaj sorular öğretmenlere alt probleme uygun olarak rastgele sorulmuş belli bir düzene göre sorulmamıştır. Sondaj sorular Ek 3'te alt problemlerle beraber verilmiştir.

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı; Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, Sosyal Bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunları tespit etmek, kaynağına inmek ve bu sorunlar için çözüm önerileri sunmaktır. Yapılan bu çalışmayla öğretmenlerin görüşlerine göre var olan sorunların tespit edilmesi ve çözüm önerilerinin getirilmesi hedeflenmektedir. Bu çözüm önerileriyle beraber; ileride konu ile alakalı yapılacak çalışmalara ışık tutulacağı ve ilgili eğitimcilerin, akademisyenlerin, araştırmacıların ve eğitim bürokratlarının konuya eğilmesine vesile olacağı düşünülmektedir. Böylelikle Sosyal Bilgiler eğitiminin daha nitelikli bir şekilde gerçekleştirilebileceği beklenmektedir.

1.5. Araştırmanın Önemi

Bir devletin, bir milletin, bir ulusun hayatta kalması, geleceğe emin adımlarla yürümesi o ulusun bileşenleri için önemli görülmektedir (Memişoğlu ve Köylü, 2015:11). Birey yaşadığı topluma karşı ne kadar aidiyet duygusu hissederse, ne kadar ulus olma, bir olma, birlik olma gibi konuları benimserse, ne kadar devletine, milletine, bayrağına, toprağına sahip çıkarsa yaşadığı toplum için o denli kıymetli kabul edilmektedir (Sönmez, 2022:21). Bunun olabilmesi için ise; bireyin kültürüne ve değerlerine aidiyet duyması, sahiplenmesi ve sevmesi gerekir ki bu da iyi bir eğitimle mümkündür. Eğitim bireye kendi yaşantısı yoluyla istendik yani hedeflenmiş ve arzulanan davranışları kazandırmaktır (Ertürk, 2017). Tanımdan anlaşılabilceğı gibi verilen eğitimin amacı belirtilen bu nitelikleri gerçekleştirmektir.

Sosyal Bilgiler dersi bireylere; var olan kültürel birikimi, uyumu, sevgiyi, iyi bir insan olmayı, iyi bir vatandaş olmayı öğreten, temel esaslarına ve programlarına da bunu yerleştiren bir derstir (Yiğit, 2022:3). Çoğu ulusun hedeflediğı gayeleri de kendine ilke edinmiş ve öğretim programlarına yerleştirmiştir. Bu ders sadece bireyi yetiştirmeyi hedeflemez onun toplumu geliştirmek gibi gayeleri de vardır (Çatak, 2021:2). Ülkemizdeki bu dersin programı hem etkin, hem aktif hem de üretken kişiler yetiştirmeyi gaye edinir. Ders, ilkökul 1.2.3.sınıflarda Hayat bilgisi; 4.5.6.7. sınıflarda Sosyal Bilgiler; 8. sınıfta ise Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersi olarak okutulur (Akdağ, 2014:6-7).

Etkin vatandaş yetiştirme konusu Sosyal Bilgiler öğretmenlerini ilgilendirdiğı için bu dersin eğitiminde karşılaşılan sorunlarla ilgili onlara danışmayı da zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda konuyla ilgili literatür incelendiğinde yapılan araştırmaların az sayıda olması yapılan çalışmayı daha anlamlı ve önemli kılmaktadır. Elde edilen bulguların ileride yapılacak çalışmalara küçük de olsa bir kılavuz olması beklenmektedir. Sosyal Bilgiler öğretmenleri, öğretmen adayları ve alan araştırmacıları için veri kaynağı olması açısından da bu çalışmanın ehemmiyeti ve önemi ortaya çıkmaktadır. Çözüm önerileri vasıtasıyla da alana katkı sağlaması önemlidir.

1.6. Araştırmanın Sınırları

Bu çalışma nitel araştırmanın bazı sınırlılıklarıyla yapılmıştır. Nitel araştırmalar nicel araştırmalardan biraz daha farklıdır. Nitel araştırmaların nicel araştırmalar gibi belli bir başlangıcı, değişmeyen bir süreci yoktur. Bunun sebebi sosyal olayların, düşüncelerin, bireylerin anlık duygularının değişmesidir (Şimşek ve Yıldırım, 2021). Bu sınırlılıklarla beraber çalışmada aşağıdaki sınırlar da mevcuttur;

- Yapılan çalışma 2022-2023 eğitim-öğretim yılı ile sınırlıdır.
- Araştırma Bitlis ili Tatvan ilçesinde MEB'e bağlı okullarda çalışan 20 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile sınırlandırılmıştır.
- Araştırma Bitlis Tatvan ilçesindeki 15 okul ile sınırlandırılmıştır.
- Araştırma yarı yapılandırılmış görüşme formu ve yüz yüze görüşme ile sınırlıdır.
- Araştırma ulaşılabilen kaynaklarla sınırlıdır.
- Çalışma Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunlarla sınırlıdır.
- Çalışma yüksek lisans tez mevzuatında belirtilen vakit aralıklarıyla sınırlıdır.

1.7. Araştırmanın Varsayımları

- Alanyazında elde edilen bilgilerin tamamen gerçek ve nesnel olduğu varsayılmıştır.
- Görüşme yapılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formu temelinde gerçek cevaplar verdiği varsayılmıştır.
- Katılımcılarla yapılan yüz yüze görüşmelerde katılımcıların sorulara samimi ve içten cevaplar verdiği varsayılmıştır.
- Veri toplama araçlarının alana katkı sağlayacağı net sonuçlar ortaya çıkaracağı varsayılmıştır.
- Karşılaşılan sorunların ortaya çıkacağı ve çözüm önerilerinin hayata geçirileceği varsayılmıştır.
- Araştırmacının sonuçları nesnel bir gözle bilimsel etiğe uygun bir şekilde sunacağı varsayılmıştır.
- Katılımcıların karşılaştıkları tüm sorunları tamamen anlatamadıkları ya da hatırlayamadıkları varsayılmıştır.
- Bütün öğretmenlerin çalışma ortamının aynı olduğu varsayılmıştır.

1.8. Tanımlar

Sosyal Bilimler: Sosyal Bilimler, bilimsel bir tutumla toplumların, toplulukların incelendiği disiplinlerdir. Bu disiplinler insanların sosyal olarak ele alındığı ve varlıklarının bir bütün olarak incelendiği disiplinlerdir. Bu bilimin asıl ilgilendiği konu toplumlar içindeki insanların etkinliğidir denilebilir. Asıl amacı ise beşeri bilimlerin, beşeri anlayışın gelişmesidir. Bu yüzden sürekli bir etkileşim ve değişim içinde olan insan toplulukları için bu bilim önemli bir yere sahiptir (Köstüklü, 2016:12).

Sosyal Bilgiler: Sosyal Bilgiler kavramı 1916'da ilk defa Amerika Birleşik Devletleri'nde Milli Eğitim Derneği'nin Orta Dereceli Okulu Teşkilatlandırma Komisyonu Sosyal Bilgiler Komisyonu tarafınca onaylanıp kabul edilmiş bir kavramdır. Komite bu kavramı: Doğrudan insan topluluklarının örgütlenmesine, bir araya gelmesine, olgunlaşmasına ve sosyal birliklerin bir organı olması sebebiyle insanlara ait bilgilere 'Sosyal Bilgiler' denir, şeklinde tanımlamıştır. Daha sonraki süreçte neredeyse bütün ülkelerde bu ders bu şekilde tanımlanmış ve kabul görmüştür (Köstüklü, 2016:12). Ders ahlak, karakter, toplumsallaşma, vatandaşlık, meslek eğitimi gibi alternatif konuları kapsayan ilköğretim düzeyinde okutulan bir derstir (Kaya, 2020).

Öğretmen: Öğretmenlik mesleğinin temel niteliklerine ve yeterliliklerine sahip kişidir (Özbay, 2021:3). Öğretmen genel ve özel yeterlilik alanlarıyla bireylerin çeşitli ve amaçlanan yaşantıları kazanmaları için çalışan kişidir (Şahin ve Girgin, 2018:487). Öğretmen, sınıfın üyesi ve birey olarak öğrencilerin öğretmenidir. Öğretmen öğrencileri için rehber, model ve bir anlamda da onların velisidir (Özdemir, 2021).

Sosyal Bilgiler Öğretmeni: Sosyal Bilgiler öğretmeni; ilköğretimde 5. sınıf, 6. sınıf, 7. sınıf düzeylerinde Sosyal Bilgiler dersini, 8. Sınıflarda ise T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi ile İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi derslerini veren öğretmendir (Koçak, 2002).

Sorun: Araştırılıp, öğrenilmesi, düşünülüp çözümlenmesi, bir karara bağlanması gerekli olan durum; sıkıntı, mesele, problem demektir (TDK, 2023:17 Kasım 2023).

II. BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde çalışma problemine dair kavramsal çerçeveye ve ilgili çalışmalara yer verilmiştir.

2.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı

Sosyal Bilgiler dersi; bireylerin iyi bir vatandaş olarak yetişmesini amaçlar. Bununla beraber hem milli hem evrensel değerleri benimsemesini, bu derste elde ettiği bilgileri sentezleyip yaşamına uyarlayabilmesini hedefler. Sosyal bilim disiplinlerini de gelecekteki yaşamı için bir rehber olarak kullanmayı bilen bireyler yetiştirmeyi ihmal etmeyen disiplinler arası, hareketli ve komplike bir alandır (Çatak, 2021:2).

Çatak'ın ifadelerini destekleyen uluslararası çalışmalar da mevcuttur. Sosyal Bilgilerde hem öğrenme hem de öğretme anlamlı olduğunda güçlüdür. Sosyal bilgiler; kalıcı anlayışlar, temel sorular, önemli fikirler ve hedefler etrafında yapılandırılmış bilgi, beceri, inanç ve tutumları kazandırmayı amaçlayan bir derstir. Bu derste anahtar kavramlar ve temalar derinlemesine geliştirilmiştir. Bu noktada ders öğretmenleri konuyu yüzeysel olarak ele alıp dağıtmamalıdır. Çünkü genişlik önemlidir, ancak öğrencileri 21. yüzyılın vatandaşlık meselelerine hazırlamak için derin ve düşünceli bir anlayış esastır (Citizens, 2008:277-280).

Sosyal Bilgiler dersi, bireylere vatandaşlık eğitiminin ve vatandaşlık ile ilgili değerlerin, becerilerin ve bilgilerin öğretilmesini amaçlayan bir derstir. Ama geçmiş toplumlar incelendiğinde her ne kadar adına Sosyal Bilgiler denmese de içerik ve muhteva bakımından dersle uyumlu içeriklere rastlamak mümkündür. İnsanların gruplar halinde yaşamaya başlaması ile beraber aidiyet duygusunun gelişmesi için ortaya çıkan normlar ve değerler nesilden nesle aktarılmaya başlanmıştır. Bu durum Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılması hedeflenen normlarla uyumludur (Yiğit, 2022:1).

Tanımlardan hareketle dersin, toplum yararına önemli amaçları olduğu söylenebilir. Bu dersin okullarda okutulmasının elbette bazı amaçları vardır (Öztürk ve Deveci, 2021:1-2). Devletin hedeflediği ve istediği vatandaş profilini yetiştirmek bunlardan biridir. Bu nedenle ders, kişinin içinde yer aldığı yönetim sisteminin tercihiye göre sosyalist, demokratik veya totaliter bir iz taşıyabilir. Dolayısıyla derste yer alan bilgiler toplumun kurallarını, değerlerini, izlerini ve değer yargılarını taşır (Safran, 2015:11).

Sosyal Bilgiler dersi ilk olarak ABD'de kullanılmaya başlanmıştır. ABD'de NCSS

(Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi) dersle ilgili şu tanıımı geliştirmiştir: Sosyal Bilgiler dersi, beşeri ve sosyal bilim alanlarını etkili vatandaş yetiştirmek amacıyla bir bütün haline getiren birleştiren bir derstir. Okul programı içerisinde; vatandaşlık ve insan hakları, sosyoloji, felsefe, psikoloji, coğrafiya, tarih, antropoloji gibi alanların yanında, matematik, beşeri bilimler, evre bilimleri gibi alanların da kendisi için ortaya koyduğu içeriği sistemli ve eşgüdümlü olarak kullanır. Bu dersin öncelikli amacı, her açıdan birbirine bağlı bir dünyada insanları demokratik tutumlarla yetişmiş, farklılıklara saygılı, mantıklı kararlar alabilen, sorgulayan ve yeteneklerini ortaya koyabilen bireyler olarak yetiştirmektir (Savage ve Armstrong, 1996).

Farklı yorumlardan ve tanımlardan da anlaşılacağı üzere Sosyal Bilgiler dersi için tek bir tanım yapmak pek mümkün gözükmemektedir. Bununla beraber bu tanımların birkaç ortak özelliği olduğu da aşıkrdır. Bunlar; iyi bir vatandaş yetiştirme, farklı disiplinlerin birleştirilmesi, toplumsal bütünleşme, toplumsal uyum, ortak tarih, ortak geçmiş, geçmişi öğrenmek, geleceğe yön vermek gibi özelliklerdir (Kabapınar, 2019:5). Bu ortak yanları arttırmak mümkün olmakla beraber belirtildiği gibi tek bir tanımdan bahsetmek mümkün değildir. Fakat kapsayıcı bir tanım yapmak gerekirse; Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilimlerin temel disiplinlerinden olan tarih, coğrafiya, arkeoloji, felsefe, ekonomi, hukuk, sosyoloji, psikoloji, arkeoloji, vatandaşlık ve insan hakları, antropoloji, siyaset bilimi gibi beşeri bilimlerin ortak paydada buluştuğu ve ilköğretim programında kendine yer bulduğu bir derstir (şimşek ve Sayan, 2021:41). Bu ders adından da anlaşılacağı üzere sosyallik üzerine kurulu, toplumun temel insani değerlerinin, normlarının, geleneklerinin, milli bilincin bireylere aşılandığı bir ilköğretim dersi de denebilir (Kalın ve Arcan, 2020:212).

2.2. Sosyal Bilgilerin Kapsamı

Sosyal Bilgilerin temelini oluşturan Beşeri Bilimler birden fazla alandan meydana gelmiştir. Beşeri Bilimlerin şemsiyesi altında yer alan bu disiplinler aynı zamanda dersin de temelini teşkil eder ve bütüncül bir şekilde ele alınır. Durumun böyle olması sebebiyle dersin yalnızca tanıımı değil kapsamı da çok geniştir (Citizens, 2008:277). Dersi oluşturan konular (tarih, coğrafiya, ekonomi, siyaset bilimi, sosyoloji, antropoloji, arkeoloji, psikoloji) zengin ve birbiriyle ilişkili disiplinlerdir. Bu dersin müfredatı btnleştiricidir; zaman ve mekndaki insan deneyiminin bütünlüğünü ele alır, geçmişle bağlantı kurar, şimdiki zamanla bağlantı kurar ve geleceğe bakar. Beşeri Bilim disiplinlerine odaklanan bu ders; sanattan, bilimden, güncel olaylardan, yerel örneklerden ve öğrencilerin kendi yaşamlarından alınan örnekleri içerir (Citizens, 2008:277-280). Bu alan insanların hem birbirleriyle, hem diğer insanlarla, hem

de bütün dünya ile olan ilişkilerini inceler. Bunu yaparken de çevrebilim, sosyoloji, coğrafya, arkeoloji ve diğer Beşeri Bilim dallarından en üst düzeyde faydalanır. Bu ders konu odaklı bir alandır ve sorgulamaya dayalı disiplinler arası bir konumdur. Bu hedefler rehberliğinde dersin günlük hayatla örüntülü olması gerekir (Demir ve Akengin, 2021).

Sosyal Bilgiler bireyin yaşadığı toplumsal hayatta bireyin işine yarayacak bilgi ve beceriler ile bu bilgi ve becerilerin bütünlüğünün sağlanması konusunda bireye adeta bir rehber gibi yol gösterir (Sözer, 1998:73-88). Bu ders öğrencilerin insanları, dünyayı, yerleri, kültürleri, sorunları, sistemleri gördüğü, kavradığı ve mantıksal çerçevede muhakeme edebildikleri bir yapıya sahiptir. Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerin dünyayı sadece deneyimlemeleri değil aynı zamanda bilinçli olarak onu anlamaları, ona önem vermeleri, onun hakkında derinlemesine ve eleştirel düşünebilmelerini amaçlar. Bununla beraber öğrencilerin tüm bunları yapmaları ne olursa olsun önemlidir. Çünkü sosyal anlayış olmadan sosyal bilgelik de olmaz (Parker, 2018:8-9).

Sosyal Bilgiler öğrencilerin yaşadıkları topluma ve yaşadıkları dünyaya entegre olmalarını sağlamasının yanında toplumum ve küreselleşen dünyanın sorunlarını çözmelerine de yardımcı olur. Öğrencilerin kim oldukları, ne olmak istedikleri, nasıl bir toplumda yaşamak istedikleri de bu dersin eğitiminin bir parçasıdır (Scott ve Gani, 2018:167-181). Sosyal Bilgiler dersi öğrencileri yaşadıkları topluma hazırlamayı, onların sosyal yanını geliştirmeyi, onları toplumsal hayata uyarlamayı amaçlayan ve öğrendiklerini sosyal hayata aktarmalarını sağlayan bir derstir. Dersin içeriğinde de birtakım beceriler, bilgiler, kavramlar ve değerler mevcuttur. Sosyal Bilgiler dersi bu bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılmasını amaçlar (Uyanık ve Çalışkan, 2015:303).

Sosyal Bilgiler, toplumsal gerçeklikle kanıta dayalı bağlantı kurma süreci ve tüm bunların sonucu olarak elde edilen dinamik bilgiler bütünüdür. Toplumsal gerçeklik kavramından, toplum yaşamını düzenleyen, biçimlendiren bütün faaliyetler aklımıza gelebilir (Sönmez, 2010:11). İnsanın hayatında zorunlu olarak kullandığı, onun daha kolay, daha rahat, daha mutlu bir şekilde yaşamasını, kendi gizil güçlerinin farkına varıp bu doğrultuda kendini gerçekleştirmesini sağlayan tüm toplumsal gerçekler ve olgular bu kavramın kapsamında sayılabilir. Bu ders bir bakıma felsefe, sosyoloji, tarih gibi disiplinlerin kesiştiği ve ortak bir paydada birleştiği bir derstir (Sönmez, 2010). Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerin pek çok nitelikte yetişmesini amaçlar. Bu durum Sosyal Bilgiler dersinin kapsamının genişliğinden kaynaklanır.

Sosyal Bilgiler dersinin kapsamında yer alan anahtar amaçlardan biri de “demokratik vatandaş yetiştirme” amacıdır. Bu ders, vatandaşlık konusunu ele aldığı için mecburen toplum

konularına dayalı açıklamalar yapacaktır. Zaten nitelikli bir Sosyal Bilgiler Öğretim Programında titizlikle, toplumsal eşitlik, kültürel çeşitlilik, toplumsal sorunlar ve kültürel sorunlar gibi konulara yer verilmesi gerekir. Ders, öğrencilerin karar alma süreçlerinde bilinçli bir katılımcı olmasını, ülkesine ve ülkesinin maddi manevi değerlerine sahip çıkmasını, bilinçli bir vatandaş olarak yetişmesini amaçlar (Bektaş ve Turan, 2022:5). Ülke yönetimine katılmak, bilinçli bir katılımcı olmak, demokrasiyi geliştirmek kolay değildir. Parker bu görüşü şöyle destekler; Demokratik vatandaşlar olmadan demokrasi olmaz. Demokrasiyi üreten ve devam ettiren yegâne güç demokratik vatandaşlardır (Parker, 2018:72). Başka bir açıklamada benzer bir tespit söz konusudur. Sosyal Bilgiler öğretim programları aracılığıyla demokratik vatandaşlık becerilerini öğrenciye kazandırmayı amaç edinir (Kabapınar, 2019:3-4). Bu nedenle bu ders için vatandaşlık kavramı anahtar kavramlardan biridir.

İlköğretim programları içinde Sosyal Bilgiler dersi önemli bir yere sahiptir. İnsanın bulunduğu fiziksel çevresiyle etkileşmesini zamana yayarak ele alan bir derstir aynı zamanda. Temel amaç olarak ise demokratik katılım hakkını kullanan, temel vatandaşlık hak ve görevlerini bilen, sorumluluklarını bilen ve yerine getiren bireyler yetiştirmeyi gaye edinmiştir. Bu amaçları ve kendisinden beklenen vizyonu yerine getirebilmesi ise çağdaş bir eğitim öğretim programının varlığına bağlıdır (Doğanay, 2008:77-96).

2.3. Sosyal Bilgilerin Önemi

Sosyal Bilgiler dersinin önemi, şüphesiz ki bir ulusun her vatandaşında görmek isteyeceği en temel niteliklerin bu dersin bünyesinde yer almasıyla ilişkilidir. Her devlet, her sistem, her rejim kendisini oluşturan asıl yapının insan olduğunu bilir. Bu nedenle topluma, devlete veya sisteme katkısı olan insanların yetiştirilmesi önemli ve önceliklidir. Bu süreç gelişigüzel olamayacağı için bir plan ve sistem dâhilinde yapılması gerekir. Bu amaçla yararlanılacak en meşru sistem eğitimidir. Eğitim sistemi içinde ise bu hedefe en yakın saha Sosyal Bilimler alanıdır (Yiğit, 2021:2).

Sosyal Bilimler alanının en iyi yansıtıcısı ve temsilcisi Sosyal Bilgiler dersi. Bu dersin amacında iyi bir vatandaş yetiştirmek amacı vardır. Bu amacın içini devletler istedikleri şekilde doldurmaya haizdirler. İyi bir vatandaş yetiştirme totaliter bir sistemde hükümete tamamen bağlı olmak anlamında kullanılabilir. Demokratik bir sistemde katılım hakkını en üst düzeyde kullanma, demokratik davranma olabilir. Sosyalist bir sistemde toplumun tüm unsurlarını aynı noktada görme, ortak paylaşım, komün yaşam olabilir. Ama neticede değişmeyen bir şey varsa o da istenilen vatandaşlık ya da iyi bir vatandaş tanımına uygun

olmasıdır (Safran, 2015:4).

Sosyal Bilimler, toplumların bilimsel bir tutumla ele alınıp incelendiği bir alandır. Bu bilimin ilgilendiği asıl konu insanların grup içindeki aktiviteleridir. İnsan faaliyetleri incelenirken buradaki asıl amaç Beşeri Bilimler anlayışının gelişmesidir. İnsanlar sürekli bir değişim ve gelişim içerisindeyken, çeşitli karmaşık meselelerle zaman zaman karşı karşıya kalırken Sosyal Bilimlerin yardımına ihtiyaç duymaları bu bilimin önemine bir kanıttır. Bu bilimin disiplinlerinin ise bireylere bir nevi kaynaştırılarak verildiği bir ders olan Sosyal Bilgiler dersi de toplum için aynı derecede önemlidir (Köstüklü, 2016:14).

Toplumsal yaşamın sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi ve ilerleyebilmesi için bireylerin nitelikli eğitim alması şarttır. Bu eğitimin okul öncesinden başlayarak yükseköğretime kadar devam etmesi bireylerin gelişimi için elzemdir. Okul öncesi çocukların kişilik gelişimi için önem arz etmektedir. Okul öncesi dönem tamamlandıktan sonra ise ortaokul ve lise dönemleri gelmektedir. Bu dönemlerde çocuklar toplumsal yaşama en iyi şekilde uyum sağlayacak olan okuma yazma eğitimini de almış olurlar. Ortaokulda toplumsal uyum için gerekli olan bilgi ve becerileri öğrenmeye başlarlar. Çocukların bu bilgi ve becerileri kazanmasında en önemli derslerden biri de Sosyal Bilgiler dersi. Sosyal Bilgiler dersi ilköğretim 4. Sınıftan başlayıp ortaokulda 7. Sınıfa kadar devam eden bir derstir (Şimşek ve Sayan, 2021:39).

Sosyal Bilgiler dersi, bireylerin toplumsal yaşamla ilgili beceri, bilgi ve değerler elde etmesi ve bunu kullanabilmesi beklenen önemli bir derstir. Bilgi ve değerleri öğrenirken ne kadar çok duyu organını kullanırsa o kadar kazanımları iyi edinir (Koç, 2014:114). Fakat bu derste öğrencilerin yaşamla ilgili her şeyi bilmesi de gerçekçi bir yaklaşım değildir. Hayatın sürekli bir devinim ve yenilenme içinde olduğu bilinen bir gerçektir. Bu yüzden öğrenilenlerin de zamanla değişmesi gayet normal bir durumdur. Bu sebeple bireylerin yeni öğrenme ve öğretme süreçlerine maruz kalması, önceki bilgilerinin değişmesi ve öğrenmeyi öğrenmesi bir zorunluluk olmaktadır (Sağlam ve İşler, 2022:55). Sosyal Bilgiler, bireylerin yaşadıkları topluma uyum sağlayan, demokratik değerlerle donanmış bireyler olarak yetiştirilmesini hedefler (Kalın ve Arcan, 2020:211).

Sosyal Bilgiler dersinin bireylerin var oldukları topluma uyum sağlamaları ve devletin ya da yönetim sisteminin istediği vatandaş profilini yetiştirmede çok önemli işlevleri vardır. Dersin ana unsurları bu işlevlere göre şekillenmiştir. Bu unsurlar;

- Etkili vatandaşlık,
- Zaman kavramı (Geçmiş, bugün, gelecek),
- Yöntem,

➤ Kültürleme şeklinde sıralanabilir (Safran, 2015:5).

Sosyal Bilgiler dersi programı, Sosyal Bilimler ve Beşeri Bilimlerin demokratik, aktif, bilinçli ve sorumluluk sahibi bireyler yetiştirme gayesiyle oluşturulmuştur. Bu sayede birey doğduğu andan itibaren hem yaşadığı doğada hem yaşadığı toplulukta hayatta kalabilmek adına belli başlı ilkeleri öğrenir. Sosyal Bilgiler dersi hem bireyin günlük hayatta ihtiyaç duyduğu temel bilgileri onun ihtiyaçları çerçevesinde ona öğreten hem de toplumun beklentileri noktasında bireyin yetişmesini amaçlayan bir derstir. Toplumun beklentilerine cevap verir ve bireyin ihtiyaç duyduğu bilgi, beceri, tutum ve değerleri bireye kavratma noktasında en uygun içeriğe sahiptir (Boğazlıyan ve Öztürk, 2022:25).

İlköğretim çağı, çocukların bireysel gelişimi için en önemli çağlardandır. Bu sebeple insanın toplumsal bir kimlik kazanıp topluma ayak uydurmasında ve nitelikli bir vatandaş olarak yetişmesinde ilköğretimde okutulan Sosyal Bilgiler dersinin payı büyüktür. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersi çocukların milli konularda hassas olmasında, toplumsal konularda yeterince bilgiye sahip olmasında, etkin bir vatandaş olarak sorumluluklarını bilip üstlenmesinde; insan ilişkileri ve iletişimin gelişmesinde de önemli bir konumdadır. Bu açıdan Sosyal Bilgiler dersi en gerekli derslerin başında gelir (Aykaç ve Başar, 2005:16).

Globalleşen ve zamanla değişen dünyaya ayak uydurabilmek gayesiyle yeni toplumsal düzene ayak uydurabilmek çabasıyla tüm dünyada eğitim öğretim programları güncellenmiştir. Bu programlarda bireyin bilgiye ulaşması, demokratik bir tutuma sahip olması, değer kavramına değer vermesi hem rekabetçi hem de iş birliği içinde olmayı bilen, sorgulayan, eleştiren, etkin bir vatandaş yetiştirmek amaçlanmıştır. Bununla birlikte bireylerin yaşadıkları toplumdaki etnik ve kültürel farklılıklara saygı duyması, farklılıklara zenginlik olarak yaklaşması; hak, hukuk, adalet, eşitlik, özgürlük gibi kavramlara önem vermesi arzulanır. Ayrıca siyasi ve sosyal olaylara gerektiği gibi yaklaşması ve tepki gösterebilmesi de önemlidir (Çolak, 2021:105).

21. yüzyıl, sınırlara sığmayan ve olumlu olumsuz pek çok etkisi olan teknoloji kaynaklı gelişmelerin, diğer yandan neoliberal ekonomik sistemlerin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan, adaletsizlik, savaş, göç, globalleşen terörizm, küresel çevre kirliliği gibi büyük sorunların olduğu bir yüzyıl görüntüsü vermektedir. Tüm bu sorunlara çözüm niteliğinde Sosyal Bilgiler dersinin kazanımları içinde yer alan; problem çözme becerisi, yaratıcı ve eleştirel düşünme kabiliyeti, teknolojiyi etkin kullanma, iş birliği içinde çalışma gibi temel beceriler, bu dersi 21. yüzyılda da çok önemli ve işlevsel kılmıştır (Güven ve Keleşoğlu, 2018:197).

2.4. Sosyal Bilgilerin Dünyadaki Tarihsel Gelişimi

Sosyal Bilgiler eğitiminin doğması; ABD’de 1800’lü yılların sonu ile 20. Yüzyılın başlarında yaşanan ve büyük etkileri olan sosyal, kültürel ve ekonomik değişimlerin zorunlu bir sonucu olarak kabul edilir. ABD’ de bu değişimlerin getirdiği sorunlara çözüm bulma ümidi bu dersin temellerini oluşturmuştur (Barth, 1991). Bu dersin doğmasını bu şekilde açıklayan Barth, açıklamasına uygun olarak dersi şöyle ifade eder: “Sosyal Bilgiler değişimdir, katılma gücüdür ve değiştirme gücüdür”. Yine devamında dersin neden ortaya çıktığını açıklar.

Sosyal Bilimleri bir reform bir değişim olarak kabul edenler, ABD’de toplumun büyük kesiminin kırsal kesimlerde yaşadıklarını biliyordu. Vatandaşlar kendi kuyularından su çekiyor, kendi ürünlerini hasat ediyor, kendi yollarını bir şekilde yapıyorlardı. Fakat yaşanan sanayi inkılabı ve gelişmeye başlayan teknoloji ile Amerika kentsel bir dönüşüm sürecine girdi. Kırsalda izole bir şekilde yaşayan kitleler, kent merkezlerine çok katlı apartmanlara taşınmaya başladı. Kırsallardaki bağımsız davranış şekli artık kent merkezlerinde zorunlu ve bağımlı bir iş birliği haline gelmişti. Artık sokakların temizliği, suyun kalitesi, elektriğin olması ve toplumun güvenli bir şekilde yaşaması birbirine bağlıydı. Kırdan tek yaşayan halk artık sadece yabancılık açısından değil farklı etnik ve kültürlerdeki komşularıyla bir arada yaşamak, ortak kararlar almak, birlikte yönetmek zorundaydı. Tüm bunlar köklü bir değişim isteğine dönüştü. Bağımsız Amerikan toplumu farklı bir vatandaşlık eğitimi istemek zorundaydı, çünkü artık birbirlerine bağlı ve bağımlı yaşamak zorundaydılar (Barth, 1991).

Barth, devam ettiği açıklamasında dersin ortaya çıkışını şöyle ifade eder: Değişimi kontrol etme ve krizi yönetme eğitimi, Sosyal Bilgilerin temelleridir. Tüm bahsedilen bu süreçlerin sonunda 20. Yüzyılın başlarında eğitimciler, Beşeri Bilimciler, çocuk gelişim uzmanları, sosyal hizmet uzmanları, bütün çocukların kendi durumlarını kontrol edebilecekleri bir vatandaşlık müfredatı için çalışmaya başladılar. Kentsel karşılıklı bağımlılık ve giderek karmaşık hale gelen hatta kaotik bir hal alan yeni dünya düzeninde nasıl etkili yaşanır bunu tartıştılar. Sosyal sorunların rastgele, şansa bırakılamayacağını, demokratik bir toplum, karar alma süreçlerine katılım gibi konuların bölge ve mahalle politikacılarına bırakılmaması gerektiğini savundular. Vatandaşların sosyal katılımı, toplumsal konuları öğrenmesi gerekiyordu. Okul müfredatı insanların yaşam kalitesini arttırmalıydı (Barth, 1991). Özetle diyebiliriz ki Barth (1991:6), bu dersin ortaya çıkışını bir zorunluluk olarak görmektedir. Bu ders, yurttaşlık becerisi sağlama konusunda eğitim sağlayacak bazı rasyonel düşünceleri gerektiren, hızla değişime uğrayan birbirine bağlı, demokratik ve problemlerle dolu bir krizin üzerine kurulmuş köklü bir eğitim değişimiydi (Barth, 1991).

Tüm bu gelişmelerin sonucunda NCSS “Sosyal Bilgiler” tanımını 1916 yılında kabul etmiştir (Citizens, 2008:277-280). İlk kez ABD’de uygulanmaya başlayan bu dersi, disiplinler arası bütüncül yaklaşımla kabul eden ülkelerin yanında (Türkiye, Japonya, Güney Kore), farklı disiplinler olarak ele alan ülkeler de (İngiltere, Danimarka, Lüksemburg) mevcuttur (Tyler, 2013).

2.5. Sosyal Bilgilerin Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi

Sosyal Bilgilerin tarihi yapılan literatür taramasına göre çok eskiye dayanmaz. Ama Türk eğitim tarihi incelendiğinde adı Sosyal Bilgiler olmasa da dersin muhtevasıyla örtüşen içeriklere rastlamak mümkündür (Memiş, 2008). Akyüz (2010)’ün, sözünü ettiği Türklerin Müslüman olmalarından önceki dönemlerde eğitimlerinin temel özelliklerinden olan şu üç madde, Türk eğitim tarihinde Sosyal Bilgiler dersinin içeriğiyle ve amacıyla örtüşmektedir.

- Çocukların ve gençlerin topluma uyum sağlamasında, eğitilmesinde töre denen yazılı olmayan birtakım kurallar mevcuttur (Bu maddenin Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarından olan sosyalleşme ve toplumsal kural, norm ve değerlere uyma ile örtüştüğünü söylemek mümkündür).
- Dönemin edebi eserlerinde öğretici amaçlar vardır. Bunlar yaşamda insana yol gösteren temel esaslar, ahlaki ilkeler ve felsefi izler taşımaktadır. Şiire ve kısmen atasözüne de benzeyen bu parçalar o dönemdeki ahlaki anlayışı ve terbiye eğitimini gösterir. Bunlar bilgelik, cesaret, iyilik, saygı gibi günümüzde de yaşayan değerlerdir (Bu maddede bahsedilen değer kavramı ve değer örneklerinin sosyal bilgiler dersinin hedeflerinden olan değer eğitimiyle örtüştüğünü söylemek mümkündür. İnsana yol gösterilmesi de Sosyal Bilgiler dersinin amacına uygundur. Felsefe disiplini ise Sosyal Bilimler disiplinlerinden olup Sosyal Bilgiler dersinin yararlandığı disiplinlerdendir).
- Eski Türklerde Alp insan tipine önem verilmektedir (Bu maddenin de Sosyal Bilgiler dersinin hedeflediği ideal ya da etkin vatandaş yetiştirme amacı ile örtüştüğü söylenebilir).

Osmanlı eğitim tarihi incelendiğinde, Sosyal Bilgiler dersinin kapsamında yer alan tarih ve coğrafya disiplinlerinin ilk kez çokça yeniliklerin yapıldığı Tanzimat Dönemi’nde okutulduğunu görmek mümkündür. Bu derslerin okutulmasında ilk Türk pedagog olarak tarihte adı geçen Selim Sabit Efendi’nin büyük pay sahibi olduğu söylenebilir. Bunun sebebi onun hem bu derslerin Sıbyan mekteplerinde okutulması için büyük çaba sarf etmesi hem de bu dersler için kitap yazmasıdır (Öztürk ve diğerleri, 2014). Rehnüma-yı Muallimin eserinde bu

derslerin özel eğitim yönlerine yer vermiştir (Şanal, 2003:205-220).

Sosyal Bilgiler alanına giren dersler ilk defa Sultan Abdülhamit döneminde Maarif Nezaretine bağlı ve usul-i cedide uygun eğitim yapan iptidailerin programında yer almıştır. Daha sonraki süreçte 1892 senesinde İstanbul’da ve kasabalarda yer alan iptidailerin programına Mülahhas Tarihi Osmani ve Muhtasar Coğrafya-yı Osmani derslerine yer verilmiştir. O sene köylerdeki okullarda bu ders yoktu. 1904’te başka bir program daha yayınlanmış ve bu programda Muhtasar Tarih-i Osmani dersine yer verilmiştir (Öztürk ve diğerleri, 2014).

1913’te Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkati ile ilköğretimin eğitim süresi iptidai ve rüştiyelerin bir çatı altında birleştirilmesi ile altı yıla çıkmıştır. Buna uygun olarak mekatibi ibtidaye-i umumiyyede, coğrafya, tarih, malumat-ı medeniye ve ahlakiye, iktisadiye derslerinin okutulması kararlaştırılmıştır (Akyüz, 2010). Bu derslerin ve konuların programa konulmasında Meşrutiyet Dönemi’ndeki İttihat ve Terakki üyelerinin nitelikli Osmanlı vatandaşları yetiştirme çabası etkili olmuştur. O dönemde meydana gelen bazı gelişmelerin de etkisiyle İttihat ve Terakki üyeleri Osmanlıcılık ve İslamcılık fikir akımlarını bırakarak Turancılık fikrini kabul etmişlerdir. Türkçülük fikri Türk eğitim sistemlerinde ve programlarında şekillendirici bir rol oynamıştır (Öztürk ve diğerleri, 2014).

Atatürk döneminde İttihat ve Terakki üyelerinin ortaya koyduğu eğitim ile ilgili ideoloji pek bir değişikliğe uğramadan devam ettirilmiştir. Milli mücadelenin en çetin geçtiği dönemlerde bile eğitim öğretime önem verilmiş, Türk eğitim sisteminin sorunlarına çözüm bulmak amacıyla Atatürk’ün öncülüğünde Maarif Kongresi düzenlenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından sonra eğitim alanındaki en büyük inkılaplardan birisi Osmanlı’dan kalan en büyük eğitim sorunu olan ikili eğitime son vermek olmuş ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu uygulanmaya konmuştur. Meşrutiyet Dönemi ile başlayan, İttihat ve Terakki üyeleriyle devam eden anlayış Atatürk döneminde keskinleşmiş ve “millet ve devlet için eğitim” prensibini oluşturmuştur (Sönmez, 2013:169-177).

Cumhuriyet Dönemi’nde yapılan eğitim programlarında (1926,1936,1948) Osmanlı’nın son dönemlerinde ortaya çıkan eğitim programları gibi tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi disiplinlerine ayrı ayrı yer verilmiştir (Keskin, 2009:107-130). Bu programların hepsinde, bu disiplinlerin çağdaş bir yaklaşımla yani toplu öğretim yöntemiyle verilmesi uygun görülmüştür (Öztürk ve diğerleri, 2014).

1930’lu yıllarda Türkiye’de ve dünyada meydana gelen büyük buhranlar Türkiye’yi siyasal, sosyal, ekonomik alanlarda etkilediği gibi eğitim alanında da etkiledi. Yine daha sonraki süreçte 1940’lı yıllarda meydana gelen 2. Dünya Savaşı yıllarının pek çok etkisi

olmuştur. 1950’li yıllarda hızlanan sanayileşme hareketi, temel hak ve özgürlüklerin daha fazla dillendirildiği yıllar olan 1960’lı yıllarda; 1961 Anayasası’nda temel hak ve özgürlüklerin yeniden değerlendirilmesi ve vatandaşlık kavramının yeniden yorumlanması gündeme gelmiştir (Bektaş, 2019:1-5).

Dönemin siyasi ve sosyal şartlarından dolayı 1960’lardan itibaren nerdeyse her on yılda bir darbe veya darbe girişimi olduğu görülebilir. Bu darbelerle sıkıyönetimler ilan edilerek olağanüstü hal ilan edilmiş, temel insan hakları zedelenmiştir (Hakkı, 2020:77-96) 1970’lerde ülkedeki karmaşa ve kaotik ortam sebebiyle 12 Mart 1971 muhtırası gerçekleşmiştir. 1980’lerde tekrar bir askeri darbe ve beraberinde anayasa değişikliği söz konusu olmuştur (Kasapsaçaroğlu, 2020:259-288). 12 Eylül 1980 tarihinde gerçekleşen darbe ile askeri yönetim eğitim öğretimi Atatürk milliyetçiliği çizgisine getirmek için çalışmıştır (TMAK, 2012).

Cumhuriyet tarihi boyunca yaşanan siyasi gelişmeler toplumu pek çok alanda etkilediği gibi eğitim alanında da etkilemiştir. 1962 yılında düzenlenen ilkökul programında disiplinler arası bir yaklaşımla okutulan “Yurttaşlık Bilgisi”, “Tarih” ve “Coğrafya” dersleri birleştirilmiştir. “Toplum ve Ülke İncelemeleri” olarak değiştirilen programın adı nihayet 1968 tarihinde yapılan programla “Sosyal Bilgiler” adını almış (Keskin ve Keskin, 2009:69-92) ve Türkiye’de Sosyal Bilgiler adı ilk kez 1968 yılında kullanılmıştır (Öztürk ve diğerleri, 2014:7).

1968 yılında yapılan değişikliklerle artık literatüre “Sosyal Bilgiler” olarak giren ders programı 12 Eylül 1980 yılında yapılan ve tarihe “12 Eylül Darbesi” olarak geçen darbeye yeniden parçalanmış ve disiplinler arası yaklaşıma geçiş yapılmıştır. 1985 yılında Sosyal Bilgiler dersinin yerine “Milli Tarih”, “Milli Coğrafya”, “Vatandaşlık Bilgisi” dersleri getirilmiştir (Turan, 2019:257-278). “28 Şubat Süreci” olarak tarihe geçen süreçten sonra ilköğretim programlarının yeniden düzenlenmesi zorunlu hale gelmiştir (Akpınar ve Kaymakçı, 2012:605-626). Bu zorunluluktan dolayı 1998 yılında ilk defa yürürlüğe giren zorunlu sekiz yıllık eğitim yasasıyla, MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın 10.09.1997 tarih ve 143 sayılı kararı ile Milli Tarih ve Milli Coğrafya programlardan çıkartılmış yerine yeniden yaklaşık on iki yıllık aradan sonra Sosyal Bilgiler adı programlara girmiştir. Bu derslerin yanında 7. ve 8. sınıflarda programlara okutulması için Vatandaşlık ve İnsan Hakları ile TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersleri de eklenmiştir (Akpınar ve Kaymakçı, 2012:605-626).

2005 yılında NCSS’e uygun olarak eğitim programları yeniden yapılandırmacılık anlayışına göre tasarlanmıştır. Öğrenci merkezli olan bu yaklaşımda öğrenciler için basılan ders kitaplarının yanında öğrenci çalışma kitapları ve öğretmen kılavuz kitapları da basılmıştır (Bektaş, 2019:1-5). 15 Temmuz 2016 günü yaşanan darbe girişimiyle demokrasi askıya

alınmaya çalışılmıştır (Karaman ve diğerleri, 2020:25-71). Bu gelişmelerden sonra MEB 2017 yılında ilköğretim programlarını yeniden düzenlemiştir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı da 2017 yılında güncellenmiş ve 2017-2018 eğitim öğretim yılında uygulanmış, 2018’de güncellenmiştir. Yapılan değişiklikle öğrenme alanları aynı kalmış sadece “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı eklenmiştir (Tay, 2017). 2023 yılında program tekrar güncellenmiş ve taslak olarak sunulmuştur. Programda öğrenme alanları aynı kalmış ek olarak kitap formları eklenmiştir. 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremin etkisiyle “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında afetler konusu daha geniş bir şekilde ele alınmıştır. En son olarak ise; “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” ile yeni bir vizyon ve yeni bir program, 2024 yılından itibaren kademeli olarak yürürlüğe girecek şekilde kamuoyuna duyurulmuştur (MEB, 2024).

2.6. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (SBÖP)

Ülkemizde yaşanan çeşitli kültürel, sosyal, siyasal olaylar pek çok alanda olduğu gibi eğitimi ve eğitim öğretim programlarını da etkilemiştir. Bunların başında da içeriği ve amacı topluma göre şekillenen Sosyal Bilgiler programları gelmektedir. Sosyal Bilgiler dersi önceki bölümde de bahsedildiği gibi adı eğitim sistemimize geç girmiş bazen de değiştirilmiştir (Akpınar ve Kaymakçı, 2012: 605). 2023 yılına gelindiğinde sınavların ortak yürütülmesi amacıyla bir değişiklik yapılmıştır. MEB tüm eğitim kurumlarına “Çerçeve Plan” adı altında bir plan göndermiş ve plana Sosyal Bilgiler dersini de dâhil etmiştir. Bu planları yayınlama nedenini ise şöyle açıklamıştır: 2023-2024 eğitim ve öğretim yılında yapılacak yazılı sınavlarda birlikteliğin sağlanması, ölçme ve değerlendirmede etkin sonuçlar elde edilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğünce 03.09.2023 tarihli ve E-21658195-602.06-82668715 yazıda sınıf/alan zümrelerince derslerin yıllık planlamalarında kullanılmak üzere, derslere ait yıllık çerçeve planlar yayınlanmıştır (MEB, 2023a). Son değişiklik ise 2024 yılında yapılmıştır (MEB,2024).

2018 yılında yürürlüğe giren Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Sosyal Bilgiler için ayrı bir perspektiften bahsedilmemiştir. Genel olarak bütün derslerin perspektifinden bahsedilmiştir. Eğitim sistemimizin temel amacı becerilerle ve değerlerle donanmış bilgi ve becerilere sahip bireyler yetiştirmektir (Turan, 2022:223-233). Bu bilgi ve beceriler öğretilmeye çalışılırken bunlar arasındaki bağlantı da yetkinlikler ve değerlerimizle sağlanmaya çalışılmıştır. Değerlerimiz dünden bugüne aktarılmış bugünden de geleceğe aktarılacak olan öz mirasımızdır. Yetkinliklerimiz ise bu mirasımızın hayata ve insanlığa aktarılmasını sağlayan eylemsel bütünlüklerimizdir. Bu yönüyle değerlerimiz ve

yetkinliklerimiz birbirinden ayrılmaz asli unsurumuzdur. Kazandırmaya çalıştığımız bilgi ve beceriler ise günün şartlarına uygun olarak güncellenir ve yeniden düzenlenir (MEB, 2023b). Nitekim 2024 yılında program yeniden güncellenmiş ve düzenlenmiştir (MEB, 2024).

Sönmez (1999)' e göre Sosyal Bilgiler programında olması gereken öğeler şunlardır:

- Bireyde var olması beklenen nitelikler, yani amaçlar,
- Amaçların belirleyicisi olan davranışlar,
- İçeriklerin ve konuların örüntüsü olan üniteler,
- Her davranışın her öğrenci tarafından kazanılmasını sağlayan eğitim durumları,
- Öğrencilerin tamamının, davranışların tümünü kazanıp kazanmadığının ölçülmesini yoklayan sınama durumları (Sönmez, 1999).

2.7. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Genel Amaçlar

2017 yılında yayımlanan 2018 eğitim öğretim yılından itibaren 2024 yılına kadar yürürlükte kalan Sosyal Bilgiler Öğretim Programında pek çok amaç vardır. 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında bu amaçlar daha uzun ve daha fazla madde şeklinde ele alınmasına rağmen 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında daha genel ifadeler daha az maddeyle açıklanmıştır. Bunlar:

- Milli ve manevi değerleri kazanmış,
- Haklarını kullanan,
- Sorumluluklarını yerine getiren,
- Temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlamak (MEB, 2023b).

Diğer verilen amaçlar okul öncesi, ilkokul ve lise düzeyindeki amaçlara yöneliktir. Burada diğer eğitim düzeylerindeki amaçların uyumlu ve bütüncül olması önem taşımıştır (Öztürk ve Kafadar, 2020:112-126).

Cumhuriyetten günümüze kadar hazırlanmış olan bütün öğretim programları incelendiğinde Türk Milli Eğitiminin amaçlarına hizmet edecek şekilde hazırlandıkları görülmüştür. Öğretim kademelerinin tamamında hazırlanan öğretim programları birbirilerini destekleyici ve tamamlayıcı şekildedir. Bunu özellikle 2017 yılında yayınlanan programlarda Sosyal Bilgiler Öğretim Programında görmek mümkündür. Programların bu şekilde bütüncül olarak ele alınmasıyla yetkin kişilikler yetiştirmek amaçlanmıştır. 2017'de yayınlanan programda okul öncesinden başlayarak ortaöğretimin sonuna kadar amaçlar her biri diğerinin tamamlayıcısı niteliğindedir. Bu durum bireylerin temel yetkinlikleri kazanmış, milli ve

manevi değerleri özümseyip yaşam haline getirmiş bireylerin yetişmesinin önünü açmıştır (Sönmez, 2022:104-106).

2.8. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Özel Amaçlar

Sosyal Bilgiler Öğretim Programının özel amaçları 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Milli Eğitiminin Temel Amaçları ve İlkelerine uygun olarak şöyle ifade edilir:

- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını, milletini seven, hak ve sorumluluklarını bilip buna uygun davranan, milli bilinci yüksek bireyler olarak yetişmeleri,
- Atatürk ilke ve inkılaplarının ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel kalkınmasındaki yerini kavrayıp bu ilkelere değer verip milli ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
- Hukukun üstünlüğünün geçerli olduğunu ve herkesin kanunlar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
- Türk kültürünü ve tarihini oluşturan, sahip olduğu temel tarihi kaynakları ve süreçleri bilip bunun korunup geliştirilmesini istemeleri,
- Yaşadığı yerin ve dünyanın genel coğrafi özelliklerini bilip insan ve çevre etkileşimini açıklayıp mekân algılama kabiliyetlerini geliştirmeleri,
- Doğal kaynakların sınırlı olduğunu bilip çevreyi korumaya istekli olmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,
- Doğru ve güvenilir bilgiye sahip eleştirel düşünmeyi bilen bireyler olmayı,
- Ekonominin temel kavramlarını bilip uluslararası ilişkilerde milli ekonominin yerini kavramaları,
- Çalışmanın toplumsal bir gereklilik olduğunu bilip her mesleğin önemli ve saygın olduğunu bilmeleri,
- Farklı dönem ve tarihlere ait nesneleri ve olayları bilerek insan, nesne, olay ve olgular arasındaki ilişkiyi bilmeleri, tarihi değişim ve sürekliliği kavramaları,
- Bilim ve teknolojinin gelişme sürecini bilmeleri, toplum üzerindeki etkilerini kavramaları, teknolojiyi bilinçli kullanmaları,
- Bilimsel düşünmeyi temele alarak bilgiye ulaşmaları, bilgiyi üretirken ve kullanırken bilimsel etiğe uymaları,
- Toplumsal ilişkilerde karşılaştığı sorunları çözerken temel iletişim becerilerine sahip olmaları ve Sosyal Bilimlerin temel kavramlarını kullanmaları,
- Katılım hakkının önemini bilip toplumsal konularda fikir belirtmeleri,

- İnsan hakları, ulusal egemenlik, laiklik, cumhuriyet gibi kavramların tarihi gelişimlerini bilerek yaşamlarını demokratik bir tutumla düzenlemeleri,
- Milli, manevi, evrensel değerleri özümseyerek erdemli insan olma yollarını bilmeleri,
- Yaşadığı ülkenin ve dünyanın sorunlarına duyarlı bir biçimde yaklaşımları,
- Özgür bir birey olarak ilgi, yetenek, isteklerinin farkına varıp fiziksel ve duygusal özelliklerini bilmeleri amaçlanmaktadır (MEB, 2023b).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında özel amaçlar incelendiğinde 18 özel amacın varlığından söz edilebilir. Bu programı diğer önceki programlardan ayıran bir takım özelliklere de ulaşmak mümkündür. Temel iletişim becerilerini kullanabilme, eleştirel düşünceye sahip, milli, manevi ve evrensel değerleri benimseyen, erdemli insan olmak için uğraşan, doğal kaynakları koruyan bireyler yetiştirmek hedeflenmiştir. Bunun yanı sıra çağın şartlarına uygun bir birey yetiştirmek amaçlanmıştır diyebiliriz. Etkin ve üretken bir birey yetiştirmek yine programın amaçlarından (Sönmez, 2022:104-106).

2.9. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Öğrenme Alanları

Öğrenme alanı birbiriyle ilişkili bilgi, beceri ve değerlerin bir bütün olarak görülüp organize edilebildiği disiplinler arası bir yapıdır (MEB, 2023b). 2018 yılından 2024 yılına kadar yürürlükte kalan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde toplam yedi öğrenme alanından oluştuğu gözlemlenmiştir. 2023 yılındaki programda öğrenme alanlarının aynı şekilde kaldığı, değişmediği görülmüştür.

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Öğrenme Alanları

Öğrenme Alanları	Birey ve Toplum
	Kültür ve Miras
	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
	Bilim, Teknoloji ve Toplum
	Üretim, Dağıtım ve Tüketim
	Etkin Vatandaşlık
	Küresel Bağlantılar

2.10. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Kazanımlar

“Kazanım” kavramının pek çok tanımını bulabilirsiniz. 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında kazanım kavramının tanımına rastlamak mümkün değildir. 2023 yılında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda “kazanım” kavramının tanımına önceki programda olduğu gibi

yer verilmemiştir. Ancak kazanım kavramının nasıl anlaşılması gerektiğine dair ipuçları vardır.

Bu doğrultuda kazanımın;

- Sadece bilgi içermez,
- Sadece beceri içermez,
- Sadece değer içermez,
- MEB'in genel amaçlarının haricinde bir şey olamaz,
- Sosyal Bilgiler dersinin özel amaçlarının haricinde bir şey olamaz,
- Yetkinliklerin dışında bir şey olamayacağını fark etmek zor değildir (Köksal, 2019:48-59).

O halde kazanım kavramı için oldukça karmaşık bir yapıdadır diyebiliriz. Üstelik Türkçede “kazanmak” fiili “düşman kazanmak” gibi nadir durumlar hariç olumlu anlamlarda kullanılır. Bilgi, beceri ve değerlerin bütünleşik olarak ele alındığı öğrenme yaşantılarını açıklar (Köksal, 2019:48-59).

Tablo 2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Kazanımlar

Öğrenme Alanları	Kazanımlar			
	4. sınıf	5. sınıf	6. sınıf	7. sınıf
Birey ve Toplum	5	4	5	4
Kültür ve Miras	4	5	5	5
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	6	5	4	4
Bilim, Teknoloji ve Toplum	5	5	4	4
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	5	6	6	6
Etkin Vatandaşlık	4	4	6	4
Küresel Bağlantılar	4	4	4	4
Toplam	33	33	34	31

2.11. Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Beceriler

Beceri; kişinin yatkınlık ve öğrenime bağlı olarak bir işi başarma ve bir eylemi amaca uygun olarak sonuçlandırma yeteneği, maharet (TDK, 2023). Toplu öğretim anlayışına bir nevi hizmet eden Sosyal Bilgiler dersi, birçok disiplini içeriğinde barındırdığından, böylesine geniş, böylesine esnek bir alanda çalışmalar yapabilmek oldukça zahmetli bir iştir. Bu zorlu süreçte beceriler de hayli önemli bir noktada yerlerini alırlar. Özellikle dünyanın karışık ve kaotik sorunlarla baş etmek zorunda kaldığı bir dönemde gerek Sosyal Bilgiler dersinin gerekse sorunlarla baş etme yetisinin kazandıracığı beceriler oldukça önem arz etmektedir. Bu düşüncelerden hareketle Sosyal Bilgiler öğretim programlarında yer alan becerilerin çok iyi bir

şekilde izahata ihtiyaçları vardır (Kop, 2022:251-275).

Sosyal Bilgiler öğretim programında “beceri” kavramı çok önemli bir yer tutmaktadır. Hatta programın “bilgi-beceri-değer” üçayağı üzerine kurulu olduğu ısrarla söylenir. Bu ısrarın sebebi bu üçünün ayrılmaz bir bütün olmasıdır. İnsan hayatında iyi, güzel, anlamlı olan her şeyde bu üçünün bir arada olduğunu rahatlıkla görebiliriz (Köksal, 2019:48-59).

Tablo 3. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Beceriler

➤ Araştırma	➤ Çevre okuryazarlığı
➤ Değişim ve sürekliliği algılama	➤ Dijital
➤ Eleştirel düşünme	➤ Empati
➤ Finansal okuryazarlık	➤ Girişimcilik
➤ Gözlem	➤ Harita okuryazarlığı
➤ Hukuk okuryazarlığı	➤ İletişim
➤ İş birliği	➤ Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme
➤ Kanıt kullanma	➤ Karar verme
➤ Konum analizi	➤ Medya okuryazarlığı
➤ Mekânı algılama	➤ Öz denetim
➤ Problem çözme	➤ Politik okuryazarlık
➤ Sosyal katılım	➤ Türkçeyi güzel doğru ve etkili kullanma
➤ Zaman ve kronolojiyi algılama	➤ Yenilikçi düşünme
	➤ Tablo, grafik, diyagram çizme ve yorumlama

2.12. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Değerler

Değer kavramı başta felsefe, psikoloji, sosyoloji olmak üzere, ekonomi, tarih, din bilimleri gibi pek çok Sosyal Bilim disiplininde kullanılmaktadır. Sosyal Bilimlerde değerlerin bu denli önemli olmasının sebebi; insanların davranışlarını konu alması ve yorumlamasıdır. Medyada gün içerisinde mutlaka değerden ve değerle ilgili konulardan sürekli bir şekilde bahsedilir (Ulusoy ve Dilmaç, 2020:152). Değer; bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, yüksek ve yararlı nitelik, kıymet anlamına gelir. Felsefi tanım olarak ise şöyle tanımlanır; kişinin hem isteyen hem de ihtiyaç duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren durum (Ulusoy ve Dilmaç, 2020:152).

Sosyal Bilgiler dersi temelinde bir değerler eğitimi dersidir. Çünkü tarihsel bir içeriğinin olması, başka kültür ve uygarlıkları anlatması, yaşam hikâyelerinde özellikle iyi olarak addedilen değerlere yer vermesi bakımından önemlidir. Sosyal Bilgiler dersinin pek çok

disiplini bünyesinde barındırması aslında değerler eğitimi için bir çeşitlilik ve zenginlik sayılabilir (Kan, 2010:138-145). Değerler davranışların, tutumların, inançların yargılandığı ölçütlerdir (Zarrillo, 2011:71).

Değerlerimiz öğretim programlarının ana felsefesini, perspektifini oluşturan ana unsurdur. Kökleri geleneklerimiz ve dünümüz içinde gövdesi ve dalları bugünümüzden beslenerek yarınımıza ve geleceğimize uzanmaktadır. Değerler temel insani özelliklerimizi oluştururlar. Değerlerimiz hayatta karşılaştığımız rutin sorunlarla başa çıkmamızda faaliyete geçmemizi sağlayan temel kudret ve güçtür (MEB, 2023b). MEB'in de tanımından hareketle değerler sadece Sosyal Bilgiler dersinin içerisinde değil diğer öğretim programlarının da içerisinde yer almaktadır denebilir. Değerler eğitimi konuları ağırlıklı olarak Sosyal Bilgiler müfredatında yer alsa da diğer çeşitli derslerin müfredatlarında da yer almaktadır (Şam, 2015).

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Değerler

➤ Adalet	➤ Dürüstlük
➤ Sorumluluk	➤ Bağımsızlık
➤ Vatanseverlik	➤ Bilimsellik
➤ Dayanışma	➤ Estetik
➤ Barış	➤ Eşitlik
➤ Saygı	➤ Duyarlılık
➤ Sevgi	➤ Saygı
➤ Tasarruf	➤ Yardımseverlik
➤ Çalışkanlık	➤ Aile birliğine önem verme

Sosyal Bilgiler öğretim programında “kök değerler” öğretim programının perspektifi başlığı altında ele alınmıştır (MEB, 2023b). Kök değerlerden şu şekilde bahsedilmiştir; bu değerler öğretme öğrenme sürecinde hem yalnız başlarına, hem ilişkide oldukları diğer değerlerle hem de öteki kök değerlerle hayat bulacaktır (MEB, 2023b).

Tablo 5. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Kök Değerler

Kök Değerler	➤ Adalet	➤ Saygı
	➤ Dostluk	➤ Sorumluluk
	➤ Dürüstlük	➤ Vatanseverlik
	➤ Öz denetim	➤ Yardımseverlik
	➤ Sabır	➤ Sevgi

2.13. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Ölçme ve Değerlendirme

Eğitim öğretim süreçlerinin olmazsa olması şüphesiz ölçme ve değerlendirme süreçleridir. Bu süreçlerin farklı yaklaşımları olsa da ana hedef öğrenme çıktılarının gözlemlenmesidir (Yel, 2015:113). Tüm eğitim faaliyetlerinin ne derece etkili olduğu veya kazanımların öğrenciler tarafından edinilip edinilmediğinin ölçülmesi gerekir. Çünkü eğitim öğretim süreçlerinde geri bildirimler son derece önemlidir. Öğrencilerin, elde etmesi beklenen bilgi, değer, tutum ve becerileri ne kadar edindiklerinin belirlenmesinde ölçme faaliyetleri büyük önem taşımaktadır (Çalışkan ve Uymaz, 2019:551). Bu geri bildirimler sayesinde eğitim öğretim faaliyetleri yeniden gözden geçirilebilir, eksiklikler ve aksaklıklar tespit edilebilir. Öğretim programlarının yeniden düzenlenip etkili olmasına çalışılabilir.

Öğrenme, öğretim ve değerlendirme birbirine bağlı üç temel süreçtir. Aralarında döngüsel bir ilişki vardır. Öğretmenin kullandığı ölçme ve değerlendirme süreçleri öğrencilerin çalışma biçimlerini ve alışkanlıklarını büyük ölçüde belirler (Yazıcı ve Samancı, 2003:4-5). Örneğin öğretmen eğitim öğretim sürecini geleneksel süreçlerle değerlendirirse öğrenciler de konular arasında iyi bir bağlantı kurmadan konuyu sadece ezbere yönelik olarak öğrenmeye yönelirler. Öğretmen öğrenci merkezli bir eğitim öğretim süreci yürütürse öğrenciler de daha derin bir zihinsel düşünme becerisini kullanmaya meyil ederler (Yılmaz, 2015:433-443). Sonuç olarak eğitim öğretim hizmetlerinin daha etkili ve daha verimli olabilmesinin temel şartlarından biri ölçme ve değerlendirme işlemleridir diyebiliriz. Bu işlemlerin etkin ve verimli kullanılması eğitim öğretim işlemlerinin niteliğini arttırdığı gibi yol gösterici bir özelliği de vardır (Turan,2018).

Tablo 6. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımı

➤ Tüm bileşenler ile uyumlu	➤ Gerekli tekniğe uygun
➤ Kazanım sınırlı	➤ Akademik standartlara uygun
➤ Açıklamalar ile sınırlı	➤ Bütüncül
➤ Çok odaklı ölçme	➤ Süreç odaklı
➤ Aktif katılım	➤ Bireysel farklılıkları göz önünde tutan

2.14. Sosyal Bilgiler Öğretimi Yaklaşımları

Sosyal Bilgiler öğretimi konusunda çeşitli yaklaşımlara rastlamak mümkündür. Bu yaklaşımların sayısı fazla olmakla beraber en çok kabul gören yaklaşımlar ele alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu çeşitli yaklaşımların varlığı özünde disiplinler arası olan Sosyal Bilgiler

dersine uygundur. Bu yaklaşımların başlıcaları üç tanedir.

Tablo 7. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Temel Yaklaşımlar

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Temel Yaklaşımlar	➤ Vatandaşlık aktarımı olarak ➤ Sosyal Bilim olarak ➤ Yansıtıcı inceleme olarak
--	---

2.14.1. Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Sosyal Bilgiler öğretiminde benimsenen en eski yaklaşım olarak kabul edilebilir. Bu yaklaşımın amacı öğrencilere çeşitli kültürel mirasları aktararak onların etkin bir yurttaş olarak yetişmesini ve gelişmesini sağlamaktır (Ross ve Mathison, 2014). Bu yapılırken de öğrencilere geçmişteki bilgiler ve olgular, değerler, inançlar kazandırılmaya çalışılır. Geçmişlerini öğrenme, gelenek ve göreneklere bağlılık, tarihiyle gurur duyma vatandaşlık aktarımı yaklaşımının en çok benimsediği olgudur. Bu yöntemde ideal vatandaş yetiştirmek önemlidir. Bu noktada öğretmen en iyi vatandaşlık bilgisi aktarıcısı olarak kabul edilir ve merkezdedir. Öğrenciden sunulan bilgileri sorgulamadan kabul etmesi beklenir (Kılıçoğlu, 2021:6-7).

2.14.2. Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Bu gelenekte vatandaşlık eğitimi; Sosyal Bilimlerdeki kavramlara, genellemelere ve sonraki süreçler için bilgi tabanı olabilecek gelişmelere egemen olmayı gerektiren bir eğitimidir (Ross ve Mathison, 2014). Sosyal Bilgiler dersi öğrencilere politik, çağdaş, ekonomik sosyal ve tarihsel anlam içinde, insani durumlara göre şekillenen davranışlar ve anlayışlar geliştirmekle ilgili kazanımlar sağlar. Bu kazanımlar vatandaşlık normlarına uygun ve bilimseldir (Ross ve Mathison, 2014). Bu kazanımlar belli bir bütünlük içinde sunulur. Sosyal Bilgiler dersi Beşeri Bilimlerin etkisinde olan ve sürekli bu etkiye maruz kalan bir derstir. Beşeri Bilimlerin gelişmesine paralel olarak bu ders de gelişir. Dersin temel gayesi gelecek için iyi vatandaş yetiştirmektir. Bu amaçla öğrenciye; Sosyal Bilim dallarında genellenebilen, anlaşılabilen, içten bir şekilde değerlendirebilen, dikkatli bir biçimde sonuçlara ulaşabilen ve mantıklı kararlar alabilen bir düşünme şeklinin kazandırılması hedeflenir (Barth ve Shermis, 1970:743-751).

2.14.3. Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Bu yaklaşım temelini John Dewey’ in çalışmalarından özellikle sosyal bilişsel kuram ve felsefi faydacılık temellerinden almıştır (Ross ve Mathison, 2014). Dewey’ e göre yansıtıcı inceleme, bilgi ve inançların hesaba katıldığı aktif ve katılımlı bir süreçtir. Kuşku duyma, endişe etme, tereddüt etme, şaşırma, sorgulama, arama, materyal bulma gibi düşünceyi kapsayan aktif bir süreçtir. Bu yaklaşımdaki içerik diğer ders kitaplarındaki içerikten oldukça farklıdır. İçerik çocukların karar verme süreçlerine uygun bir şekilde işe koşulmuştur. Bu yöntemde araştırma inceleme önemli bir noktadır. Çocuklar gerçek hayatta karşılaştıkları problemleri çözme yetkinliği kazanırlar (Kılıçoğlu, 2021:6-7).

2.15. Konu İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Literatür taraması sonucu konusu doğrudan “Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunlar” olan çok az makale ve yayınlanmamış yüksek lisans tezine ulaşılmıştır. Bu sebeple konusu tam olarak birebir aynı olmasa da benzer veya yakın olan konular da bu aşamada ele alınmıştır. Belirtilen çalışmaların amaçları ve sonuçları kısa özetler şeklinde anlatılmaya çalışılmıştır.

2.15.1. Konu ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Kılıç (1994), yaptığı çalışmada, Erzurum ilinde görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini incelemiştir. Çalışma ile ders kitaplarının öğrenci seviyesine uygun olmadığı, öğretmenlerin düz anlatımı tercih ettikleri, materyal temininde sıkıntı yaşandığı ve ders saatlerinin yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır (Kılıç, 1994:18-24).

Sığan (1997), “İlkokulda Sosyal Bilgiler Dersinin Etkililiğini Azaltan Faktörlerin Araştırılması” adıyla yaptığı çalışmada, Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde karşılaşılan sorunların sebeplerini ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırma sonucunda sorunların kaynağının; öğrencilerin sosyo ekonomik düzeyleri, öğretmenlerin kişilik yapıları, ders kitaplarının yetersizliği ve kullanılan tekniklerin sınırlılığı olduğu sonucuna ulaşmıştır (Sığan, 1997:133).

Toklu (1997), “Öğretmen Algısına Göre İlkokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Karşılaşılan Sorunlar” adıyla yaptığı çalışmada Sosyal Bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde karşılaşılan sorunları incelemiştir. Araştırma sonucunda sorunların; fiziksel ortamın yetersizliği, öğretmenlerin kıdem farklılıkları, bireysel farklılıklar, materyal yetersizliğinden kaynaklandığı bulgularına ulaşmıştır (Toklu, 1997:71).

Işık (2001), yaptığı çalışmada uzman, müfettiş ve öğretmen görüşlerini incelemiştir.

Çalışma ile sorunların kaynağının; öğretmen, ders kitabı, ders süresi ve materyallerden olduğu sonucuna ulaşmıştır (Işık, 2001:91).

Yazıcı (2001), “İlköğretim Okulları Birinci ve İkinci Kademe Sosyal Bilgiler Öğretiminin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi” adıyla yaptığı çalışmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin karşılaştığı sorunları ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırma sonucunda sorunların kaynağının; bilgi eksikliği, kalabalık sınıflar, Sosyal Bilgiler dersinin birleştirilip okutulması, derse branş öğretmenlerinin girmemesi olduğu bulgularına ulaşmıştır (Yazıcı, 2001:51).

Tahiroğlu (2006), “İlköğretim Okullarının İkinci Kademesinde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmenlerinin, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştıkları Güçlükler” adıyla yaptığı çalışmada ders öğretmenlerinin karşılaştıkları güçlükleri belirlemeye çalışmıştır. Çalışmada; materyal sıkıntısı, öğretmen eksiklikleri, öğrenci sorunları, çevreden ve kurumdan kaynaklanan sorunlar olduğu sonucuna ulaşmıştır (Tahiroğlu, 2006:55).

Arslantaş (2006), “6. ve 7. Sınıflarda Sosyal Bilgiler Dersi Program Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunların Öğretmen Görüşleri Açısından İncelenmesi (Malatya İli Örneği)” adlı çalışmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine başvurmuştur. Araştırma sonucunda sorunların kaynağını; müfredatın yetersiz kalması, sürenin yetmemesi, materyal temininde yaşanan sıkıntılar, konuların soyut ve yoğun olması bulgularına ulaşmıştır (Arslantaş, 2006:109-113).

Polat (2006), yaptığı çalışmada Afyonkarahisar ilinde görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini incelemiştir. Çalışma ile hizmet içi eğitimlerin yetersiz olduğu, öğretmenlerin çağdaş eğitim yöntemlerini kullanmadıkları, öğrencilerin derse hazırlıksız geldiği, araç gereçlerin yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çeşitli değişkenlere göre yapılan araştırmada (kıdem, yaş, mezuniyet) öğretmenlerin kullandıkları öğretim yöntem ve teknikleri ile Sosyal Bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunlar arasında anlamlı farklılıklar olduğu ortaya konmuştur (Polat, 2006:100).

Yılmaz (2007), “Yeni İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Uygulanması İle İlgili Değerlendirmeler (Konya İli Örneği)” adıyla yaptığı çalışmada 2005 Sosyal Bilgiler öğretim programının yeniden kurmacılık yaklaşımına uygunluğunu belirleyebilmek için Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine başvurmuştur. Araştırma sonucunda; yeniden yapılandırmacılığın amaç, içerik ve sınav durumları bakımından tamamen uygun olmadığını bazı eksikliklerin olduğu ortaya konmuştur (Yılmaz, 2007:87).

Atbaşı (2007), “İlköğretim II. Kademe (6. ve 7. Sınıfta) Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretimi ve Öğretiminde Yaşanan Güçlükler (Aksaray Örneği)” adıyla yaptığı çalışmada

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin düşüncelerini incelemiştir. Çalışmada; ders öncesi hazırlık, planlama, uygulama, değerlendirme aşamalarındaki güçlükler incelenmiştir. Araştırmada; materyal temini, konuların fazla olması, günlük plan hazırlama, öğrencinin derse hazırlıksız gelmesi, her şeyin öğretmenden beklenmesi, anlatım yöntemi, ders kitabının eksiklikleri sorunlarının var olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Atbaşı, 2007:63).

Erköse (2007), “Yenilenen 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Sakarya İli Örneği)” adıyla yaptığı çalışmada, yenilenen öğretim programının kazanımlar, kapsama durumu, eğitim ve ölçme durumu açısından etkinliğini, programın geleceğini ortaya koymaya çalışmıştır. Çalışma sonucunda, öğretmenlerin programı orta düzeyde olumlu buldukları; kapsam, uygunluk, kazanım ve değerlendirme boyutları açısından ise yeterli bulmadıkları ortaya konmuştur. Araştırmacı, programın kapsam, kazanım, değerlendirme boyutları açısından uzman görüşleri çerçevesinde yeniden düzenlenmesi ve etkinliğinin artırılması, öğretmenlerin ise hizmet içi programa tabi tutulmasını ileri sürmektedir (Erköse, 2007:99).

Yağcı (2008), “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eleştirel Düşünme: İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretiminde, Öğretmenlerin Eleştirel Düşünme Becerilerini Geliştirmek İçin Uyguladıkları Etkinliklerinin Değerlendirilmesi” adıyla yaptığı çalışmasında öğretmenlerin eleştirel düşünme uygulamalarında yaşadıkları sıkıntılar ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmada, öğrenci seviyesine uygun olmama, zaman sıkıntısı, ekonomik külfet, materyal temini sıkıntılarının olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Yağcı, 2008:183).

Altunöz (2008), “İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı Hakkında Öğretmen ve Müfettiş Görüşleri (Bolu İli Örneği)” adıyla bir çalışma yapmıştır. Araştırma sonucunda; programda karşılaşılan güçlüklerin öğretmenlere göre daha az olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Altunöz, 2008:71).

Alataş (2008), “İlköğretim Programında 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar” adıyla yaptığı çalışmasında Sosyal Bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunları çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Öğretmenlerin karşılaştıkları öğretim problemlerinin (okulla, öğrenciyle, yöntem ve tekniklerle, öğretmenle ilgili problemler), öğretmenlerin sahip oldukları belli niteliklere göre (yaş, cinsiyet, mezun olunan okul, kıdem) değişip değişmediği ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırma sonucunda değişkenler arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Dikkat çeken bir diğer önemli nokta ise öğretmenlerin akademik eğitim seviyesi ile sorunların varlığının kabul edilip edilmemesi ile ilgilidir. Öğretmenlerin akademik eğitim seviyesi arttıkça var olan sorunları daha çok görüp eleştirdikleri, çözüm aradıkları ortaya konmuştur. Eğitim fakültelerinden mezun olan öğretmenlerin diğer

fakültelerden mezun olan öğretmenlere göre karşılaşılan problemlerle ilgili daha ılımlı ve olumlu cevaplar verdiği bulgusuna da ulaşılmıştır (Alataş, 2008:119-125).

Akdeniz (2008), Yeni hazırlanan ders programlarının uygulanmasında karşılaşılan güçlüklerle ilgili Konya ilinde görev yapan öğretmenlerin görüşlerine başvurmuştur. Araştırmada; öğretmenlerin programla ilgili olumlu düşüncelere sahip oldukları ancak, programın uygulanmasında okulun fiziki yetersizliği ve ders süresinin az olması gibi problemler yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır (Akdeniz, 2008:143).

Sarı ve Doğanay (2008), Yeni Sosyal Bilgiler programını değerlendirmek için, Adana merkez ilçelerinde toplam 170 sınıf öğretmeni ve Sosyal Bilgiler öğretmenin görüşlerine başvurmuştur. Öğretmenlerin genel olarak programı çağdaş koşullara uygun ve yeterli buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma, programın uygulanmasında yaşanan sorunların kaynağını; ölçme değerlendirme süreçleri, sınıf koşullarının iyi olmaması, materyal eksikliği, maddi yetersizlikler, zamanın yetersizliği, hizmet içi eğitimin yetersizliği olduğu bulgularına ulaşmıştır (Doğanay ve Sarı, 2008:468-484).

Yeşil (2009), çalışmasında Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sınıf içi yeterliliklerini ortaya koymak amacıyla bazı ölçütler belirlemiş ve araştırma sonucunda; öğretmen adaylarının materyallerden yararlanma becerilerini karşılayamadıkları sonucuna ulaşmıştır (Yeşil, 2009).

Çevik (2009), “İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmenlerinin Yazılı Sınav Soruları ile Seviye Belirleme Sınavı Sorularının Programa Uygunluğunun İncelenmesi” adıyla yaptığı çalışmada; öğretmenlerin uyguladığı sınavlardaki sorularla seviye belirleme sınav sorularının örtüşmediği bulgusuna ulaşmıştır. (Çevik, 2009:88).

Cüro (2009), çalışmasında Sosyal Bilgiler öğretim programlarının toplumsal ihtiyaçları karşılama düzeyini belirlemek amacıyla Sosyal Bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin görüşlerine başvurmuştur. Çalışma programların toplumsal ihtiyaçları karşıladığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma, öğretmenlerin görüş farklılığı arasında kıdem, yaş ve okul düzeyi bağlamında bir farklılık olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırma ders öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler programını sınıf öğretmenlerine göre daha yeterli bulduklarını ileri sürmüştür (Cüro, 2009:137-141).

Çelikkaya ve Kuş (2010), “Sosyal Bilgiler Öğretimi İçin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Beklentileri” adıyla yaptıkları çalışmada; öğrencilerin ders çalışması, velilerin ilgili olması, öğrenme ortamının sağlanması, hizmet içi eğitim olması sonucunu ortaya koymuşlardır (Kuş ve Çelikkaya, 2010:69-91).

Karacaoğlu ve Acar (2010), “Yenilenen Programların Uygulanmasında Öğretmenlerin Karşılaştığı Sorunlar” adıyla bir çalışma yapmışlardır. Çalışma sonucunda sorunların;

zamandan, öğretmenden, araç gereç eksikliğinden, fiziki ortamın uygun olmamasından, ders ve kılavuz kitaplarının yetersiz olmasından kaynaklı olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Karacaoğlu ve Acar, 2010:45-58).

Dinç ve Doğan (2010), “İlköğretim İkinci Kademe Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Uygulanması Hakkında Öğretmen Görüşleri” çalışmalarında yeniden yapılandırmacılık öğretim programının Sosyal Bilgilerde uygulanması hakkında öğretmenlerin görüşlerine başvurmuşlardır. Çalışmada öğretmenlerin programı genel olarak olumlu buldukları fakat ölçme değerlendirme süreçlerinde bazı sıkıntılar yaşadıkları bulgusuna ulaşılmıştır (Dinç ve Doğan, 2010:17-49).

Ergani (2010), “İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Yöntem ve Teknikleri İle Materyal Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşleri” adıyla yaptığı araştırmada öğretmenlerin görüşleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırmada; Öğretmenlerin derslerinde en fazla kullandıkları yöntemin soru cevap yöntemi olduğu en az kullandıkları yöntemin ise gezi gözlem yöntemi olduğu; öğretmenlerin mesleki kıdem ile kullandıkları yöntemler arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin mesleki kıdemi arttıkça kullandıkları yöntem ve tekniklerin de arttığı bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmada ayrıca Sosyal Bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin iş birliği içinde olması gerektiği ileri sürülmüştür (Ergani, 2010:61).

Adanalı ve Doğanay (2010), “Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretiminin Alternatif Ölçme Değerlendirme Etkinlikleri Açısından Değerlendirilmesi” adıyla bir çalışma yapmışlardır. 547 öğrenci ve 206 öğretmen ile yaptıkları bu çalışmalarında anket ve görüşme formu ile veriler toplanmıştır. Elde edilen verilerde öğretmenlerin alternatif ölçme ve değerlendirme etkinliklerini kullandıkları fakat daha çok geleneksel yöntemlere yöneldikleri saptanmıştır. Alternatif ölçme ve değerlendirme etkinliklerinin az uygulanmasının; zamanın sınırlı kalması, çevre ve okul ortamlarının yetersiz olması, materyal eksikliği, öğrencinin ve ailenin bilgi eksikliği olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Adanalı ve Doğanay, 2010:271-292).

Yavuz (2010), yaptığı çalışmada Ankara’da görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunları ortaya koymaya çalışmıştır. Çalışmasında öğretmenlerin programla ilgili olumlu düşündüklerini ortaya koymuştur. Araştırma sonucunda karşılaşılan sorunların kaynağını; programın birey ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verememesi, öğrenci seviyesine uygun olmaması, kazanımların iyi açıklanmaması, uygun öğretim materyalinin kullanılmaması, zamanın yetersizliği olarak tespit etmiştir (Yavuz, 2010:53).

Çelikkaya ve Demirbaş (2010), “Sosyal Bilgiler Ölçme Değerlendirme Araçlarını

Kullanma Düzeyleri ve Karşılaştıkları Sorunlar” adıyla yaptığı çalışmasında yapılandırmacı yaklaşıma göre eğitim yapılan sınıflarda öğretmenlerin değerlendirme süreçlerinde karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşlerini incelemiştir. Çalışma sonucunda öğretmenlerin geleneksel değerlendirme yaklaşımlarını kullandıklarını ve bunun sebebinin ise; sınıfların kalabalık olması, maliyet fazlalığı ve zaman yetersizliği olduğu bulgusuna ulaşmışlardır (Çelikkaya ve diğerleri, 2010:57-76).

Tepebaş ve Yılmaz (2011), yaptıkları çalışmada; mesleğe yeni başlamış Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile almışlardır. Araştırma sonucunda; sorunların, okulun bulunduğu çevrenin sosyal ve fiziksel durumundan, öğrenme ortamlarının yetersizliğinden; öğrencilerin, velilerin, öğretmenlerin, okul idarelerinin olumsuz tutum ve davranışlarından kaynaklandığı sonucuna ulaşmışlardır (Yılmaz ve Tepebaş, 2011:157-177).

Fettahoğlu (2011), “7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi Nitel Bir Çalışma (Gümüşhane İli Örneği)” adıyla bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada öğretmenlerin görüşlerinin belirlenmesi için altı adet açık uçlu soru hazırlanmış, araştırmaya Kelkit ilçesinin 16 ortaokulundan 18 öğretmen katılmıştır. Araştırma sonucunda; öğretmenlerin programla ilgili olumlu buldukları niteliklerin (öğrenci seviyesine uygunluk, öğrencinin derse aktif katılımlarını sağlaması, günün ve çağın koşullarına uygun olması, öğrencinin ilgi seviyesine hitap etmesi) olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında olumsuz buldukları niteliklerin de (İçeriğin yoğun olması, zamanın yetmemesi, ölçme değerlendirme aşamasındaki sıkıntılar, araç gereç temini ile ilgili sıkıntılar) olduğu sonucunu vurgulamıştır (Fettahoğlu, 2011:81).

Akşit (2011), “İlköğretimde Görev Yapan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlar (Denizli Erzurum Örneği)” adıyla yaptığı çalışmada öğretmenlerin karşılaştıkları problemleri beş ana başlık altında incelemiştir. Çalışmanın sonucunda sorunların kaynağının; öğrencilerin her şeyi öğretmenden beklemeleri, SBS’nin öğretmenlerin dersi işlenmesini sınırlandırdığı, öğrenci merkezli ders işlendiğinde konuların yetiştirilemediği, ders sayısının müfredatı yetiştirmek için az olduğu verilerine ulaşılmıştır (Akşit, 2011:33-53).

Akmehmetoğlu (2014), “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlar (Kastamonu İli Örneği)” şeklinde bir çalışma yapmıştır. Çalışmada; Kastamonu merkezde bulunan ders öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunlar ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırma sonucunda; SBS’den, öğretmenden, müfredattan, dershaneden, yöntem ve teknikten kaynaklı sorunların olduğu bulgusuna

ulaşılmıştır (Akmehmetoğlu, 2014:33-49).

Yener (2014), çalışmasında, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunları (öğretmenden, öğrenciden, yöntemden, sınavdan, programdan, diğer etmenlerden) Muş il merkezinde görev yapan öğretmenlerin görüşlerine göre ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırma sonucunda sorunların kaynağının; öğrenciden kaynaklı sorunlar (derse hazırlıksız gelme, veli ilgisizliği, hazırbulunuşluk seviyesinin düşüklüğü, disiplinsizlik, derse hazırlıksız gelme), öğretmenden kaynaklı sorunlar (iletişim eksikliği, kendini yenilememe, üniversite eğitiminin yetersizliği, deneyim ve uygulama eksikliği) olduğu sonucuna ulaşmıştır. Diğer başlıklardaki sorunların; merkezi sınavların öğrencide strese sebep olması, fiziksel imkânların yetersizliği, ders saatinin az olması, öğretmenlerin değersiz görülmesi olduğu bulgularına ulaşılmıştır (Yener, 2014:68-69).

Taşdemir (2016), “Sosyo-Ekonomik Açıdan Dezavantajlı Bölgelerde Görev Yapan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karşılaştığı Sorunlar (Ağrı İli Örneği)” adıyla yapılan bu çalışma Ağrı il merkezi ve ilçelerinde görev yapan 181 Sosyal Bilgiler öğretmenin görüşleri alınarak incelenmiştir. Araştırmacı karşılaşılan sorunları dört ana başlık (öğretmenden, öğrenciden, müfredattan, eğitim sürecinden kaynaklanan sorunlar) etrafında şekillendirmiştir. Yazar, öğretmenlerin cevaplarını çeşitli değişkenler açısından incelemiş ve aralarında anlamlı bir fark olduğu sonucuna varmıştır. Araştırma sonucunda; öğrencilerin ders kitabı dışında eğitim aracı kullanmadıkları, sınıfların kalabalık olduğu, öğretmenlerin dersi geleneksel yöntemlerle işledikleri, öğrencilerin dersi önemsemediği, her şeyi öğretmenden bekledikleri, öğretmenlerin toplumsal konumlarından memnun olmadıkları, maaşlarının az olduğu, ders süresinin yetmediği bulgularına ulaşılmıştır (Taşdemir, 2016:74-77).

Karaca (2017), “Ortaokullarda Görev Yapan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Çorum İli Örneği)” adıyla yaptığı çalışmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini incelemiştir. Karaca, öğretmenlerin verdikleri cevapları çeşitli değişkenler bakımından incelemiş ve aralarında anlamlı bir fark olmadığı sonucunu ortaya koymuştur. Araştırmanın sonunda; öğretmenlerin TEOG sürecinden olumsuz etkilendiği, araç gereç temininde sıkıntı yaşadıkları, müfredatın yoğun ders saatinin ise az olduğu, konuların sınırlarının belli olmadığı ve birbirinden kopuk olduğu, öğretmenlerin kendini geliştirmemesi bulgularına ulaşmıştır (Karaca, 2017:59-63).

Kılınçkaya (2018), “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Türkiye’deki Sosyal Bilgiler Eğitimine İlişkin Görüşleri” adıyla yaptığı çalışmada ders öğretmenlerinin görüşlerini incelemiştir. Araştırma sonucunda; dersin öğretiminin etkili olabilmesi için; Sosyal Bilgiler

öğretmeni yetiştirme programlarının ihtiyaca cevap verebilmesi, veli ve öğrencinin ders hedefleri ve kazanımları hakkında daha çok bilgilendirilmesi gerektiği ileri sürülmüştür (Kılınçkaya, 2018:62).

Dikmenli (2020), “Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Karşılaştığı Problemlere Dair Öğretmen Görüşlerinin Yansımaları: Akdeniz Bölgesinde Bir İl” adlı çalışmasında nitel araştırma yöntemlerini kullanmış ve verilerin toplanmasında 11 adet açık uçlu sorudan oluşan bir form hazırlamıştır. Araştırma sonucunda karşılaşılan sorunların; Türkiye’ de Sosyal Bilgiler dersine önem verilmemesinden, eğitim bütçesinin, ders süresinin ve materyallerin yetersiz olmasından, velilerin ilgisiz olmasından, öğrencilerin derse hazırlıksız gelmesinden, sık sık değişen müfredatın hem öğretmeni hem öğrenciyi yormasından kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Yazar; MEB’in saha çalışması yapmasını ve öğretmenlerin fikirlerine başvurması gerektiği ileri sürülmüştür (Dikmenli, 2020:51-53).

Aras (2022), “Öğretmen Görüşlerine Göre Pandemi Öncesi ve Pandemi Süresince Sosyal Bilgiler Dersinde Karşılaşılan Güçlükler” adıyla yaptığı çalışmada; Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde karşılaşılan sorunların ortaya konması amaçlanmıştır. Araştırma hem nitel hem de nicel araştırma yöntemleriyle yapılmıştır. Araştırma sonucunda sorunların kaynağının ders saatinin az, öğrencinin ilgisiz olması, müfredatın yetiştirmemesi, kat sayı problemi, derse karşı olumsuz düşünceler, ders kitaplarının içerik açısından yetersiz olması olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Aras, 2022:59).

Tunç (2023), “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma Öğrencileri İle Çalışırken Alanda Yaşadığı Güçlükler” adıyla yaptığı çalışmada; öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerinin eğitiminde yaşadıkları sorunların ortaya konması amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda yaşanan güçlüklerin; öğretmen güvenliğinin (tehdit) sağlanamaması, programın bazı eksikliklerinin olması ve destek eğitiminin geç başlaması olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Tunç, 2023:115-119).

Göksu ve Taşyürek (2023), yaptıkları çalışmada Sosyal Bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunları Kars ilinde görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri çerçevesinde ortaya koymaya çalışmışlardır. Araştırma sonunda sorunların kaynağının; öğrencinin hazırbulunuşluk, motivasyon ve dikkat sorunları, öğretmenlerin deneyim eksikliği ve kendini yenileyememe sorunları, yönetimin; fiziki koşulları sağlayamaması ve materyal temini sorunları, velilerin ilgisizliği, ders saatlerinin az olması sorunları olduğu verilerine ulaşılmıştır (Göksu ve Taşyürek, 2023:275-289).

2.15.2. Konu ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Shaughnessy ve Haladyna (1985), ortaokul ve lise öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarını inceledikleri bir çalışma yapmışlardır. Elde ettikleri bulgulara öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersini sıkıcı buldukları ve gelecekte işlerine yaramayacağını düşündüklerini tespit etmişlerdir (Shaughnessy ve Haladyna, 1985, Akt: Emmiden, 2023).

Bennett ve Scholes (2001), Sosyal Bilgiler dersinde teknolojinin etkileri ile ilgili yaptıkları çalışmalarında teknolojik materyallerin kullanılmasının öğrencilerde derse karşı olumlu bir tutum geliştirmelerine sebep olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Ayrıca teknolojik materyaller kullanıldıktan sonra öğrencilerin derse daha eğlenceli buldukları sonucuna da ulaşılmıştır (Bennet ve Scholes, 2001).

De Loreto (2019) “Yeni Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Zorlukları ve Sorunları Üzerine Bir Fenomenolojik Çalışma” adıyla bir çalışma yapmıştır. Çalışmasında; ders kitaplarının güncel olmaması, öğrencilerin derse motive olmaması, derse uygun yöntem ve tekniklerin kullanılmaması gibi sorunların olduğu bulgusuna ulaşmıştır (De Loreto, 2019).

III. BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın; modeli, çalışma grubu, veri toplama süreci, veri toplama araçları, görüşme soruları formu ve verilerin analizi açıklanmıştır.

3.1. Araştırma Modeli

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunlar (Bitlis ili örneği) adıyla yapılan bu çalışmada nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırma doğrudan öğretmenlerin görüşlerine ve deneyimlerine dayandığı için bu model uygulanmıştır. Nitel araştırma yöntemi hem Sosyal Bilgilerin hem de yapılan araştırmanın doğasına uygundur. Çünkü nitel araştırmaların doğasında insan ilişkileri vardır. İnsan bilimleri alanında yapılan çalışmaların konusu sürekli olarak insanlar ve öznelardır. Araştırmaların ve araştırma sorularının muhatabı olan insanlar, araştırmanın hareket noktası ve temeli de olmalıdır (Mayring, 2011:26).

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmasının bir başka sebebi ise; nitel araştırmalarda konunun daha detaylı ve derin bir biçimde irdelenmek istenmesidir. Bununla beraber bu noktada anlama ve anlam çıkartma gibi unsurlar da araştırma için önemlidir (Glesne, 2020:18). Bu araştırma türü yorumlayıcı bir temele de dayanmaktadır. Yapılan çalışmada veriler keşfedilerek, altında yatan kavramlar ve imgeler bulunup yorumlanmaya çalışılmıştır (Creswell, 2017:13; Merriam, 2018:18; Miles ve Huberman, 2021:11; Yıldırım ve Şimşek, 2021:20).

Bu çalışma, nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomenoloji / phenomenology) deseni ile yapılmış bir çalışmadır. Olgubilime görüngubilim de denmektedir. Olgubilimde 3 farklı teoriden hareket edilebilir bunlar; geleneksel betimleyici teori, tanımlayıcı teori ve yorumlayıcı teoridir (Miles ve Huberman, 2021:78). Yapılan çalışmada hareket edilen olgubilim teorisi yorumlayıcı teoridir. Yorumlayıcı teoriye göre; temel anlamlara ulaşmak, özgün ve yaratıcı anlamlar keşfetmek önemlidir (Tekindal ve Arsu, 2020). Yorumlayıcı teoriye göre hareket edilmesinin sebebi ise; araştırmacının elde ettiği bulguları nesnel bir biçimde ele almayı ve daha çok yorumlamayı ön plana almasıdır.

Bu desen; kaynağını psikoloji ve felsefeden alan, katılımcıların belirttiği şekliyle herhangi bir fenomenle alakalı bireylerin yaşantılarını betimledikleri bir desendir. Bu betimlemeler fenomenlerle ilgili tecrübeye sahip kişilerin tecrübelerinin kaynağına ulaşılması

ile sonuçlanır. Yapılan çalışmanın fenomeni ise Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin yaşadıkları sorunlardır. Bu desenin temeli sağlam bir felsefeye dayanmaktadır ve genellikle görüşmeler yapılmasını zorunlu kılar (Giorgio, 2009; Moustakas, 1994, Akt. Creswell, 2017:14).

Çalışmanın olgubilim deseniyle yapılmasının sebebi; nitel araştırmanın doğasına uygun olmasıdır (Bütün, 2017:14). Bu desen bize net ve genellenebilen neticeler vermeyebilir. Fakat herhangi bir olguyu daha iyi açıklamamıza, olguyla ilgili örnekler ve deneyimler ortaya koymamıza yardımcı olabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu araştırmanın kaynakları; yaşadıkları olguları dışı vurabilecek, yansıtabilecek, anlatabilecek olan kişi ya da gruplardır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2022; Yıldırım ve Şimşek, 2021). Olgubilim; anlamları ve var olan durumları pratik bir şekilde açıklamaya odaklanır. Onun için genel kanunlar kurallar yoktur, eylemler ön plandadır (Miles ve Huberman, 2021:8).

Olgubilim deseninde odaklanılan nokta bireylerin yaşadıkları deneyimlerdir, denebilir. Araştırmada bireylerin görüşlerine başvurulmuş ve yaşantıları gün yüzüne çıkartılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda bu desenin araştırma konusuna en uygun desen olduğuna karar verilmiştir. Çünkü araştırmanın gayesi, öğretmenlerin yaşadıklarını, görüşme yoluyla ifade etmelerini sağlamaktır. Bu durum olgubilim araştırmasının özüne uygundur.

3.2. Çalışma Grubu

Yapılan araştırmanın çalışma grubu, çalışmanın amacına uygun olarak 2022-2023 eğitim öğretim yılında Bitlis ili Tatvan ilçesinde resmi devlet okullarında görev yapan 20 Sosyal Bilgiler öğretmeninden oluşmaktadır. Araştırma; 20.12.2022-29.04.2023 tarihleri arasında Bitlis Valiliği Bitlis İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınarak yapılmıştır. İzin belgeleri (Ek-2) ve araştırma yapılan okullar (Ek-5) ekler kısmında sunulmuştur.

Çalışma grubunun seçimi ise amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan ölçüt örnekleme yöntemi ile yapılmıştır. Ölçüt örnekleme yönteminde esas olan durum önceden belirlenen belirli ölçütlerin karşılanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Buna göre araştırmaya katılanların; gönüllü olması, Bitlis ili Tatvan ilçesinde devlet okullarında çalışıyor olması ve eğitim fakültelerinin Sosyal Bilgiler öğretmenliği bölümünden mezun olmaları ölçüt olarak alınmıştır.

Araştırmaya dâhil edilen okulların seçimi ise maksimum çeşitlilik örnekleme ile yapılmıştır. Maksimum çeşitlilik örnekleme yönteminde gaye, küçük bir örneklem oluşturup araştırmada yer alan bireylerin çeşitliliğini en üst derecede yansıtmaktır (Yıldırım ve Şimşek,

2021). Bu yöntemin seçilmesinin sebebi ise farklı koşullarda eğitimin sürdürüldüğü okullardan verileri toplamak ve maksimum derecede çeşitliliği sağlayıp ortaya zengin veriler koyabilmektir. Bu amaçla farklı koşullarda eğitim veren 15 okul (farklı sosyo ekonomik koşullar, ikili öğretimle ilgili koşullar, taşınmalı eğitim veren okullarla ilgili koşullar, imam hatip okulları ve YİBO) araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırma yapılan okullar Ek-5'te sunulmuştur. Araştırmaya katılan öğretmenlerle ilgili bilgiler aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo 8. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Demografik Özellikleri

Demografik özellikler		f
Cinsiyet	Kadın	3
	Erkek	17
Yaş	25-35	10
	36-45	7
	46 ve üzeri	3

Tablo 8'e göre katılımcıların önemli bir bölümü (17) erkek öğretmenlerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılanların 10'u 25-35 yaş arası, 7'si 35-45 yaş arası, 3'ü 45 yaş ve üzeridir. Tablo 8'e göre katılımcıların genel olarak yaş anlamında orta yaş grubu ve üstü bireyler oldukları söylenebilir.

Tablo 9. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Dağılımları

Kıdem	f
1-10 yıl arası	4
11-20 yıl arası	11
21-30 yıl arası	5

Tablo 9 incelendiğinde katılımcıların çoğunluğunun 10-20 yıl arası tecrübeye sahip öğretmenler olduğu gözükmemektedir. 1-10 yıl arası tecrübeye sahip 4, 20-30 yıl arası tecrübeye sahip öğretmenlerin ise 5 kişi olduğu görülmektedir. Tablo 9'a bakıldığında araştırmaya katılan katılımcıların mesleki kıdemlerinin genel olarak tecrübeli denen gruptan oluştuğu söylenebilir. Bu çalışmaya katılan öğretmenlerin mesleki tecrübelerinin fazla olması araştırmanın amacına uygun olarak daha fazla ve daha zengin veri sağlanmasına katkıda bulunabilir. Bu durum araştırmanın sonuçlarından genellenebilen verilere ulaşılmasını da kolaylaştırabilir.

Tablo 10. Öğretmenlerin Mezun Oldukları Üniversitelere Göre Dağılımları

Üniversite	f
Adıyaman Üniversitesi	1
Afyon Kocatepe Üniversitesi	1
Ankara Üniversitesi	1
Atatürk Üniversitesi	1
Balıkesir Üniversitesi	1
Dicle Üniversitesi	2
Dokuz Eylül Üniversitesi	1
Erciyes Üniversitesi	1
Gazi Üniversitesi	1
İnönü Üniversitesi	1
Karadeniz Teknik Üniversitesi	2
Manisa Celal Bayar Üniversitesi	1
Marmara Üniversitesi	1
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	1
Selçuk Üniversitesi	1
Siirt Üniversitesi	1
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	2

Tablo 10 incelendiğinde öğretmenlerin mezun oldukları üniversitelere göre heterojen yapıya sahip olduğu söylenebilir. Bu durum araştırmanın sonuçlarının zenginliği açısından önemli sayılabilir.

3.3. Veri Toplama Süreci

Bu çalışma yapılmadan önce gerekli etik kurulu izinleri (Ek-1) alınmıştır. Ayrıca Bitlis Valiliği ve Bitlis İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden de gerekli izinler alınmış ve Ek-2'de sunulmuştur.

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine uygun olarak 6 adet açık uçlu soru hazırlanmış bu soruların yanında sondaj sorular da sorulmuştur (Ek-3). Çalışmaya başlanmadan önce 3 farklı okulda görev yapan 3 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile pilot uygulama yapılmıştır. Gerekli geri dönütler alındıktan sonra görüşme sorularına son şekli verilmiş ve uygulama aşamasına geçilmiştir. Araştırma sorularının problemle uyumluluğunu tespit etmek

için 2 alan uzmanına danışılmıştır. Yapılan görüşmeler, katılımcının müsait olduğu zaman dilimlerinde ve genellikle okullarda gerçekleştirilmiştir. Ortalama görüşme süreleri 20-40 dakika aralığında değişmiştir. Araştırmada katılımcıların rahat ve samimi cevaplar verebilmesi için araştırmanın amacından, gizliliğinden ve üçüncü kişilerle paylaşılmayacağından emin olmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Verilerin kaybolmaması için katılımcılardan da izin alınarak ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Daha sonra bu veriler Word dosyasına aktarılmıştır. Görüşme verileri Word dosyasına aktarılırken katılımcılara çeşitli kodlar (K1, K2, K3...) verilmiştir.

3.4. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme sorularına son şekli verilmeden önce 2 alan uzmanına danışılmış ve sorulara son şekli verilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formunun birinci bölümünde katılımcılar ile ilgili kişisel bilgilerle ilgili sorulara yer verilmiştir. Görüşme formunun ikinci bölümünde ise araştırmanın problemine uygun seçilmiş altı adet açık uçlu soruya yer verilmiştir. Ek olarak sondaj sorular da mevcuttur. Araştırma görüşme tekniği ile gerçekleştiğinden olası veri kayıplarını önlemek amacıyla katılımcının da onayıyla görüşmeler ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir ve sonra Word dosyasına aktarılmıştır. İç geçerliliğin sağlanması amacıyla katılımcı teyidi yapılmıştır.

3.5. Görüşme Soruları Formu

Bu çalışmada olguları adlandırma, olgular arası ilişkileri belirleme ve süreci tasvir etme amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen altı adet açık uçlu soru yarı yapılandırılmış görüşme formu biçiminde düzenlenmiş ve katılımcılara uygulanmıştır. Bunlar;

- Sosyal Bilgiler dersinin müfredatı hakkında neler düşünüyorsunuz?
- Sosyal Bilgiler ders içeriğinin öğrenci seviyesine uygunluğu hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
- Sosyal Bilgiler dersinin etkililiği ve verimliliği arttırmak ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?
- Sosyo ekonomik çevre Sosyal Bilgiler dersinin öğretimini etkilemekte midir? Bu konudaki düşünceleriniz nelerdir?
- Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde etkili olan etmenlerle ilgili düşünceleriniz nelerdir?

- Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde; Sosyal Bilgiler öğretmenleri ve merkezi sınavlarla ilgili düşünceleriniz nelerdir?

Araştırmada bu sorulara ek olarak sondaj sorular da sorulmuş Ek 3'te bu sorular sunulmuştur.

3.6. Verilerin Analizi

Nitel veri analiz yöntemleri oldukça fazladır. Nitel veriler analiz edilirken; verilerin azaltılması, verilerin gösterimi, sonuçları ortaya koyma ve doğrulama süreçleri takip edilmelidir (Miles ve Huberman, 2021:11). Bu çalışmada, araştırma sonucunda elde edilen verilerin detaylı bir şekilde incelenmesi ve araştırmacıya bir plan sunması sebebiyle içerik analizi yöntemi tercih edilmiştir. Elde edilen veriler tekrar tekrar okunarak kodlar oluşturulmuş ve daha sonra bu kodlara uygun kategoriler geliştirilmiş en sonda da temalara ulaşılmıştır.

Bu çalışmada yapılan kodlamalar Nvivo 9 paket programından yararlanılarak Miles Huberman tekniğine göre yapılmıştır. Kodlama yapılmadan önce her bir öğretmene kodlar verilmiştir. Word dosyası şeklinde kaydedilen görüşmeler araştırmacı tarafından birkaç defa incelenmiş daha sonra temalar ve kodlamalar yapılmıştır. Ayrıca bunlar yapılırken okuyucuya daha anlaşılır veriler sunmak amacıyla tablolardan yararlanılmıştır. İçerik analizinde doğrudan alıntılara yer vermek önemlidir. Yapılan çalışmada da katılımcılara ait alıntılar kod başlığı altında sıklık ve çarpıcılıklarına göre sunulmaya çalışılmıştır.

3.7. Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel veri analizinde geçerlik ve güvenirliliği sağlama çalışmaları vardır. Fakat nitel veri analizinde geçerlik ve güvenirlilik yerine; onaylama, yorumlama, inandırıcılık, aktarılabilirlik, özgünlük gibi kavramlar ön plandadır (Creswell, 2017:13; Yıldırım ve Şimşek, 2021:289). Nitel araştırmalarda geçerlik, araştırmayı yapan kişinin var olan olgununun özgünlüğünü bozmadan nesnel bir biçimde ele almasıdır (Arastaman, 2018). Güvenirlilik ise; araştırmanın farklı zamanlarda yapıldığında aynı ya da benzer sonuçlar vermesi olarak tanımlanabilir (Arslan, 2022). Creswell (2017:201-203) araştırmada geçerlik ve güvenirliliğin sağlanabilmesi için bazı maddeler sıralamıştır. Bunlar; üçgenleme, sonuç raporu, derinlemesine betimleme, yansıtıcılık, negatif (uyuşmaz) bilgi, alandaki zaman, akran değerlendirmesi, dış denetleyici gibi unsurlardır.

Creswell nitel güvenirliliğin arttırılması için ise şu önerileri sunar; çözümlemelerin kontrolünün sağlanması, kodların anlamlarının değişip değişmediğinin kontrolü, kodların

düzenli takip edilip belgelenmesi (Creswell, 2017:204). Miles ve Huberman da Creswell gibi nitel araştırma bulgularının kabul edilebilir yani geçerli ve güvenilir olabilmesini belirli ölçütlere bağlar. Bunlar; nesnellik (doğrulanabilirlik), güvenilirlik (güvenilebilirlik, denetlenebilirlik), iç geçerlik (inanılrlık, özgünlük), dış geçerlik (aktarılabirlik, uygunluk), kullanım (uygulama, eylem uyumluluğu) şeklindedir (Miles ve Huberman, 2021:277-280).

Yapılan çalışmada geçerliğin sağlanabilmesi için;

- Veri kaybını engellemek için görüşme dökümleri Word dosyası şekline getirilmiş,
- Katılımcıların görüşme sonrası söylediklerini tekrar dinlemeleri sağlanarak katılımcı teyidi sağlanmaya çalışılmış,
- Araştırma boyunca bir yüksek lisans mezunu, bir doktora mezunu, iki Dr. öğretim üyesi ve araştırmanın danışmanından sürekli dönütler alınmış,
- Araştırma soruları uygulanmadan önce 3 öğretmene pilot uygulama yapıp dönütler alınmış, gerekli düzeltmeler yapılmış,
- Araştırma öncesinde ve sırasında alanyazın iyice taranmıştır.

Yapılan çalışmada güvenilirliğin sağlanabilmesi için ise;

- Araştırma sorularının yeterli olmasına dikkat edilmiş,
- Araştırma soruları açık ve net bir biçimde ifade edilmeye çalışılmış,
- Araştırma sorularının net cevaplarının olması göz önünde bulundurulmuştur.

IV. BÖLÜM

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular alt problem sıralamasına göre tablolarla beraber sunulmaya çalışılmıştır. Daha sonra katılımcılara ait ön plana çıkan ifadeler doğrudan alıntılar ile ortaya konmuştur. Doğrudan yapılan alıntılar; çok tekrarlanma, çarpıcı olma, tek örnek olma gibi kriterlere dikkat edilerek yapılmıştır.

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersindeki üniteler ve konular hakkındaki düşünceleri Tablo 11’ de verilmiştir.

Tablo 11. Sosyal Bilgiler Dersindeki Üniteler ve Konular Hakkındaki Düşünceler

Kategoriler	Üniteler Hakkındaki Düşünceler	f	Konular Hakkındaki Düşünceler	f	Diğer Hususlardaki Düşünceler	f
	Üniteler sadeleştirilmeli	6	Konular sadeleştirilmeli	18	Ders saatleri yetersiz	18
	Üniteler azaltılmalı	2	Konular azaltılmalı	17	Kazanımlar geniş ve yoğun	4
	Üniteler ilişkilendirilmeli	2	Konular kopuk	10	Vatandaşlık dersi geri gelmeli	3
Kodlar	Üniteler güncellenmeli	1	Konular ezbere dayalı	7	Farklı metotlar uygulanamıyor	2
			Konular ağır	6	Ders disiplinleri ayrılmalı	2
			Yeni konular eklenmeli	3	Kazanım süreleri dengesiz	1
			Konular güncellenmeli	2		

Tablo 11 incelendiğinde katılımcıların Sosyal Bilgiler dersindeki üniteler ve konular hakkındaki düşünceleri; üniteler hakkındaki düşünceler, konular hakkındaki düşünceler ve diğer hususlardaki düşünceler olmak üzere 3 kategoriye ulaşılmıştır. Ulaşılan 3 kategoriden ise 17 farklı kod elde edilmiştir.

Üniteler hakkındaki düşünceler kategorisinde; üniteler sadeleştirilmeli (f:6), üniteler azaltılmalı (f:2), üniteler ilişkilendirilmeli (f:2), üniteler güncellenmeli (f:1) kodlarına ulaşılmıştır. Katılımcıların en çok görüş belirttiği kod: “ünitelerin sadeleştirilmesi” kodudur. Katılımcıların görüş belirttiği bazı kodlar ise şöyledir;

(K1): “Kendimce şunu düşünüyorum; 7 tane ünite olacağına 4 tane ünite olsun, çocuğun hayatına dokunsun. Çocuk bunları iyi bir şekilde öğrensün yeterli olur”. Ünitelerin azaltılması

(K12): “Maalesef sınıf seviyelerinde üniteler çok fazla ilişkili değil, daha fazla ilişkilendirilebilir”. Ünitelerin ilişkilendirilmesi

(K15): “Ünitelerin kesinlikle seyreltilmesi gerekiyor. Çünkü özellikle 6. Sınıflarda konuları yetiştirme noktasında öğretmenler büyük sıkıntı yaşıyor bana göre”. Ünitelerin sadeleştirilmesi

Konular hakkındaki düşünceler kategorisinde sırasıyla; konular sadeleştirilmeli (f:18), konular azaltılmalı (f:17), konular kopuk (f:10), konular ezbere dayalı (f:7), konular ağır (f:6), yeni konular eklenmeli (f:3), konular güncellenmeli (f:2) kodları elde edilmiştir. Katılımcılardan en fazla elde edilen kod: “konuların sadeleştirilmesi” kodudur. Katılımcıların görüş bildirdiği bazı kodlar;

(K5): “Konuların öğrenci seviyesine uygun olması ve sadeleştirilmesi sağlanırsa öğrencilerin hem başarısı hem motivasyonu artacaktır”. Konuların sadeleştirilmesi

(K12): “Bence konular özellikle 5.sınıf ve 6.sınıflarda azaltılmalı. Çünkü çok yoğun bir örüntü var. Bu da çoğu zaman can sıkıcı olabiliyor”. Konular azaltılmalı

(K19): “Tarihi bölüm ve ünitelerde daha yavaş gidilmesi taraftarıyım. Çünkü konu yelpazesi çok geniş. Sanki her daldan konular var. Neyi ne kadar gideceğimizi bilemiyoruz”. Konular kopuk

Diğer hususlardaki düşünceler kategorisinde; ders saatleri yetersiz (f:18), kazanımlar geniş ve yoğun (f:4), vatandaşlık dersi geri gelmeli (f:3), farklı metotlar uygulanamıyor (f:2), ders disiplinleri ayrılmalı (f:2), kazanım süreleri dengesiz (f:1) kodları elde edilmiştir. En çok tekrar eden kod “ders saatlerinin yetersiz olması” kodudur. Katılımcıların vurguladıkları kodlardan bazıları ise şöyledir;

(K10): “Kazanımların çok yoğun olduğunu düşünüyorum. Birçok öğretmenin de bu konuda sıkıntı yaşadığını biliyorum”. Kazanımlar geniş ve yoğun

(K11): “Bu ülkede yaşayan insanların hak ve hukuklarını bilmeleri gerekiyor. Bu yüzden bizden alınan Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersinin bize geri verilmesini istiyorum”. Vatandaşlık dersi geri gelmeli

(K17): “Ders saati konusuna gelecek olursak bütün Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin de söyleyeceği üzere yetersiz o bir kere. Dersi yetiştirsek soru çözödüremiyoruz, soru çözödürsek pekiştiremiyoruz ondan dolayı yetersiz kalıyoruz”. Ders saatleri yetersiz

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler dersinde ele alınan konuların öğrenci seviyesine uygunluğu hakkındaki düşünceler Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Sosyal Bilgiler Dersinde Ele Alınan Konuların Öğrenci Seviyesine Uygunluğu Hakkındaki Düşünceler

Kategoriler	Bilişsel Seviyeye Uygunluk	f	Müfredat ve İçerik	f	Uyum ve Yeterlilik	f
Kodlar	Seviyelerine uygun değil	16	Konular soyut	11	Adapte olamama	5
	Anlayamıyor	13	Konular ağır	9	Fazla yükleniliyor	2
	Kavrayamıyor	10	Konular somutlaştırılmalı	7	Hazırbulunuşlukları yetersiz	2
	Öğrenemiyor	7	Konular karışık	5	Kendini ifade edememe	1
	Yorumlayamıyor	5	Kavramlar anlaşılmıyor	3		
	Bocalıyor	5	İçerik değişmeli	3		
	Özümseyemiyor	3	Bireysel farklılıklara uygun değil	1		

Tablo 12 incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersinde ele alınan konuların öğrenci seviyesine uygunluğu hakkındaki düşünceler alt temasında üç farklı kategoriye ulaşılmıştır. Bunlar; bilişsel seviyeye uygunluk, müfredat ve içerik, uyum ve yeterlilik kategorileridir.

Bilişsel seviyeye uygunluk kategorisinde en çok vurgulanan kodlar; seviyelerine uygun değil (f:16), anlayamıyor (f:13), kavrayamıyor (f:10), öğrenemiyor (f:7), yorumlayamıyor

(f:5), bocalıyor (f:5), özümseyemiyor (f:3) kodlarıdır. Katılımcıların görüş belirttiği bazı kodlar ise şöyledir;

(K3) “7. sınıflarda özellikle 2. üniteye gerçekten çocuklar anlamakta büyük problem yaşıyorlar”. Anlayamıyor

(K8) “6.sınıflarda tarih konuları var, eğlenerek işliyoruz. Ondan sonra Orta Asya’daki Türk Devletlerinin hemen ardından İslam Tarihi konularına geçiş yapıyoruz. Çocuklar orada bir bocalıyorlar. Din kültürü dersi mi işliyoruz diyorlar”. Bocalıyor

(K14) “...Öğrenci seviyesine uygunluk dediğimiz kavram burada ortaya çıkıyor. Özellikle bence 5.sınıflarda konular seviyelerine uygun hale getirilmelidir”. Seviyelerine uygun değil

Müfredat ve içerik kategorisinde toplam 7 kod ortaya çıkmıştır. Bu kodlar vurgulanma sayılarına göre sırasıyla şöyledir; konular soyut (f:11), konular ağır (f:9), konular somutlaştırılmalı (f:7), konular karışık (f:5), kavramlar anlaşılmıyor (f:3), içerik değişmeli (3), bireysel farklılıklara uygun değil (f:1). Katılımcıların vurguladığı bazı kodlar;

(K7): “Özellikle 6.sınıflarda çok ağır konularımız var. Beşeri coğrafya, beşeri ekonomi, coğrafi koordinat sistemi gibi konular. Bunun yanında 2. üniteye tarih ile ilgili konular da var”. Konular ağır

(K9): “Genel olarak değerlendirecek olursak konularımız içinde çocuklar için çok soyut kalacak konular var”. Konular soyut

(K13): “5. Sınıflar başta olmak üzere diğer seviyedeki konular ayarlanırken bireysel farklılıklar dikkate alınmadan hazırlanmış konular”. Bireysel farklılıklara uygun değil

Uyum ve yeterlilik kategorisinde; adapte olamama (f:5), fazla yükleniliyor (f:2), hazırbulunuşlukları yetersiz (f:1), kendini ifade edememe (f:1) şeklinde 4 kod elde edilmiştir. Katılımcılardan elde edilen bazı çarpıcı kodlar aşağıda örneklendirilmiştir.

(K1): “Hani daha önce ilkokul 5 yılken çocukların hazırbulunuşlukları biraz daha iyiydi. Ama şu anda aynı şeyi söylemek mümkün değil. Çocuk ortaokula geliyor tamam ama acaba gerçekten hazırbulunuşluğu buna uygun mu”? Hazırbulunuşlukları yetersiz

(K2): “Bana göre çocukların kendini ifade edememe gibi bir problemleri de var. Bazen alıp konuşmaya çalıştığımızda çocuğun ne istediğini anlayamıyoruz. Bu konuda bir şeyler yapmalıyız açıkçası”. Kendini ifade edememe

(K4): “5.sınıflar ilk bize geldiklerinde hareketleri hala çocuksu. Ortaokula gelmişler ama ilkokul alışkanlıklarına devam ediyorlar. Hala bize teneffüste gelip sarılan öğrenciler var”. Adapte olamama

4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Okulda Sosyal Bilgiler dersinin etkililiğini artırmak için gerekli fiziksel donanımlar hakkındaki düşünceler Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. Okulda Sosyal Bilgiler Dersinin Etkililiğini Artırmak İçin Gerekli Fiziksel Donanımlar Hakkındaki Düşünceler

Kategoriler	Öğrenme Ortamı	f	Fiziki Durum	f	Diğer Eksiklikler ve Problemler	f	Materyal Durumları	f
Kodlar	Akıllı tahtaların olması	9	Sosyal Bilgiler sınıfı	8	Maddi imkânsızlıklar	9	Güncel değil	5
	Eba'nın kullanımı	5	Beceri atölyeleri	4	Yardımcı personel	2	Hasarlı	3
	Akıllı tahtaların olmaması	5	Drama sınıfları	4	Bürokrasi	2	Eksik	3
	Görsellerin yetersizliği	4	Eba	4			Yeri yok	1
	Kitapların kullanışsızlığı	3	Maden Numuneleri	3			Külfetli	1
	Dersliklerin yetersizliği	3	Araç	2				
			Sanal tur	2				
			Google Earth	2				
			Uzay çadırları	1				
			Haritalar	1				
			Küreler	1				
			Maketler	1				

Tablo 13 incelendiğinde okulda Sosyal Bilgiler dersinin etkililiğini artırmak için gerekli fiziksel donanımlar hakkındaki düşünceler alt temasında; öğrenme ortamı, fiziki durum, diğer eksiklikler ve problemler ve materyal durumları şeklinde 4 farklı kategoriye ulaşılmıştır.

Öğrenme ortamı kategorisinde katılımcıların görüşlerine dayalı olarak 6 kod ortaya çıkmıştır. Bu kodlar; akıllı tahtaların olması (f:9), Eba'nın kullanımı (f:5), akıllı tahtaların olmaması (f:5), görsellerin yetersizliği (f:4), kitapların kullanışsızlığı (f:3), Dersliklerin

yetersizliği (f:3) şeklindedir. Katılımcıların en çok vurguladıkları kod “akıllı tahtaların olması” kodudur. Katılımcıların görüş bildirdiği bazı kodlar aşağıda örneklenmiştir.

(K6): “Benim önceki okulumda her türlü imkâna sahiptik. Akıllı tahtalarımız vardı mesela ama maalesef burada yok. Ben akıllı tahtaların olmamasını büyük bir eksiklik olarak görüyorum”. Akıllı tahtaların olmaması

(K15): “Bizim ders kitaplarımız gerçekten çok kötü ve kullanışsız. Kitapların hazırlanmasında nasıl bir yol izlendiğini bilmiyorum ama müfredat aynı olmasına rağmen farklı yayınevleri sanki farklı içerikte hazırlıyorlar”. Kitapların kullanışsızlığı

(K16): “Akıllı tahta uygulamasına geçildikten sonra hemen bizim okulumuza monte edildi. Akıllı tahtaları çok aktif bir şekilde kullanıyoruz”. Akıllı tahtaların olması

Fiziki Durum kategorisi; Sosyal Bilgiler sınıfı (f:8), beceri atölyeleri (f:4), drama sınıfı (f:4), Eba (f:4), maden numuneleri (f:3), araç (f:2), sanal tur (f:2), Google earth (f:2), uzay çadırları (f:1), haritalar (f:1), küreler (f:1), maketler (f:1) şeklinde kodlanmıştır. Kodlara ait çarpıcı örnekler şunlardır;

(K4): “...Mesela bir okulda üç boyutlu materyaller işte ne bileyim uzay çadırı tarzında farklı şeyler de olmalıdır. Öğrencilerin dokunabileceği, deneyimleyebileceği türden şeyler”. Uzay çadırları

(K11): “Dersimizde ilgili olarak; tarihi yerler olsun, doğal yerler olsun öğrencileri götürüp gezdirebileceğin pek çok yer var. Öğrencileri nasıl alıp götürebiliriz? Bence her okulun tabii ki bir aracı olması gerekir. Bence yani nedir bir otobüstür. En azından bir otobüsle olacak misal çocukları gezdireceksin ben öyle düşünüyorum”. Araç

(K20): “Kesinlikle donanım olarak her okulda akıllı tahta olmalı ve interneti çok iyi çekmelidir. Mesela ben Google earth kullanıyorum. Özellikle coğrafya konularında çok işime yarıyor. Çocukların ilgilerini ve dikkatlerini çok rahatlıkla çektiğimi söyleyebilirim”. Google earth

Diğer eksiklikler ve problemler kategorisinde katılımcılar toplam 3 farklı koda vurgu yapmıştır. Bu kodlar: maddi imkânsızlıklar (f:9), yardımcı personel (f:2), bürokrasi (2) şeklindedir. Katılımcıların vurguladıkları bazı kodlar şöyledir;

(K7): “Köy okulunda idarecilik yaparken yeri geliyordu hizmetli oluyordum, yeri geliyordu usta oluyordum, yeri geliyordu okulu temizliyordum, yeri geliyordu okulun çatısını tamir ediyordum. Bundan gocunmuyorum ama bu işle ilgilenen bir eleman olabilirdi”. Yardımcı personel

(K13): “...Fotokopi makinesi oluyor, toner bitiyor, toner buluyoruz bu sefer kâğıt bitiyor. Şimdi ücretlendirme konusu da var. Ders bazında farklı oluyor. Müzik öğretmenin

ile Matematik öğretmeninin kullandığı kâğıt miktarı farklıdır. Birisine uygun gelirken diğerine külfetli gelebiliyor”. Maddi imkânsızlıklar

(K15): “...Tabii ki bu gezi gözlem hazırlanırken bir de bürokrasi işleri var, onlar halledilmeli. Bu işler insanı yıldırtıyor. İnsan yapmak istemiyor artık. Evrak var şu var bu var insanı bıktırıyor. Bundan dolayı birçok öğretmen uğraşmak istemiyor. İşte o açıdan insan geri çekiliyor. Bence eğitimin işlerlik kazanması noktasında bu tür engellerin ortadan kaldırılması gerekiyor”. Bürokrasi

Materyal durumları kategorisinde; güncel değil (f:5), hasarlı (f:3), eksik (f:3), yeri yok (f:1), külfetli (f:1) olmak üzere katılımcılar 5 kodu vurgulamıştır. Katılımcıların vurguladıkları bazı kodlar ise aşağıda gösterilmiştir.

(K7): “Biz sürekli her sene çocuklarla beraber alçı, tahta gibi malzemelerden bir sürü proje ve materyal yapıyoruz. Bu materyalleri okulda koyacak yer olmadığı için çöpe atıyoruz. Sonraki senelerde tekrar sil baştan yapmak zorunda kalıyoruz. Bunun sürekli bu şekilde olması gerçekten can sıkıcı”. Yeri yok

(K12): “Dersin araç gereçleri noktasında eksiklikler var. Bununla ilgili maketler yapılabilir. Mesela Peri Bacaları, İshak Paşa Sarayı, Nemrut Kraterinin maketleri yapıp eksiklikler giderilebilir. Sadece bu coğrafi maketler değil tarihi maketler de bence olmalı”. Eksik

(K15): “...Ama bunun dışında özellikle bizim dersimizde bilgiler sürekli değiştiği için bu anlamda değişen bilgilerle beraber akıllı tahta dışında diğer materyallerin de güncellenmesi gerekir. Misal haritaların varlığı öğrenciler için çok önemli. Hani bu anlamda bir sıkıntı çekiyoruz. Okuldaki haritaların çoğu 15-20 senelik. Daha haritaları elimize alır almaz dökülüyor”. Güncel değil

(K1): “Bizim mesela eskiden haritalarımız vardı ama artık bulamıyoruz. Akıllı tahtadan açmaya çalışıyoruz. Ama çocuk her şeyi derste öğrenmiyor ki bazen teneffüste harita orada duruyor çocuk gidip bakıyor. En azından bir ilin, bir ilçenin, bir ülkenin yerini öğrenebiliyor ama onlar da yok şu anda. Biz buna dikkat etmiyoruz, önem vermiyoruz ama bu çocukların öğrenmesi için bence önemli”. Haritalar

(K2): “Öğrencilerimizin gerçekliği görebilmesi açısından sınıflarda bizim bir küremizin olması gerektiğini düşünüyorum. Teknoloji ne kadar gelişirse gelişsin o kürenin göz önünde bulundurulması, gerçeklik açısından, öğrenciye gösterebilmek açısından daha etkili olabilir. Öğrenci sadece sanal ortamda gördüğüyle kalmamalı o materyale dokunabilmeli”. Küreler

4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular:

Okulun bulunduğu sosyo-ekonomik çevrenin Sosyal Bilgiler dersinin öğretimini nasıl etkilediğine dair görüşler Tablo 14’te gösterilmiştir.

Tablo 14. Okulun Bulunduğu Sosyo-Ekonomik Çevrenin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretimini Nasıl Etkilediğine Dair Görüşler

Kategoriler	Maddi Olanaklar	f	Maddi Olanaklar	f	Sosyal Rol	f	Dersin Öğretimini Etkileyen	f
	İyi Düzeyde Olduğundaki Etkiler		Kötü Düzeyde Olduğundaki Etkiler		Model ve Çevreyle İlgili Etkiler		Çeşitli Faktörler ve Öneriler	
	Eğitimin olumlu etkilenmesi	13	Eğitimin olumsuz etkilenmesi	7	Velinin eğitiminin çocuğu etkilemesi	13	Velinin çalışmaktan ilgilenememesi	2
	Velinin daha ilgili olması	3	Velinin ilgisiz olması	6	Çevredeki eğitimli kişilerin çocuğu etkilemesi	4	Beslenmenin çocuğun gelişimini etkilemesi	2
Kodlar	Teşvik	3	Materyal temininde sıkıntı	4	Rol model etkili	2	Çocuğun yemeğe gidememesi	2
	Etüt merkezi	1	Gezilerin yapılamaması	3			Maddi eşitsizlikler	2
			Ek kaynakların alınamaması	3			Kırtasiye yardımı yapılmalı	2
							Yemek verilmeli	2
							Okul araçları olmalı	1

Tablo 14’ te görüldüğü üzere okulun bulunduğu sosyo-ekonomik çevrenin öğretimi nasıl etkilediğine dair görüşler alt probleminde toplam 4 farklı kategoriye ve 19 farklı koda ulaşılmıştır. Kategoriler: maddi olanaklar iyi düzeyde olduğundaki etkiler, maddi olanaklar kötü düzeyde olduğundaki etkiler, sosyal rol model ve çevreyle ilgili etkiler, dersin öğretimini etkileyen çeşitli faktörler ve öneriler şeklindedir.

Maddi olanaklar iyi düzeyde olduğundaki etkiler kategorisi incelendiğinde toplam 4 farklı kodun ön plana çıktığı görülmektedir. Eğitimin olumlu etkilenmesi (f:13), velinin daha ilgili olması (f:3), teşvik (f:3), etüt merkezi (f:1) şeklinde kodlara ulaşılmıştır. Bu kodlara ait bazı kod örnekleri aşağıda verilmiştir.

(K1): “Sosyo-ekonomik durum öğrencinin eğitimi üzerinde çok fazla etkilidir bence. Bir yerde sosyo-ekonomik durum yani okulun olduğu bölgede ekonomik durumu iyi olan velilerden oluşuyorsa muhtemelen eğitime de önem veriyorlar. Bu da çocuğu olumlu anlamda etkiliyor”. Eğitimin olumlu etkilenmesi

(K14): “Okulumuz diğer çevresindeki okullara göre sosyo-ekonomik açıdan oldukça iyi aslında. Bu yüzden pek bir sorununuz yok çünkü veliler de gayet ilgili. Her şeyi yapmaya hazırlar ve yapıyorlar da”. Velinin daha ilgili olması

(K19): “Proje ödevlerimiz oluyor hocam. Proje ödevlerimizde istediğimiz materyallerin hepsini tamamlayıp getiriyorlar. Hepsini buluyorlar. Bilgileri var, alakaları var, veli de çok destekliyor. Velinin de maddi yönden özellikle öğrencisi için yapmayacağı şey yok”. Teşvik

Diğer kategori maddi olanaklar kötü düzeyde olduğundaki etkiler kategorisidir. Bu kategoride katılımcılardan sırasıyla; eğitimin olumsuz etkilenmesi (f:7), velinin ilgisiz olması (f:6), materyal temininde sıkıntı (f:4), gezilerin yapılamaması (f:3), ek kaynakların alınamaması (f:3) şu kodlar elde edilmiştir. Aşağıda katılımcıların sıklıkla vurguladığı bazı kodlar örneklendirilmiştir.

(K4): “Ders çalışma konusunda, bir şey danışma konusunda, özgüven konusunda veya güven konusunda, velinin çalışmak için İstanbul gibi şehirlere gitmesi ve evde olmaması öğrencinin akademik başarısını olumsuz yönde mutlaka etkiliyor”. Eğitimin olumsuz etkilenmesi

(K11): “Bizim bu çevrede olduğumuz Dumlupınar çevresi dediğimiz mahalle biraz maddi açıdan insanların yetersizliğinden dolayı misal gezi gözlem yapacaksın yapamazsın. Bir yere gidemezsin bazı şeyler maddiyatla çözülebiliyor. Maddiyat olmayınca gidemiyorsun”. Gezilerin yapılamaması

(K15): “Sadece derslerde değil sosyo ekonomik durum tüm alanlarda etkili olduğu gibi Sosyal Bilgiler dersinde de etkilidir. Özellikle bulunduğumuz mahallede sosyo kültürel durumun iyi olmaması ve buna bağlı olarak öğrencilerden istediğimiz araç gereçleri temin etmekte zorlandığımız için eğitimdeki başarı düşmektedir”. Materyal temininde sıkıntı

Sosyal rol model ve çevreyle ilgili etkiler kategorisinde toplam 3 kod ortaya çıkmıştır. Bunlar; velinin eğitiminin çocuğu etkilemesi (f:13), çevredeki eğitimli kişilerin çocuğu etkilemesi (f:4), rol model (f:2). Öğretmenlerin en çok görüşlerini ifade ettiği kodlar şöyledir;

(K6): “Her okulun sosyo ekonomik ve kültürel durumu farklıdır. Öğrencinin ekonomik durumu, anne babanın eğitim düzeyi, okula verdiği önemi arttırır veyahut azaltır. Bunu okulumun bulunduğu çevreden rahatlıkla örneklendirebilirim”. Velinin eğitiminin çocuğu etkilemesi

(K7): “...Fakat çevresinde yakın çevresinde tahsilli eğitimli ve eğitimi bitirmiş meslek sahibi olmuş kişilerin görmeyen bireyler okuldan pek medet ummazlar. Medet ummadıkları gibi eğitim öğretim konusunda da genelde bir isteksizlik söz konusudur”. Çevredeki eğitimli kişilerin çocuğu etkilemesi

(K18): “...Model önemli yakın çevredeki olumlu model önemli. Ama eğitim sonrasındaki ekonomik kazanç da önemli bir etkindir”. Rol model

Dersin öğretimini etkileyen çeşitli faktörler ve öneriler kategorisinde katılımcılardan; velinin çalışmaktan ilgilenememesi (f:2), beslenmenin çocuğun gelişimini etkilemesi (f:2), çocuğun yemeğe gidememesi (f:2), maddi eşitsizlikler (f:2), kırtasiye yardımı yapılmalı (f:2), yemek verilmeli (f:2), okul araçları olmalı (f:1) şeklinde kodlar elde edilmiştir. Bu kodlardan bazıları çarpıcı olmalarına göre aşağıda örneklendirilmiştir.

(K8): “Okulumuzun bulunduğu sosyo ekonomik çevre çok üst düzey sosyo ekonomik bir çevre değil. Velilerin çoğunluğu ekonomik olarak alt seviye insanlar ve sürekli şehir dışında, inşaatlarda, otellerde, yevmiye karşılığı çalışıyorlar. O yüzden çoğunun babası veya annesi veya işte aile üyeleri burada değil. Burada olanlar da pek fazla ilgilenemiyor”. Velinin çalışmaktan ilgilenememesi

(K13): “Hani öğrencilere maddi kaynak ya da kırtasiye kaynağının sağlanması çok iyi olacaktır. En azından bizim derslerimizde tek değil bütün, derslerde de iyi bir ilerleme sağlayacaktır diye düşünüyorum”. Kırtasiye yardımı yapılmalı

(K17): “Öğlen yemeğine gidemeyen sabah yedikleriyle akşama kadar idare eden, böyle olunca da eğitimden yeterince faydalanamayan öğrenciler gördük. Yani bu konunun da bir düşünülmesi elzemdir, diye düşünüyorum”. Yemek verilmeli

4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde veli, öğrenci ve okul yönetimiyle ilgili düşünceler Tablo 15, Tablo 16 ve Tablo 17’de sunulmuştur. Sosyal bilgiler dersinde veli, öğrenci ve okul yönetimi ile ilgili düşünceler alt temasında üç kategoriye ulaşılmıştır. Bu kategorilerin kod sayılarının fazla olmasından dolayı her bir kategorinin kodlamaları ayrı tablolar şeklinde gösterilmiştir.

Tablo 15. Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Veli ile İlgili Düşünceler

Kategoriler	Veli Tutumları	f
Kodlar	Öğrencisiyle ilgilenmeme	11
	Derse karşı duyarsızlık	9
	Dersi ikinci plana atma	7
	Derse olumsuz yaklaşma	7
	Bilinçsiz olma	5
	Eğitime katılmama	4
	İş birliği yapmama	3
	Öğrenciyi olumsuz etkileme	3
	Derse değer vermeme	2

Tablo 15 incelendiğinde veli tutumları kategorisinde vurgulanan toplam 10 kod mevcuttur. Kodlar sırasıyla şu şekildedir; öğrencisiyle ilgilenmeme (f:11), derse karşı duyarsızlık (f:9), dersi ikinci plana atma (f:7), derse olumsuz yaklaşma (f:7), bilinçsiz olma (f:5), eğitime katılmama (f:4), iş birliği yapmama (f:3), öğrenciyi olumsuz etkileme (f:3), derse değer vermeme (f:2). Katılımcıların en çok vurguladıkları bazı kodlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

(K7): “Bizim veliyi kesinlikle işin içine sokmamız lazım. Gerçekten veli öğrencisine sahip çıkmazsa, akşam gittiğinde acaba oğlum sen ne yaptın, demezse ödevini yaparken ya da konuya baktığı zaman gel birlikte bakalım ne yapabiliriz demezse bizim kesinlikle öğrenciye en fazla faydamız %10-15’i geçmez”. Eğitime katılmama

(K9): “Velilerin ilgisizliği var zaten. Bir öğrenci okulda yüzde kaç öğrenmeyi gerçekleştirebilir? En fazla %40. %60’ı evde. Evde destek olmazsa, tekrar olmazsa, kitabı okumazsa, okuduğunu anlama düzeyinde kendini geliştirmezse maalesef başarı gerçekleşmiyor”. Öğrencisiyle ilgilenmeme

(K15): “Şimdi velilerin şöyle bir bakış açısı var bizim dersimize işte. Hani sanki böyle başaltı dersler deriz ya matematik bir yerde, fen bir yerde, Türkçe bir yerde. Sanki onlardan sonra gelen derslerden bir tanesi. Çok yanlış bir algı ve bence bu algının düzeltilmesi gerekir”. Derse olumsuz yaklaşma

Tablo 16. Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Öğrenci ile İlgili Düşünceler

Kategoriler	Öğrencinin Derse Karşı Tutumu ve Motivasyonu	f
Kodlar	İlgilenmeme	11
	Önemsememe	9
	Katılmama	7
	Sorumsuz	7
	Ön yargılı	6
	Soğuk	6
	Çalışmama	6
	İkinci plana atma	6
	Bilinçsiz	4
	Disiplinsiz	3
	Düşük güdülenme	3
	Tekrar etmeme	2
	Sıkılma	1

Tablo 16 incelendiğinde katılımcılardan öğrencinin derse karşı tutumu ve motivasyonu kategorisinde 13 farklı kod elde edilmiştir. Bunlar; ilgilenmeme(f:11), önemsememe (f:9), katılmama (f:7), sorumsuz (f:7), ön yargılı (f:6), soğuk (f:6), çalışmama (f:6), ikinci plana atma (f:6), bilinçsiz (f:4), disiplinsiz (f:3), düşük güdülenme (f:3), tekrar etmeme (f:2), sıkılma (f:1) şeklindedir. Katılımcıların vurguladıkları bazı kod örnekleri aşağıda verilmiştir.

(K9): “...Ama 8. sınıflar biraz daha ilgili yani en azından kendi dersim için söylüyorum. İyiyiz, ilçe ortalamasına yakınız şu an 8. sınıflarda, fena değil. Öğrenciler de biraz daha ilgili ama bu işte 5. sınıflar 6. sınıflar biraz daha geride kalıyorlar maalesef. Daha hala o deneme vesaire bilincinde değiller”. Bilinçsiz

(K11): “Sosyal Bilgiler dersini biraz daha az önemsiyorlar. Zaten herkeste öyle bir şey var biliyorsunuz. Zaten ders sayımız da biraz az. Zaten her halükarda yaparız diye düşünüyorlar, hani sözel bir ders olduğu için. O yüzden biraz sıkıntı yaşıyoruz”. Önemsememe

(K15): “Hani bu anlamda sınavlardaki kat sayı farkından dolayı aslında öğrencilerde de velilerde de ve idarede de yine bundan dolayı bir problem yaşanıyor. Yani bu durum, bu şekilde devam ettikçe bu dersin başarısı da öğrenci ilgisi de her zaman azalacaktır. Çünkü insan psikolojisi bu şekildedir”. İlgilenmeme

Tablo 17. Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde İdare ile İlgili Düşünceler

Kategoriler	İdarenin Derse Karşı Tutumu	f
Kodlar	Değer vermiyor	8
	Ağırlık vermiyor	6
	İşin içine girmiyor	5
	İletişimsiz	4
	Ayrımcılık yapıyor	3
	Sayısal dersleri öne alıyor	2
	Ön yargılı	2

Tablo 17 incelendiğinde idarenin derse karşı tutumu kategorisinde toplam 7 farklı kod elde edilmiştir. Bu kodlar; değer vermiyor (f:8), ağırlık vermiyor (f:6), işin içine girmiyor (f:5), iletişimsiz (f:4), ayrımcılık yapıyor (f:3), sayısal derslere önem veriyor (f:2), ön yargılı (f:2) şeklindedir. Katılımcıların en çok görüş bildirdiği kodlarla ilgili örnekler aşağıda verilmiştir.

(K12): “Okul idaresinin dersin öğretiminde kazanımlarında müdahalesi bulunmamaktadır. Ağırlıkta kazanım neyse bakanlığın belirttiği kazanımlar nelerse bunun dâhilinde işlensin, bunu istiyor. Gerisine karışmıyor bu noktadan sonra. Her şeyi, tüm yükü tamamen bize bırakıyor. Tamam, işin temelinde biz varız ama idarenin de bu konuda en azından destekleyici olması gerekir”. İşin içine girmiyor

(K13): “Sosyal Bilgiler dersinde bizim yaşadığımız en büyük sıkıntı bana göre ders süresinin az olması ve kat sayısının düşük olması. Özellikle kat sayısının düşük olması sebebiyle hem öğretmenler, hem öğrenciler, hem diğer branştaki öğretmenler hem de idareciler bu konuda ön yargılı yaklaşıyorlar. Sosyal bilgiler dersini değersiz bir ders olarak görüyorlar”. Ön yargılı

(K15): “Okul İdaresi ile ilgili yine aynı şey. Çünkü okul idaresi de artık hani bizim milli eğitim okullarımız da hani artık müfredattan ziyade hani sanki biraz daha başarı odaklı. Çünkü okul idaresinden de ilçe milli eğitim, ilçeden de işte il milli eğitim, MEB bu şekilde sadece sınav başarısı odaklı bir eğitim sistemine dönüştü. Mesela biz 4 senedir bu okuldayız herhangi bir şekilde kendi dersimize bir seçmeli ders açtıramadık”. Değer vermiyor

4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde; Sosyal Bilgiler öğretmenleri ve merkezi sınavlarla ilgili düşünceler Tablo 18, Tablo 19 ve Tablo 20’de sunulmuştur.

Tablo 18. Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Sosyal Bilgiler Öğretmenleri ve Merkezi Sınavlara İlişkin Öğretmen Rolüyle İlgili Düşünceler

Kategoriler	Öğretmen Rolü	f
Kodlar	Öğrenciyi aktifleştirme	8
	Eğlenceli olma	6
	Derste aktif olma	3
	Etkinlik yapma	3
	Öğrenciyi sevmeye	2
	Dersi sevmeye	2
	Dersi sevdirmeye	2
	Sohbet etme	1
	Rehberlik	1

Tablo 18’e baktığımızda, öğretmen rolü kategorisinde katılımcılardan; öğrenciyi aktifleştirme (f:8), eğlenceli olma (f:6), derste aktif olma (f:3), etkinlik yapma (f:3), öğrenciyi sevmeye (f:3), dersi sevmeye (f:2), dersi sevdirmeye (f:2), sohbet etme (f:1), rehberlik (f:1) kodları elde edilmiştir. Katılımcıların vurguladıkları bazı kodlar ise aşağıda örneklendirilmiştir.

(K1): “Bu dersin öğretiminde öğretmenlerle ilgili ben şahsen şunu görüyorum; eskiden öğrenci öğretmeni sevdiği zaman o derste çok başarılı oluyordu. Artık günümüzde hem öğrenci öğretmeni sevecek hem öğretmen öğrenciyi sevecek. Bu karşılıklı olmadığı zaman dersi öğretemiyorsun”. Öğrenciyi sevmeye

(K5): “Sosyal bilgiler dersinin sözel bir ders olması hasebiyle öğretmen dersi anlatmayacak, öğretmen rehberlik görevi yapacak. Buradan şunu anlıyoruz ki öğretmen rehberlik görevini yapacak ama öğrenci aktif ders işleyecek. Biz bunu kalıcı hale getirmeliyiz ve Sosyal Bilgiler dersinin sözel bir ders olması hasebiyle öğrenciyi öğretmen pozisyonuna sokmalıyız”. Rehberlik

(K6): “Sosyal Bilgiler dersimiz genelde biraz daha soyut kavramlar içerdiği için öğrencilerin sosyal bilgiler konularını iyi kavrayabilmeleri noktasında sadece ders kitabına bağlı kalınmamalı. Bu olduğunda verilen bilgiler ve konular havada kalabilir. Öğretmenlerimiz

bu noktada verilen bilgilerin işlenmesiyle birlikte bu bilgileri özellikle görsel materyallerle desteklemeli. Yani mümkün olduğunca öğrencinin derse aktif bir şekilde katılımı sağlanmalıdır”. Öğrenciyi aktifleştirmek

Tablo 19. Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Sosyal Bilgiler Öğretmenleri ve Merkezi Sınavlarla İlgili Düşünceler

Kategoriler	Kişisel Gelişim	f	Duygusal Durum	f
Kodlar	Kendini geliştirme	5	Bıkkınlık	5
	Alanda yetkinlik	5	Mutsuzluk	3
	Kitap okuma	2	Enerjisizlik	3
	Kendini güncelleme	2	Verimsizlik	1
	Planlı olma	2		
	Deneyim	2		

Tablo 19 incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde Sosyal Bilgiler öğretmenleri ve merkezi sınavlarla ilgili düşünceler alt temasında; kişisel gelişim ve duygusal durum olmak üzere 2 kategoriye ulaşılmıştır.

Kişisel gelişim kategorisinde toplam 6 farklı kod ön plana çıkmıştır. Bu kodlar sırasıyla; Kendini geliştirme (f:5), alanda yetkinlik (f:5), kitap okuma (f:2), kendini güncelleme (f:2), planlı olma (f:2), deneyim (f:2) şeklindedir. Katılımcıların vurguladıkları bazı kodlar ise şöyledir;

(K8): “Sosyal Bilgiler dersi hayatın içinde olan bir ders biz çocuklara evreni veya 5 bilinmeyenli denklemi anlatmıyoruz. Hayatın kendisini anlatıyoruz. O yüzden öğretmen arkadaşlarım derse girerken kesinlikle planlı, programlı olması lazım”. Planlı olma

(K9): “...Hani daha deneyimli olan öğretmenin hani bu konuda herkes aynı değil sonuçta. Ya da kademe olarak kaç yıldır çalışıyor. Hani artık öğrenmiş öğrenciyi nasıl yaklaşacağını. Öğrenciyi tanıyorsa. Ona öncelik verilebilir bence”. Deneyim

(K10): “Yani öğretmenler ne yapabilir? Dediğim gibi yani burada kendi alanında yetkin olması öncelikli zaten hedefimiz. Kaldı ki bilgi de yeterli değil. Bunu nasıl aktarabildiğimiz önemli bir noktada”. Alanda Yetkinlik

Duygusal durum kategorisinde katılımcıların; bıkkınlık (f:5), mutsuzluk (f:3), enerjisizlik (f:3), verimsizlik (f:1) kodlarını vurguladığı görülmektedir. Katılımcıların vurguladıkları bazı kod örnekleri aşağıda verilmiştir.

(K14): “Öğrenciler size soru göndersin diyorlardı mesela, göndersin. Bakıyordum

günde bir soru bile gelmiyordu. İnanın bu durumlardan bıktık pandemi döneminde. Ya bunlar hiç çalışmıyor ya da çalışıyorlar hiç yanlış yapmıyorlar”. Bıkkınlık

(K15): “Sosyal bilgiler öğretmenleriyle ilgili söyleyebileceğim genel anlamda bir umutsuzluk var. Şimdi derse ilgi ve isteklendirme de çok düşük seviyede”. Mutsuzluk

(K16): “Biz sosyal öğretmenleri yani branşdaşlarıma baktığımda yani o Sosyal Bilgiler dersi ile İnkılap Tarihi dersine verilmeyen önem yüzünden çoğu kişide o mutsuzluğu, enerjisizliği görüyorum”. Enerjisizlik

Tablo 20. Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Sosyal Bilgiler Öğretmenleri ve Merkezi Sınavlarla İlgili Düşünceler

Kategoriler	Sınav Sistemi	f	Grup Dinamiği	f
Kodlar	Kat sayı düşük	16	İletişim	9
	Kazanım çok	9	İş birliği	8
	Konular yoğun	7	Dayanışma	6
	Sistem sorunlu	7	Yardımlaşma	4
	Dersin önemsenmemesi	5	Bir araya gelme	2
	Çocukları köreltme	4		
	Standart sapma düşük	3		
	Adil değil	2		

Tablo 20 incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde Sosyal Bilgiler öğretmenleri ve merkezi sınavlarla ilgili düşünceler alt temasında, sınav sistemi ve grup dinamiği şeklinde iki kategoriye ulaşıldığı görülmektedir.

Sınav sistemi kategorisinde katılımcılardan; kat sayı düşük (f:16), kazanım çok (f:9), konular yoğun (f:7), sistem sorunlu (f:7), dersin önemsenmemesi (f:5), çocukları köreltme (f:4), standart sapma düşük (f:3), adil değil (f:2) kodları elde edilmiştir. Ön plana çıkan bazı çarpıcı kodlara aşağıda yer verilmiştir.

(K10): “Ortak sınavlar tüm Türkiye’de uygulanan sınavlardır. Yani metropolde yaşayan bir öğrenci ile varoş bir mahallede veya benim okulumun profilindeki bir okul öğrencisinin birbiriyle yarışması çok da adil olmuyor. Eskisi gibi süreç odaklı olması daha uygun olabilir”. Adil değil

(K12): “Merkezi sınavlarla ilgili düşüncelerimiz nelerdir? Merkezi sınavlar hani bizim öğrencilerimizin bazı girişimci özelliklerini ya da eleştirel, araştırmacı özelliklerini ortaya çıkarmamızda bir set oluyor. Çünkü biz orada kazanımları vermeye çalışırken, çoğu da teorik

olduğu için çocuk da diğer noktalarda çok fazla araştırma yapamıyor”. Çocukları köreltme

(K14): “Hani eğer mümkünse ya merkezi sınavlardan Sosyal Bilgiler dersi çıkarılsın. İnkılap Tarihi dersi çıkartılsın. Ya da kat sayı da bir düzenleme yapılsın ya da sınav sisteminde bir değişiklik yapılsın. Yani en azından toplumun da, velinin de, öğrencinin de, öğretmenin de, bizlerin de en azından derse olan ilgisi, tutumu, alakası biraz değişiklik gösterir”. Sistem sorunlu

Grup dinamiği kategorisinde katılımcılardan toplam 5 farklı kod elde edilmiştir. Bu kodlar sırasıyla; iletişim (f:9), iş birliği (f:8), dayanışma (f:6), yardımlaşma (f:4), bir araya gelme (f:2) şeklindedir. Katılımcıların vurguladıkları bazı kodlar sıklıklarına göre aşağıda örneklendirilmiştir.

(K3): “Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile zaten biz yılda 3 defa bir araya geliyoruz toplanıyoruz. Zümre toplantılarında aslında avantajımız hani bir ilçede çalışıyor olmamız bu bir avantaj. Çoğu öğretmeni tanımamız illa bir zümre toplantısında değil de bir araya geldiğimizde bile işte okuldaki Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili fikir alışverişinde bulunabiliyoruz”. İletişim

(K7): “Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile ilgili de maşallah benim zümremle ile ilgili hiçbir sıkıntı yok. Hep birlikte çalışıyoruz. Mesela bazı işleri ben yaptığım oluyor bazılarını o yapıyor. Ve hiçbir zaman şunu söylemiyoruz ya sen niye yapmadın ben niye yapayım? Bence iş birliği budur öncelikle. Arkadaşını yargılamayacaksın. Yapamadığı şeyler olabilir orda onun yanına koşturman lazım. Onun yerine işlerini yapman lazım, yardım etmen lazım”. İş birliği

(K16): “Yani sosyal bilgiler öğretmenleri olarak, üniversite okuyanlar, atanmışlar, meslekte epey vakit geçirmişler. Bunların üçünü bir araya getirebileceğimiz bir platform olması lazım. Ki yani tam böyle güçlü bir dayanışma ve sistem ortaya çıksın”. Dayanışma

V. BÖLÜM

5. TARTIŞMA

Ortaokul düzeyindeki temel derslerden biri olan Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde karşılaşılan sorunların incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada elde edilen bulgular ilgili literatürle desteklenerek yorumlanmaya çalışılmıştır.

Yapılan bu çalışmada katılımcılar üniteler ve konular hakkındaki düşünceler alt teması altında çoğunlukla olumsuz anlamda görüş belirtmişlerdir. Katılımcılar ünitelerin fazla olduğunu ve yoğun bir örüntüye sahip olduğunu bildirmişlerdir. Bu yüzden de ünitelerin sadeleştirilmesi ve azaltılması gerektiğine vurgu yapmışlardır. Arslantaş (2006) da yaptığı çalışmada ünitelerin yoğun olduğunu, sadeleştirilmesi gerektiğini ve yetersiz kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Benzer bir çalışma Fettahoğlu (2011) tarafından yapılmış ve benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Fettahoğlu yaptığı araştırmanın sonucunda, ünitelerin yoğun olmasını bir sorun olarak ortaya koymuştur. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunları tespit amacıyla yaptığı çalışmada, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunları; müfredattan, öğretmenden ve diğer etmenlerden kaynaklandığını belirten Akmehmetoğlu (2014) benzer sonuçlara ulaşmıştır. Yener (2014) Muş ilinde çalışan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin dersin öğretiminde karşılaştıkları sorunları ortaya koymak amacıyla yaptığı çalışmasında sorunların; öğretim programından, yöntem ve tekniklerin yeterince bilinmediğinden meydana geldiği sonucuna varmıştır. Yapılan bu araştırmaların sonuçlarının, yapılan çalışmayla uyduğu belirtilebilir. Buna göre programların ihtiyaçları karşılama noktasında eksiklikleri olduğunu ve bu eksikliklerin, sıkıntıların giderilmesi noktasında çalışmalar yapılması gerektiği söylenebilir. Ünitelerin yoğun ve çok olması öğretmenler açısından problem yaratmaktadır. Araştırma sonuçlarının yapılan diğer araştırma sonuçlarıyla örtüşmesinin farklı sebepleri vardır. Bunların başında ünitelerin ve konuların güncellenmesine rağmen dönemin koşullarına tam olarak uyum sağlayacak şekilde hazırlanamaması olduğu söylenebilir. Öğretmenlerin konuların işlenmesi ile alakalı teknik ve yöntem konusunda yeterince bilgiye sahip olmaması başka bir unsur olarak öne çıkabilir. Bu sebeplerin, katılımcıların bu konuda olumsuz görüş bildirmesine sebep olduğu sonucuna varılabilir.

Araştırmada katılımcılar, Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde konularla ilgili olumsuz düşüncelere vurgu yapmışlardır. Katılımcılar ders konularının birbirini tamamlaması gerekirken konu bağlantılarının tam sağlanamadığını belirtmektedirler. Bu duruma ders içeriğinin çok geniş olmasının sebep olduğu söylenebilir. Karaca (2017) Çorum'da çalışan

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler ders öğretimindeki sorunlarını irdedeği çalışmada sorunları; konuların sınırlarının belli olmaması ve birbirinden kopuk olması sonucuna ulaşmıştır. Yine benzer bir çalışmada Dikmenli (2020) Sosyal Bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunların kaynağı olarak; konuların pedagojik ilkelere uygun olarak hazırlanmamasını (yakından uzağa, basitten karmaşığa) göstermiştir. Bu araştırmaların yapılan çalışmayla uyumlu sonuçlar elde ettiği söylenebilir.

Araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin dersin öğretiminde karşılaştıkları farklı sorunları vurguladıkları belirlenmiştir. Katılımcılar konuların ezbere dayandığını, ağır olduğunu, güncel olmadığını belirtmişlerdir. Yener (2014) çalışmasında yapılandırmacılığın hala kendine yer bulamamasını ve ezber anlayışının halen daha devam etmesini Sosyal Bilgiler eğitimi önünde büyük bir problem olarak görmektedir. Katılımcıların büyük bir kısmı (%90 18 kişi) çok büyük bir problem olarak ders saatlerinin yetersizliğini vurgulamışlardır. Kılıç (1994) yaptığı çalışmada öğretmenlerin karşılaştıkları sorunların en başında ders saatlerinin yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer bir çalışma yapan Işık (2001), çalışmasının sonunda problemlerin kaynağı olarak ders saatlerinin yetersizliği bulgusuna ulaşmıştır. Başka bir çalışmada ise, sorunların kaynağının; ders saatlerinin yetmemesi olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Yağcı, 2018). Bu çalışmaların sonuçlarına bakıldığında Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde ders öğretmenlerinin karşılaştıkları en büyük problemlerden birinin “zaman” problemi olduğu söylenebilir. Nitekim alanyazında bu durumu destekleyen başka çalışmalara rastlamak mümkündür. Akdeniz (2008:143) yeni hazırlanan ders programındaki eksiklikleri belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada, öğretmenlerin problem olarak gördükleri şeylerin başında ders saatlerinin az olmasının geldiği sonucuna ulaşmıştır. Sarı ve Doğanay (2008) yaptıkları çalışmada öğretmenlerin programı uygularken karşılaştıkları sorunlardan birinin “zaman” problemi olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılar “zaman” problemi yüzünden farklı öğretim tekniklerini uygulayamadıklarını, etkinlik yapamadıklarını ve yeniden yapılandırmacılığa göre ders işleyemediklerini vurgulamışlardır. 1994 yılında yapılan araştırmada olduğu gibi, 2024 yılında yapılan araştırmada da “zaman” probleminin halen var olan sorunların başında gelmesi eğitim sistemimiz, program uygulayıcılarımız ve araştırmacılarımız için düşündürücüdür. Aralarında uzun süre olmasına rağmen çalışmalar arasında ortak problem olarak varlığı ortaya konan problemin zaman problemi olmasının çeşitli sebepleri vardır. MEB’de hazırlanan müfredatların içerisinde en yoğun konu örüntüsüne sahip derslerden biri olmasına rağmen ders saatlerinin yalnızca 3 saat olması ve kazanım sayılarının fazla olması bu durumu meydana getirmiş olabilir. Nitekim Avcı (2021) yaptığı çalışmada öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde yeterince farklı öğretim yöntem ve strateji

kullanamamasının sebebinin; konuları yetiştirememek olduğu bulgusuna ulaşmıştır (Avcı, 2021).

Araştırmada katılımcılar Sosyal Bilgiler dersinde ele alınan konuların öğrenci seviyesine uygunluğu hakkında olumsuz görüş bildirmişlerdir. Derslerin işlenişi esnasında çocukların özellikle kavramları anlamada sıkıntılar yaşaması ve zorlanması konuların öğrenci seviyesine uygunluğu ile ilgili düşünceleri olumsuz etkilemiş olabilir. Tahiroğlu (2006) da çalışmasında konuların yoğun ve soyut olması sebebiyle öğrencilerin seviyelerine uygun olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersindeki konuların bireysel farklılıklara uygun olarak hazırlanmadığı söylenebilir.

Çalışmada katılımcılar, öğrencilerin konularını anlamakta zorlandıklarını, konu bağlantılarını sağlamaya çalışırken bocaladıklarını ifade etmişlerdir. Yaşanan bu olumsuzluk alanyazındaki çalışmalarda öğrencilerin konuları öğrenemediği bulgularıyla örtüşmektedir (Atbaşı, 2007; Alataş, 2008). Yavuz (2008) araştırmasında Sosyal Bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunlardan birinin de konuların öğrenci seviyesine uygun olmaması olduğu sonucuna varmıştır. Yener (2014) ise sorunların kaynaklarından birinin öğrencinin derse hazırlıksız gelmesi olduğunu vurgulamıştır. Araştırmada öğrencilerin konuları anlayabilmesi için hazırbulunuşluklarının iyi düzeyde olması gerektiğini belirtmiştir. Bu gerçekleşmediğinde öğrencilerin konulardan kopabileceğini ifade etmiştir. Yapılan çalışma ile benzer çalışmaların sonuçlarının örtüşmesinin sebebinin; Sosyal Bilgiler öğretim programlarında anlama problemlerinin göz ardı edildiği veya bireysel farklılıkların dikkate alınmadığı olduğu ileri sürülebilir. Ayka (2007) Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin programa ilişkin görüşlerini incelediği çalışmada; öğretmenlerin program hakkında bireysel farklılıklara uygun hazırlanmadığı görüşüne hâkim olduklarını ortaya koymuştur (Ayka, 2007).

Araştırmada katılımcılar konuların öğretiminde başka sorunlar da yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu sorunların yaşanmasının sebebini ise; öğrencilerin okula adapte olamamasına bağlamışlardır. Özellikle 5. sınıftan 6. sınıfa geçen öğrencilerin ilkokuldan kalma davranışlarını devam ettirdiklerini, sorumluluk duygularının henüz tam olarak oluşmadığını ileri sürmüşlerdir. Alanyazında bu konuda doğrudan bir çalışma bulgusuna rastlanmamıştır. Çalışma bu yönüyle benzer çalışmalardan ayrılmaktadır denebilir. Bunun sebebi olarak ise; benzer çalışmalarda daha geniş bulguların göz önünde bulundurulup detay bulgulara girilmemesi olduğu ileri sürülebilir. Araştırmaya katılan öğretmenler; öğrencilerin hazırbulunuşluklarının yetersiz olduğunu, öğrencilere fazla yüklenildiğini, öğrencilerin kendilerini ifade edemediklerini iddia etmişlerdir. Atbaşı (2007) 6. ve 7. sınıfta Sosyal Bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunları araştırdığı çalışmasında, sorunların sebebinin öğrencinin

derse hazırlıksız gelmesin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer bir çalışmada Akşit (2011) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada da sorunların kaynağı olarak öğrencilerin her şeyi öğretmenden beklemeleri bulgusuna ulaşılmıştır. Tüm bu bulgulara bakılarak 2012 yılından itibaren yürürlüğe giren 4+4+4 eğitim sisteminin yeniden revize edilmesinin gerekliliği ileri sürülebilir. Öğrencilerin uyum süreçlerini daha rahat atlatabilmesi için rehberlik faaliyetleri de arttırılabilir.

Okulda Sosyal Bilgiler dersinin etkililiğini artırmak için gerekli fiziksel donanımlar hakkındaki düşüncelerle ilgili katılımcılar okullarında akıllı tahtaların olmasını ve EBA kullanımını olumlu bulduklarını, bunların bu anlamda işlerinin kolaylaştırdığını ileri sürmüşlerdir. Alanyazında okulların fiziksel donanımlardan bahsedilirken yapılan araştırmadan farklı olarak doğrudan akıllı tahtaların olmasından bahsedilmemiştir. Bu durumun sebebinin araştırmalarda bu ifade yerine “fiziksel yeterlik” ifadesinin kullanılması olduğu ileri sürülebilir. 2012 yılından önce yapılan çalışmalarda ise akıllı tahtaların varlığının vurgulanmamasının sebebi olarak; “Fatih Projesi” olarak eğitim hayatına giren sistemin henüz uygulanmaması gösterilebilir. Katılımcıların yaklaşık yarısının okullarında henüz akıllı tahtaların olmadığını belirtmesi 12 yıldır uygulamaya konan “Fatih Projesi” için büyük bir eksiklik olduğu iddia edilebilir. Bu durumun eğitimde fırsat eşitliği ilkesine aykırı olduğu söylenebilir. Deveci ve Uğur (2016) yaptıkları araştırmalarında öğrencilerin mesleki kariyer bilinci kazanmaları için okulların fiziksel olarak hazır hale gelmesini önermişlerdir (Deveci ve Uğur, 2016).

Araştırmada dersin etkililiğini artırmak için olması istenen fiziksel donanım olarak katılımcılar Sosyal Bilgiler sınıfının olması gerektiğini ileri sürmüştür. Dikmenli (2020) yaptığı araştırmasında ders öğretmenlerinin ders işlerken karşılaştığı problemlerden birinin de okulun fiziksel yetersizliği (Sosyal Bilgiler sınıfının olmaması) olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Bu araştırmanın sonucu yapılan çalışmayla örtüşmektedir. Yine benzer bir çalışmada Toklu (1997), 5. sınıfta Sosyal Bilgiler dersinde karşılaşılan sorunların sebebi olarak fiziksel ortamın yetersiz olduğunu vurgulamıştır. Başka bir çalışmada Yazıcı (2001) karşılaşılan sorunların kaynağı olarak; sınıfların kalabalık olması, sınıfların birleştirilmesi şeklinde bulgular elde etmiştir. Yapılan başka araştırmalarda da araştırmacılar ders öğretiminde karşılaşılan sorunların kaynağını; okulun fiziksel ortamının yetersiz olması, sınıfların kalabalık olması ve Sosyal Bilgiler sınıfının olmamasına bağlamışlardır. (Akdeniz, 2008; Karacaoğlu ve Acar, 2010; Çelikkaya ve Demirbaş, 2010). Bu araştırmaların sonucu yapılan araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir. Çalışmaların bulgularına bakılarak okullardaki fiziksel eksikliklerin giderilmesi gerektiği ileri sürülebilir. Bununla beraber katılımcılar; yapılan

araştırma sonuçlarıyla örtüşmeyen Eba ve akıllı tahtaların varlığının fiziksel eksikleri büyük ölçüde ortadan kaldırdığını iddia etmişlerdir. Bu durum öğretmenlerin işini kolaylaştırdığı için öğretmenler tarafından pozitif yönde görüş bildirilmiştir denebilir. Geleneksel eğitimin yerini artık modern eğitime bırakması eğitim öğretim faaliyetlerini önemli ölçüde desteklemektedir (Çaydere, 2023). Gelişen teknolojinin eğitim öğretim faaliyetlerini olumlu yönde etkilediği ileri sürülebilir.

Yapılan çalışmada katılımcılar okulda bulunan materyallerin eksik ve hasarlı olduğunu, güncel olmadığını, maliyetinin külfetli olduğunu, saklama problemi olduğunu vurgulamışlardır. Sarı ve Doğanay (2008) çalışmalarında bu duruma değinmiş, programın uygulanmasının önündeki engellerden birinin materyal eksikliği olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu sebeple Sosyal Bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunları en aza indirmek için yapılması gerekenlerden birinin materyallerin durumlarını iyileştirmek olduğu sonucuna ulaşılabilir. Öğretmenler akıllı tahtaların varlığının pek çok imkânı ve kolaylığı sağlamakla beraber yine de yeterli gelmediğini ileri sürmektedirler. Öğretmenlerin çeşitli materyaller yapması fakat bunları koyacak yerlerinin olmaması bir sorundur. Akıllı tahtalar olmasına rağmen öğretmenler yine de harita, küre, poster ve diğer materyallerin olması gerektiğini savunmaktadırlar. Çünkü öğrencilerin sanal ortamda değil gerçekte o haritaya, küreye, posterlere dokunabilmesinin gerçeklik ve kalıcılık açısından gerekli olduğunu düşündükleri söylenebilir. Çalışmanın bu sonuçlarıyla örtüşmeyen çalışmalara rastlanmıştır. Eğitimde materyallerin varlığı önemli olmakla birlikte teknolojinin muhakkak surette kullanılması gereklidir (Taş ve Düz, 2016). Sonuçların farklı olmasının sebebi olarak katılımcı gruplarının farklı olması, Taş ve Düz tarafından yapılan çalışmanın derleme şeklinde olması olduğu ileri sürülebilir.

Araştırmada katılımcılar okullarda maddi yetersizliklerin, yardımcı personel eksikliğinin ve bürokratik engellerin de dersin öğretiminde sorun teşkil ettiğini ileri sürmüşlerdir. Sarı ve Doğanay (2008). Sosyal Bilgiler öğretim programını değerlendirmek için yaptıkları çalışmalarında program uygulanırken karşılaşılan sorunların kaynağı olarak maddi yetersizlikler bulgusuna ulaşmışlardır. Bu durum programın etkililiğini olumsuz yönde etkileyebilir. Çelikkaya ve Demirbaş (2010) Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kullandıkları ölçme araçlarında karşılaştıkları sorunları araştırdıkları çalışmalarında, öğretmenlerin geleneksel yöntemleri kullanmaya devam etmelerinin sebebinin ekonomik yetersizlik olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Benzer bir çalışmada Taşdemir (2016) öğrencilerin ders kitapları dışında herhangi bir ek kaynak kullanmadıklarını tespit etmiştir. Bunun sebebinin ise maddi yetersizlikler olduğunu vurgulamıştır. Araştırmaların sonuçlarına bakarak sonuçların yapılan

çalışmayla paralellik gösterdiği söylenebilir. Alanyazında bürokratik engeller ve yardımcı personel eksikliği şeklinde bir bulguya rastlanmamıştır. Araştırmanın bu yönü diğer çalışmalardan farklıdır şeklinde yorumlanabilir. Son olarak katılımcılar her okulda maden numuneleri, uzay çadırları, beceri atölyeleri, tarihi fotoğraflar ve maketler olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Bunun yanında her okulun gezi gözlem etkinlikleri için bir aracının da olması gerektiği vurgulanmıştır. Literatür taramasında uzay çadırları, maden numuneleri ve okulların araçlarının olması gerektiğiyle ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Bu durumun, bu konuda doğrudan yapılan araştırmaların az olmasından veya eksik olmasından kaynaklandığı ileri sürülebilir.

Bu araştırmada katılımcılar sosyo-ekonomik çevrenin iyi ve yeterli düzeyde olduğu zaman Sosyal Bilgiler öğretimini de olumlu etkilediğini ileri sürmüşlerdir. Velinin de daha ilgili olduğunu ifade etmişlerdir. Sığan (1997), yaptığı çalışmada bu konuya değinmiş dersteki sorunların öğrencilerin maddi durumlarının yetersizliğinden kaynaklandığı bulgusuna ulaşmıştır. Benzer bir çalışmada sorunların kaynağı olarak, materyal temininde yaşanan sıkıntılar bulgusuna ulaşılmıştır (Tahiroğlu, 2008). Yaşanan bu durumların Sosyal Bilgiler dersinin etkili işlenmesinde bir engel oluşturduğu söylenebilir. Yağcı (2008) yaptığı araştırmada ekonomik külfet ve materyal temininde sıkıntı yaşandığı bulgusuna ulaşmıştır. Başka bir çalışmada Yavuz (2010) Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunları istenen materyallerin temin edilememesine bağlı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu durum yapılan çalışma sonucuyla benzer sonuçları taşımaktadır. Doğrudan dezavantajlı bir bölgede yapılan bir diğer çalışmanın bulgularında, maddi yetersizliklerin materyal temininden, ek kaynak ihtiyacına kadar pek çok faktörü olumsuz etkilediği bulgusu vurgulanmıştır (Taşdemir 2016). Yapılan çalışmanın, Taşdemir'in yaptığı çalışmayla benzer sonuçlara sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun sebebinin; araştırma yapılan iki ilin benzer sosyo-ekonomik özelliklere sahip olmasından kaynaklandığı ileri sürülebilir.

Çalışmada ayrıca katılımcıların maddi durumun yetersizliğinin velinin ilgisizliğine sebep olduğu, velinin öğrencisini yeterince destekleyemediği, okul gezilerine gönderemediği, öğrencisini teşvik edemediği, ek kaynakları temin edemediği gibi pek çok sorunu vurguladıkları görülmüştür. Çelikkaya ve Demirbaş (2010) yaptıkları çalışmada ölçme ve değerlendirmenin modern yöntemlerle yapılamamasının sebebi olarak, maliyet fazlalığı bulgusuna ulaşmışlardır. Benzer bir çalışmada ise; ölçme değerlendirme sürecinde yaşanan sorunların kaynağı olarak materyal temininde yaşanan sıkıntılar bulgusu vurgulanmıştır (Fettahoğlu, 2011). Yapılan başka bir çalışmada Göksu ve Taşyürek (2023) Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunları; fiziki koşulların sağlanamaması, materyal temini

sorunları, velilerin ilgisizliği olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yaşanılan bu problemlerin Sosyal Bilgiler öğretmenleri için engel oluşturduğu söylenebilir. Bu çalışmanın sonucunun yapılan çalışmayla örtüşmesinin, çalışma yapılan sahanın birbirine yakın olması şeklinde yorumlanabilir.

Çalışma bulgularına göre katılımcılar veli tutumları ile ilgili olarak; velilerin öğrencisiyle ilgilenmemesi, derse karşı duyarsız olması, dersi ikinci plana atması ve derse olumsuz yaklaşması problemlerini vurgulamışlardır. Çelikkaya ve Kuş (2010) Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin beklentileriyle ilgili yaptıkları araştırmada öğretmenlerin velilerin ilgili olması beklentisinin olduğu bulgusunu ortaya koymuştur. Benzer bir çalışmada modern ölçme ve değerlendirme teknikleri uygulanırken velilerin bilgi eksikliği sorunu olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Adanalı ve Doğanay, 2010). İki araştırmanın sonucunun yapılan çalışmayla kısmen paralellik gösterdiği söylenebilir. Tepebaş ve Yılmaz (2011) mesleğe yeni başlayan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin dersle ilgili düşüncelerini araştırdıkları çalışmalarında velilerin olumsuz tutum ve davranışlarının Sosyal Bilgiler öğretiminde sorun teşkil ettiği sonucuna ulaşmışlardır. Yapılan başka bir çalışmada sorunların kaynaklarından birinin de veli ilgisizliği olduğu tespit edilmiştir (Yener, 2014). Bu araştırmada öğretmenler bu sorunun çözümü için veli ziyaretleri yaptıklarını, velileri okula çağırdıklarını, veliyi eğitim öğretime kazandırmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu durum için öğretmenlerin çözüm odaklı olduğu yorumu yapılabilir.

Araştırma sonuçlarına göre katılımcılar; öğrencilerin derse karşı isteklendirme ve tutumlarıyla ilgili olarak; öğrencilerin derse karşı ilgilenmeme, önemsememe, katılmama, sorumsuz davranma, ön yargılı olma, soğuk olma ve çalışmama bulgularını ortaya koymuşlardır. Taşdemir (2016) dezavantajlı bölgelerde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunları ortaya koymaya çalıştığı bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmada öğrencilerin; her şeyi öğretmenden bekledikleri, ders kitabı haricinde bir kaynak kullanmadıkları, dersi önemsemedikleri bulgusuna ulaşmıştır. Bu araştırmanın sonuçları yapılan çalışmanın sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Var olan bu durumlar öğrencilerin, Sosyal Bilgiler dersinde özellikle akademik olarak başarısız olmalarına sebep olabilir. Yapılan başka bir çalışmada ise; Sosyal Bilgiler dersinde başarının arttırılabilmesi için öğrencilerin program hakkında daha fazla bilgilendirilmesine ihtiyaç olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Fettahoğlu, 2011). Bu araştırmanın sonuçları yapılan çalışmanın sonuçlarıyla kısmen benzerlik göstermektedir. Çalışmaların kısmen benzerlik göstermesinin sebebi olarak, konuların farklı olması olduğu iddia edilebilir. Bununla beraber bu durumun başka sebepleri de olabilir.

Araştırmada idarenin derse karşı tutumuyla ilgili olarak; derse değer vermediği, ağırlık vermediği, sayısal derslere önem verdiği bulguları ön plana çıkmıştır. Aras (2022) yaptığı çalışmada sorunların kaynağı olarak dersle ilgili olumsuz yargıların bulunduğunu tespit etmiştir. Bu çalışmanın sonuçları yapılan araştırmanın sonuçlarıyla kısmen benzerlik göstermektedir. Başka bir araştırmada, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunların kaynağı olarak idarenin ders için yeterli ortamı sağlayamaması bulgusuna ulaşılmıştır (Göksu ve Taşyürek, 2023). Bu durumlar var olan problemlerin öğretmenler için daha da artmasına sebep olduğu söylenebilir.

Araştırmada öğretmenler meslektaşlarıyla ilgili olarak görüş ve önerilerini öğretmenin rolü şeklinde ifade etmişlerdir. Katılımcılar öğretmenlerin; öğrencileri aktifleştirmesi gerektiğini, eğlenceli olmasını, etkinlik yapmasını, öğrenciyi ve dersi sevmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Kılıç (1994) yaptığı çalışmada Sosyal Bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunlardan birinin de öğretmenlerin düz anlatım yöntemini tercih etmeleri olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Bu sonuç yapılan çalışmayla kısmen paralellik göstermektedir. Benzer bir çalışmada sorunların öğretmen kaynaklı olduğu vurgulanmıştır (Işık, 2001). Yine benzer bir çalışmada öğretmenlerin modern yöntemleri kullanmamasının sorun teşkil ettiği sonucuna ulaşılmıştır (Polat, 2006). Bu araştırmaların sonuçları yapılan çalışmanın sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Erköse (2007) çalışmada, öğretmenlerin hizmet içi programa tabi tutulmasını ileri sürmektedir. Bu sonuç araştırmanın sonuçlarıyla kısmen uyumluluk gösterir. Bu çalışmaların sonuçlarının yapılan çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermesi, hizmet içi eğitimin yetersiz kaldığı, ayrıca öğretmenlerin modern öğretim yöntem ve teknikleri kullanmadıkları şeklinde yorumlanabilir. Ek olarak ise sürekli değişen koşullar karşısında öğretmenlerin yeterince adapte olmakta sıkıntı yaşadıkları sonucuna varılabilir.

Araştırmaya katılan öğretmenler meslektaşlarının kişisel gelişimlerinin ve duygusal durumlarının Sosyal Bilgiler öğretimindeki etkilerini vurgulamışlardır. Buna göre öğretmenlerin; kendilerini geliştirmeleri, alanlarında yetkin olmaları, kitap okumaları, kendilerini güncellemeleri ve deneyim kazanmaları gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Altunöz (2008), Sosyal Bilgiler öğretim programıyla ilgili yaptığı araştırmada öğretmenlerin müfettişlere göre daha az sorunla karşılaştıklarını tespit etmiştir. Başka bir araştırmada ise; Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde karşılaşılan problemlerin öğretmenden kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır (Alataş, 2008; Cüro, 2009). Öğretmen adaylarının materyalleri kullanma becerilerinin araştırıldığı başka bir çalışmada öğretmen adaylarının materyal kullanma kabiliyetlerinin yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır (Yeşil, 2009). Bu araştırmanın bulgularının çalışma bulgularıyla paralellik gösterdiği söylenebilir. Ergani (2010),

öğretmenlerin materyal kullanma tekniklerine ilişkin görüşlerini incelediği çalışmada öğretmenlerin mesleki kıdemi arttıkça kullandıkları yöntem ve tekniklerin de arttığı sonucunu vurgulamıştır. Bu sonuçların araştırma sonuçlarıyla örtüştüğü söylenebilir. Öğretmenlerin bu konuda hizmet içi eğitimlere katılması gerekebilir. Yener (2014) çalışmasında öğretmenlerin kendilerini değersiz hissettikleri ve ekonomik olarak sıkıntı çektiklerini bulgusuna ulaşmıştır. Bu sonuç araştırmanın sonuçlarıyla kısmen uyumaktadır. Benzer bir araştırma yapan Taşdemir (2016) benzer sonuçlara ulaştığı çalışmasında öğretmenlerin toplumsal statülerinden hoşnut olmadıklarını, aldıkları ücretin yetersiz olduğu bulgularını vurgulamıştır. Bu durumlar öğretmenlerin motive olmasını ve dersin etkinliğini arttırmalarını engelleyebilir. Literatürde öğretmenlerin duygusal durumlarıyla ilgili bulgulara rastlanmaması, araştırmaların daha genel konular üzerinde yoğunlaşmasından kaynaklanabilir. Yapılan çalışmada öğretmenler, iletişimlerinin yetersiz olduğunu da vurgulamışlardır.

Araştırmada katılımcılar sınav sisteminin Sosyal Bilgiler dersinin öğretimi yoğun bir biçimde olumsuz anlamda etkilediğini vurgulamışlardır. Literatürde bu anlamdaki çalışma bulgularının fazla olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin sınav sistemiyle ilgili en çok vurguladıkları bulguların; kat sayının düşük olması (16 kişi), konuların çok kazanımların yoğun olması, sistemin sorunlu olması, sınavın çocukları köreltmesi ve adil olmaması bulguları olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sarı ve Doğanay (2008) yaptıkları araştırmada ölçme ve değerlendirme ile ilgili problemlerin olduğunu vurgulamışlardır. Bu sonuç araştırma sonuçlarıyla kısmen örtüşmektedir. Çevik (2009) çalışmasında merkezi sınavlarda çıkan sorular ile öğretmenlerin yaptıkları sınavların uyuşmadığını vurgulamıştır. Akşit (2011) yaptığı çalışmada dersin öğretiminde karşılaşılan sorunlar olarak; merkezi sınavların dersin işlenmesini engellediği bulgusunu vurgulamıştır. Bu sonuç araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir. Benzer bir çalışma Akmehmetoğlu (2014) tarafından yapılmıştır. Araştırmasının sonucunda problemlerin kaynaklarından biri olarak merkezi sınavları göstermiştir. Başka bir çalışmada da merkezi sınavların öğrencileri olumsuz etkilediği sonucuna varılmıştır (Yener, 2014). Karaca (2017) çalışmasında öğretmenlerin merkezi sınavlardan olumsuz anlamda etkilendiğini ileri sürmüştür. Benzer bir çalışmada Sosyal Bilgiler dersinde problem yaratan durumlardan birinin de dersin kat sayısının düşük olması bulgusuna ulaşılmıştır (Aras, 2022). Sınav öğrencilerin stres ve baskı altında hissetmelerine sebep olmakla beraber dersin kendisini de olumsuz anlamda etkilemektedir. Bu araştırmada öğretmenler Sosyal Bilgiler eğitiminde birden fazla sorunla karşılaşmışlardır. Bu sorunlar öğretmenlerin ve dersin etkililiğini olumsuz etkilemektedir denebilir.

VI. BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde çalışmadan elde edilen bulgulardan hareketle ulaşılan sonuçlar özetlenecek olup buna bağlı olarak öneriler sunulmaya çalışılacaktır.

6.1. Sonuçlar

Çalışma sonucu katılımcılardan elde edilen görüşlere göre Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde; ünitelerin yoğun olması, konuların yoğun olması, öğretimi etkileyen diğer hususlar konusuna Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminin olumsuz etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal Bilgiler dersindeki konuların öğrenci seviyesine uygunluğu hakkında; öğrencilerin bilişsel seviyeleri açısından, müfredat ve içerik açısından, uyum ve yeterlilik açısından öğrenciler için uygun olmadığı görüşleri belirtilmiştir.

Katılımcıların görüşlerine göre okuldaki fiziksel donanımların Sosyal Bilgiler dersinin etkililiğini hem olumlu hem olumsuz etkilediği saptanmıştır. Öğretmenlerin bu noktada daha fazla öncelik alması önemlidir. Okul ve sınıf ortamında akıllı tahtaların olması ve Eba'nın kullanılabilmesi fiziksel donanımlar ile ilgili olumlu düşünceler olarak tespit edilmiştir. Öğretmenlerin teknolojik aletleri etkili kullanabilmesi bu noktada öne çıkmaktadır. Okullarda; olması istenen donanımların olmaması, var olan donanımların hasarlı ve eksik olması, diğer eksikliklerin varlığının da dersin etkililiğini olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonuçları; okulun bulunduğu sosyo ekonomik çevrenin dersin etkililiğini olumlu veya olumsuz bir şekilde etkileyebileceğini ortaya koymuştur. Bu durumu lehte kullanabilmek için eğitim paydaşlarının ortak hareket etmesi gereklidir. Maddi olanaklar iyi düzeyde olduğunda ve çevrede eğitilmiş rol modeller olduğunda dersin etkililiğini olumlu etkilediği, maddi durum yetersiz olduğunda ve çevredeki rol modeller eğitimsiz olduğunda ise dersin etkililiğini olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre velilerin; öğrencisiyle ilgilenmeme, derse karşı duyarsızlık tutumlarının dersin etkililiğini olumsuz etkilediği saptanmıştır. Öğrencilerin derse karşı ilgilenmeme, önemsememe gibi tutumlarının ve motivasyonlarının dersin etkililiğini olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Bu durumun ortadan kaldırılması için dersin önemi ile ilgili iki gruba seminer verilebilir. İdarenin; derse değer vermemesi, ağırlık vermemesi, işin içine girmemesi tutumlarının da dersi olumsuz olarak etkilediği sonucuna varılmıştır.

Dersin öğretiminde katılımcılara göre öğretmenin rolü ile ilgili olarak; öğrenciyi aktifleştirme, eğlenceli olma, aktif olma rollerinin olduğu sonucuna varılmıştır. Öğretmenlerin kendini geliştirme, alanında yetkinlik anlamında kişisel gelişimlerine dikkat etmeleri gerektiği saptanmıştır. Öğretmenlerin bıkkınlık, mutsuzluk, enerjisizlikle ilgili duygu durumlarının dersin etkililiğini olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Katılımcılar grup dinamiği olarak; öğretmenlerin bir araya gelmeleri, iletişimlerini arttırmaları, iş birliği yapmaları gerektiğini bildirmişlerdir. Tüm bunların olumlu bir şekilde devam edebilmesi ve sürdürülebilir olması öğretmenin çabasını zorunlu kılmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre sınav sisteminin; adil olmadığı, öğrencileri körelttiği ayrıca dersin kat sayısının düşük olmasının, dersin sınavlarda öğrenciler tarafından önemsenmemesine sebep olduğu sonucuna varılmıştır.

6.2. Öneriler

Çalışmanın bu bölümünde çalışmanın sonucuna yönelik öneriler ve ileride yapılacak çalışmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

6.2.1. Çalışmanın Sonuçlarına Yönelik Öneriler

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinin, üniteleri ve konuları ile ilgili düşünceleri göz önünde bulundurulduğunda dersin ünite ve konuları azaltılabilir. Müfredat yeniden düzenlenip sadeleştirilerek uygulamaya konabilir. Müfredat düzenlenirken özellikle ders saatleri müfredata göre şekillendirilebilir.

Konular öğrencilerin bilişsel seviyelerine göre soyut olmaktan çıkartılıp biraz daha somutlaştırılabilir. Özellikle ortaokula yeni başlayan öğrencilerin uyum sorunlarını çözmek için destekleyici faaliyetler düzenlenip bu konudaki çalışmalar arttırılabilir. Bu konuda akran desteğinin kullanılması da etkili olabilir.

Sosyal Bilgiler dersinin etkililiğini arttırmak için okullardaki birtakım fiziksel eksiklikler giderilebilir. Bu eksiklerin giderilmesi dersin etkililiğini ve verimliliğini arttırabilir. Ayrıca fiziksel olarak uygun imkânı olan okullarda Sosyal Bilgiler sınıfları oluşturulabilir.

Okulların sosyo-ekonomik durumu göz önünde bulundurularak çeşitli maddi ve manevi desteklemeler yapılabilir.

Dersle ilgili olumsuz tutum ve davranışların ortadan kaldırılması için çalışmalar yapılabilir.

Öğretmenlerin kendilerini güncelleyebilmeleri için destekleyici faaliyetler yapılabilir. Dersin merkezi sınavlardaki kat sayısı problemi çözülerek bu konuda ek tedbirler de alınabilir.

6.2.2. İleride Yapılabilecek Çalışmalara Yönelik Öneriler

Bu araştırma Bitlis ili Tatvan ilçesinde çalışan Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile yapılmıştır. Çalışma diğer illerde de uygulanabilir. Türkiye genelinde de gerekli STK ve resmi kurumların desteğiyle daha fazla öğretmenle yapılabilir.

Yapılan çalışma nitel araştırma yöntemiyle yapılmış bir çalışmadır. Aynı araştırma deneysel çalışmalarla yapılabilir.

Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili velilerin ve öğrencilerin genel fikirlerinin araştırıldığı çalışmalar yapılabilir.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde karşılaştıkları sorunlar ortaokul düzeyinde yapılmıştır. Aynı çalışmalar ilkokul düzeyinde sınıf öğretmenleri ile yapılabilir.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin dersle ilgili genel düşünceleri ve fikirleri üzerine bir araştırma yapılabilir.

Merkezi sınavların Sosyal Bilgiler dersi üzerine etkileri ile ilgili bir araştırma yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Açıkalın, M. ve Gönenç, S. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunlar ve bunlara getirdikleri çözüm önerileri. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 26-41.
- Adanalı, K. ve Doğanay, A. (2010). Beşinci sınıf sosyal bilgiler öğretiminin alternatif ölçme ve değerlendirme etkinlikleri açısından değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 271-292.
- Akdağ, H. (2014). Sosyal bilgilerin tanımı, amacı, önemi ve türkiye'deki yeri. R. Turan ve diğerleri (Eds.), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar 1* (s. 6-7) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Akdeniz, N. (2008). *Altıncı sınıf sosyal bilgiler yeni ders programının uygulanmasında karşılaşılan güçlükler*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Akmehmetoğlu, H. (2014). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunlar (Kastamonu ili örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Akpınar, M. ve Kaymakçı, S. (2012). Ülkemizde sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçlarına karşılaştırmalı bir bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 605-626.
- Akşit, İ. (2011). *İlköğretimde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunlar (Denizli ve Erzurum örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Akyüz, Y. (2010). *Türk eğitim tarihi* (16. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Alataş, F. (2008). *İlköğretim programında 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunlar*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Altunöz, S. (2008). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler programı hakkında öğretmen ve müfettiş görüşleri (Bolu ili örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Apple, W., Michael. ve Beane, A., James (2011). *Demokratik okullar güçlü eğitimden dersler* (M. Sarı, çev.). Ankara: Dipnot Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 2007).
- Arastaman, G., Fidan, İ. Ö., & Fidan, T. (2018). Nitel araştırmada geçerlik ve güvenirlik: Kuramsal bir inceleme. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 37-75.

- Aras, M. (2022). *Öğretmen görüşlerine göre pandemi öncesi ve pandemi süresince sosyal bilgiler dersinde karşılaşılan güçlükler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Arslan, E. (2022). Nitel Araştırmalarda Geçerlilik ve Güvenilirlik. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 51(1), 395-407
- Arslantaş, S. (2006). *Altıncı ve yedinci sınıflarda sosyal bilgiler dersi program uygulamalarında karşılaşılan sorunların öğretmen görüşleri açısından incelenmesi (Malatya ili örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Atbaşı, C. (2007). *İlköğretim II. kademe (6. ve 7. sınıfta) sosyal bilgiler dersinin öğretimi ve öğretiminde yaşanan güçlükler (Aksaray örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Avcı, G. (2021). Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde kullandıkları strateji, yöntem ve teknikler: nitel bir araştırma. *Öğretmen Eğitiminde Yenilikçi Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 164-177.
- Ayka, N. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi eğitim-öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(22), 46-73.
- Aykaç, N. ve Başar, E. (2005). İlköğretim sosyal bilgiler dersi eğitim programının değerlendirilmesi. *Eğitimde Yansımalar: VIII Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu*. Kayseri.
- Barth, J. L. (1991). *Elementary and junior high/middle school social studies curriculum, activities, and materials* (Vol. 1). University Press of America.
- Barth, J. L. ve Shermis, S. S. (1970). Defining the social studies: An exploration of three traditions. *Social Education*, 34(8), 743-751.
- Bektaş, Ö. (2019). Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. R. Turan ve T. Yıldırım (Eds.), *Sosyal bilgilerin temelleri* (s. 1-5) içinde. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bektaş, Ö. ve Turan, R. (2022). Sosyal bilgiler öğretim programları: İçerik, kapsam ve örüntü. Ö. Bektaş ve R. Turan (Eds.), *Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programları* (s. 5) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Bennett, L. ve R. Scholes (2001). Goals and attitudes related to technology use in a social studies method course. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 1(3), 373-385.

- Boğazlıyan, B. ve Öztürk, C. (2022). Sosyal bilgiler öğretiminde vatandaşlık eğitimi ve drama. S. Şan ve O. Namdar, Ayşegül (Eds.), *Sosyal bilgilerde drama: Etkinlik temelli sosyal bilgiler öğretimi* (s. 25) içinde. Ankara: Eğiten Kitap.
- Chicago, U. o., & Tyler, R. W. (1950). *Basic Principles of Curriculum and Instruction*. University of Chicago Press.
- Bütün, M. (2017). Araştırma yaklaşımlarının seçimi (Çev. B. S. Demir). W. Creswell, John (Ed.), *Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (s. 14) içinde. Ankara: Eğiten Kitap.
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F., ve Çakmak, E.K. (2022). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (32. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Citizens, B. E. (2008). A vision of powerful teaching and learning in the social studies. *Social Education*, 72(5), 277-280.
- Creswell, W., John (2017). *Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (B. S. Demir, çev.). Ankara: Eğiten Kitap. (Orijinal eserin basım tarihi 2013).
- Cüro, E. (2009). *Sosyal bilgiler öğretim programının toplumsal ihtiyaçları karşılama düzeyine ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Çalışkan, H. ve Uymaz, M. (2019). Sosyal bilgilerde ölçme ve değerlendirme. H. Demircioğlu, İsmail. ve diğerleri (Eds.), *Türkiye'de sosyal bilgiler araştırmaları el kitabı* (s. 551) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Çatak, M. (2021). Programlara göre sosyal bilgilerin tarihsel gelişimi. S. Şimşek (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* (s. 2) içinde. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çaydere, O., Akgün, N. (2023). Eğitimde yenilikçi teknolojilerin kullanımı ve çağdaş içerik tasarlama. *Stratejik Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 439-451.
- Çelikkaya, T. ve diğerleri. (2010). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ölçme-değerlendirme araçlarını kullanma düzeyleri ve karşılaştıkları sorunlar. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 57-76.
- Çevik, E. (2009). *İlköğretim II. kademe sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin yazılı sınav soruları ile seviye belirleme sınavı sorularının programa uygunluğunun incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Çiydem, E., ve Kaymakcı, S. (2021). Türkiye’de sosyal bilgiler dersinin yönelimi üzerine bir değerlendirme. *İnsan ve İnsan*, 8(27), 179-207.

- Çolak, B., Gizem. (2021). Çek Cumhuriyeti. C. Öztürk (Ed.), *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları* (s. 105) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Çöğmen, S. (2020). Eğitimde program dışı etkinlikler. A. Küçükoğlu (Ed.), *Kuramdan uygulamaya eğitimde program dışı etkinlikler* (s. 3) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Dede, Y. (2017). Nitel yöntemler (B. S. Demir, Çev.). W. Creswell, John (Ed.), *Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (s. 183) içinde. Ankara: Eğiten Kitap. (2012)
- De Loreto, J.M., Demate Jr., A., Cruz, C.D., Períña, A.J., Paril, M. ve Esteves, J. (2019). Yeni sosyal bilgiler öğretmenlerinin zorlukları ve sorunları üzerine bir fenomenolojik çalışma. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Çalışmaları Dergisi* , 6 (2), 23.
- Demir, B., Selçuk. ve Akengin, H. (2021). *Hikaye temelli sosyal bilgiler öğretimi* (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Deveci, H. ve Gezer, U. (2016). Sosyal Bilgiler dersinde kariyer bilinci geliştirme: Öğretmen görüş ve uygulamaları. *The Journal of Social Sciences*, 9(9), 1-38.
- Dewey, J. (2022). *Eğitimde ahlak ilkeleri* (S. Aydın, çev.). Ankara: Fol Kitap. (Orijinal eserin basım tarihi).
- Dikmenli, N. (2020). *Ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretiminde sosyal bilgiler öğretmenlerinin karşılaştığı problemlere dair öğretmen görüşlerinin yansımaları: Akdeniz bölgesinde bir il*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Dinç, E. ve Doğan, Y. (2010). İlköğretim ikinci kademe sosyal bilgiler öğretim programı ve uygulanması hakkında öğretmen görüşleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 17-49.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- Doğanay, A. ve Sarı, M. (2008). Öğretmen gözüyle yeni sosyal bilgiler programı: Adana ilinde bir araştırma. *İlköğretim Online*, 7(2), 468-484.
- Emmideme, GN (2023) Lise Öğrencilerinin ve Öğretmenlerinin Sosyal Bilgilere Yönelik Tutumları Konu: Gana Kuzey Bölgesi Nanumba Kuzey Bölgesi Örneği. *Açık Erişim Kütüphane Dergisi*, 10, 1-17.
- Ergani, K. (2010). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim yöntem ve teknikleri ile materyal kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

- Erköse, E. (2007). *Yenilenen 6. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programının sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi (Sakarya ili örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ertürk, S. (2017). *Eğitimde program geliştirme* (2. Baskı). Ankara: Edge Akademi. (1972)
- Fettahoğlu, B., ve Hüseyin. (2011). *7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi nitel bir çalışma (Gümüşhane ili örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Göksu, M. M. ve Taşyürek, Z. (2023). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretim sürecinde yaşadıkları sorunlar. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1).
- Güven, İ. ve Keleşoğlu, S. (2018). Yeni gelişmelerle sosyal bilgiler öğretmen eğitimi. F. Ersoy, Arife ve H. Karaduman (Eds.), *Sosyal bilgilerde güncel okumalar 1* (s. 197) içinde. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Hakkı, U. (2020). Türkiye’de askeri darbeler ve nedenleri üzerine bir analiz denemesi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 20, 77-96.
- Işık, Y. (2001). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler programının sınıf ortamında öğretilmesinde karşılaşılan güçlüklerle ilgili uzman, müfettiş ve öğretmen görüşleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kabapınar, Y. (2019). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi hayat bilgisi öğretiminden tarih öğretimine* (6. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Kalın, U., Özlem. ve Arcan, A. (2020). Anılarla sosyal bilgiler öğretimi. R. Sever ve diğerleri (Eds.), *Alternatif yaklaşımlarla sosyal bilgiler eğitimi* (s. 211) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(187).
- Karaca, S. (2017). *Ortaokullarda görevli sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunlar (Çorum ili örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Amasya.
- Karacaoğlu, Ö. C. ve Acar, E. (2010). Yenilenen programların uygulanmasında öğretmenlerin karşılaştığı sorunlar (ss. 45-58). *Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1).

- Karaman, G., Gümüş, M. S., & Can, A. (2020). (2020). 15 Temmuz girişimi üzerine bir bibliyografya denemesi (2016-2018). *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5(2), 25-71.
- Kasapsaraçoğlu, M. (2020). İki darbe arasındaki dönemde Türkiye'nin Ortadoğu politikası ve muhalefet (1960-1980). *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 17(33), 259-288.
- Kaya, E. (2020). *Hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve fen bilgisi derslerinin temeli toplu öğretim sistemi* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Keskin, S. C. ve Keskin, Y. (2009). Cumhuriyet dönemi ilköğretim 1. kademe) sosyal bilgiler ve onun kapsamına giren ders programlarında bir değer olarak "barış" ın yeri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 69-92.
- Keskin, Y. (2009). Türkiye'de ilköğretim programlarında yer alan sosyal bilgiler içerikli derslere ait öğretim programlarının gelişimine tarihsel bir bakış. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(2), 107-130.
- Kılıç, D. (1994). İlkokul 5. sınıf sosyal bilgiler dersinin öğretmenlerin görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesi. *Çağdaş Eğitim*, 30-34.
- Kılıçoğlu, G. (2021). Sosyal bilgiler tanımı, dünyada ve ülkemizde gelişimi ve önemi. M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* (s. 6-7) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Kılınçkaya, Ö. (2018). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Türkiye'deki sosyal bilgiler eğitimine ilişkin görüşleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Koç, H. (2014). İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na göre sosyal bilgiler eğitimi B. Ata ve İ. Bağcı (Eds.), *Sosyal bilgiler eğitimi açısından eğitim klasikleri incelemeleri* (s. 114) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Koçak, K. (2002). *İlköğretim okulu sosyal bilgiler ders kitaplarının niteliklerinin değerlendirilmesi (alan araştırması)* (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Kop, Y. (2022). Sosyal bilgiler öğretim programlarında beceri eğitimi. Ö. Bektaş ve R. Turan (Eds.), *Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programları* (s. 251-275) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Köksal, H. (2019). İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı. R. Turan ve T. Yıldırım (Eds.), *Sosyal bilgilerin temelleri* (s. 48-59) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Köstüklü, N. (2016). *Sosyal bilimler ve tarih öğretimi* (2. Baskı). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kuş, Z. ve Çelikkaya, T. (2010). Sosyal bilgiler öğretimi İçin sosyal bilgiler öğretmenlerinin beklentileri. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 69-91.

- Mayring, P. (2011). *Nitel sosyal araştırmaya giriş: Nitel dūřünce için bir rehber* (S. Durgun, M. ve A. Gümüş, çev.). Ankara: Bilgesu Yayıncılık. (Orijinal eserin basım tarihi 1990).
- MEB. (2005). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6, 7. sınıflar)* (ss.) içinde. MEB. Erişim: 19 Kasım 2023, https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_06/13140945_SOSYAL_BYLGYLE_R_SUNU.pdf
- MEB. (2023a). *Çerçeve Planlar*. Erişim: 2023, <https://tegm.meb.gov.tr/www/2023-2024-egitim-ve-ogretim-yilina-ait-yillik-cerceve-planlar-yayimlandi/icerik/867>
- MEB. (2023b). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6, 7. sınıflar)* Erişim: 17 Kasım 2023, <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=1264>
- MEB. (2024). *"Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli"*. Erişim: 19 Nisan 2024, <https://tymm.meb.gov.tr/>
- Memiş, E. (2008). *Türk kültür tarihi* (5. Baskı). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Memişoğlu, H. ve Köylü, G. (2015). Sosyal bilgiler dersindeki sorunlar ve çözüm yollarına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *Turkish Studies*, 10(11), p1099.
- Merriam, B., Sharan (2018). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, çev.). Ankara: Nobel. (Orijinal eserin basım tarihi 1988).
- Merriam, B., Sharan (2018). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, çev.). Ankara: Nobel. (Orijinal eserin basım tarihi 1988).
- Miles, B., Matthew ve Huberman, M., A. (2021). *Giriş* (Ç. Kılınç, Ali, çev.). Ankara Pegem Akademi. (Orijinal eserin basım tarihi 1994).
- Miles, B., Matthew ve Huberman, M., A. (2021). *Nitel veri analizi* (A. Altun, Sadegül ve A. Ersoy, çev.). Ankara: Pegem Akademi. (Orijinal eserin basım tarihi 1994).
- Morgil, F. İ. ve Yılmaz, A. (1999). Fen öğretmeninin görevleri ve nitelikleri, fen öğretmeni yetiştirilmesine yönelik öneriler. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 181-186.
- Özbay, Y. (2021). Eğitim psikolojisi. Y. Özbay ve S. Erkan (Eds.), *Eğitim psikolojisi* (s. 3) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Özdemir, S. (2010). Türk eğitim sisteminin yapısı, eğilimleri ve sorunları. S. Özdemir (Ed.), *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi* (s. 5) içinde. Ankara: Nobel Akademi
- Özdemir, S. (2021). *Eğitime Giriş* (S. Özdemir ve diğerkleri, Eds. 9. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

- Öztürk, C. ve Deveci, H. (2021). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi. C. Öztürk (Ed.), *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları* (s. 1-2) içinde. Ankara: Pegem Akademi. (2009)
- Öztürk, C. ve Kafadar, T. (2020). 2018 Sosyal bilgiler öğretim programının değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(1), 112-126.
- Öztürk, C. ve diğerleri. (2014). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller* (6. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Parker, C., Walter (2018). *İlkokul ve ortaokullarda sosyal bilgiler eğitimi* (Z. Öztürk, Filiz ve B. S. Demir, çev.). Ankara: Pegem Akademi. (Orijinal eserin basım tarihi 2000).
- Parker, W. (2018). *İlkokul ve ortaokullarda sosyal bilgiler eğitimi* (F. Öztürk, Zayimoğlu. ve B. Demir, Selçuk., çev.). Ankara: Pegem Akademi. (Orijinal eserin basım tarihi 2000).
- Pehlivan, H. (2006). *Eğitimde temel kavramlar* (1. Baskı). Ankara: Asil Yayın.
- Polat, F. (2006). *İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler öğretiminde öğretmenlerin kullandıkları yöntemler ve karşılaştıkları sorunlar (Afyonkarahisar örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Polat, S. (2013). Okul çevre ilişkileri. Ç. Sağlam, Aycan (Ed.), *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi* (s. 276) içinde. Ankara: Maya Akademi.
- Ross, E. W., Mathison, S., & Vinson, K. D. (2014). Social studies curriculum and teaching in the era of standardization. E. Wayne Ross (Ed.). *In The social studies curriculum purposes, problems, and possibilities* içinde (1st ed., pp. 25-50). Albany: State University of New York Press.
- Safran, M. (2015). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A. Öcal (Eds.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* (s. 5) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Safran, M. (2015). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A. Öcal (Eds.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* (s. 11) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Sağlam, İ., Halil ve İşler, B., Zeynep. (2022). Sosyal bilgiler öğretim programlarında disiplinlerarası boyut. Ö. Bektaş ve R. Turan (Eds.), *Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programları* (s. 55) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Savage, T. V. ve Armstrong, D. G. (1996). *Effective Teaching in Elementary Social Studies*. ERIC.
- Scott, D. ve Gani, R. (2018). Examining social studies teachers' resistances towards teaching Aboriginal perspectives: the case of Alberta. *Diaspora, Indigenous, and Minority Education*, 12(4).

- Selçuk, G. (2020). Eğitimle ilgili temel kavramlar. A. Bayar (Ed.), *Eğitime giriş* (s. 18) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Senemoğlu, N. (2018). *Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya* (26. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sığan, C. (1997). *İlkokulda sosyal bilgiler dersinin etkililiğini azaltan faktörlerin araştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sönmez, F. (2022). Sosyal bilgiler öğretim programlarında hedef ve vizyon. Ö. Bektaş ve R. Turan (Eds.), *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programları* (s. 104-106) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Sönmez, S., Cahide. (2013). Atatürk’ün bilimsellik anlayışının yerleşmesinde yüksek öğretime verdiği önem. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013(28).
- Sönmez, V. (1999). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu* (1. Baskı). İstanbul: MEB.
- Sönmez, V. (2010). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu* (6. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2022). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözer, E. (1998). Sosyal bilgiler öğretiminde ilke, strateji, yöntem ve teknikler. *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (ss. 73-88). Anadolu Üniversitesi
- Şahin, Ç. ve Girgin, D. (2018). Öğretmenlik mesleğini geliştirici teknikler geliştirme. M. Ergün ve diğerleri (Eds.), *Öğretmen yetiştirme sistemimiz (Dün, bugün ve yarın)* (s. 487) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Şam, A., Emine. (2015). Değerler eğitiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri. *Journal of Educational Science*, 3(4), 47-63.
- Şanal, M. (2003). Selim Sabit Efendi’nin öğretim yöntemleri ile ödül ve ceza vermeye ilişkin görüşleri üzerine genel bir değerlendirme. *Milli Eğitim*, 158, 1-4.
- Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Şimşek, S. ve Sayan, A., Nur, Ayşe. (2021). Sosyal bilgiler öğretiminde bilgi işlemsel düşünme. A. Yazıcıoğlu (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimine yeni bir bakış* (s. 39) içinde. Ankara: Eğiten Kitap.
- Tahiroğlu, M. (2006). *İlköğretim okullarının ikinci kademesinde sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin, sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları güçlükler* (Aksaray ili

- örneği). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Taş, M., & Düz, İ. (2016). Sosyal bilgiler öğretiminde teknoloji entegrasyonu. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(20), 180-188.
- Taşdemir, A. (2016). *Sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı bölgelerde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunlar (Ağrı ili örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı.
- Tay, B. (2017). 2005 Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile 2017 sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programının karşılaştırılması. *International Journal of Eurasia Social Sciences/Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(27), 461-487.
- TDK. (2023). *Beceri* (ss.) içinde. TDK. Erişim: 7 Eylül 2023, <https://sozluk.gov.tr/>
- TDK. (2023). *Sorun nedir?* (ss.) içinde. Erişim: 17 Kasım 2023, <https://sozluk.gov.tr/>
- TMAK. (2012). Muhtıralar ile demokrasiyi işlevsiz kılan diğer bütün girişim ve süreçlerin tüm boyutları ile araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırması komisyonu raporu. TMAK.
- Tekindal, M., ve Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 20 (1), 153- 182.
- Toklu, S. (1997). *Öğretmen algısına göre ilköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde karşılaşılan sorunlar*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Tunç, M. (2023). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencileri ile çalışırken yaşadığı güçlükler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Turan, R. (2018). 2017 İlkokul ve ortaokul Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı üzerine genel bir değerlendirme. *Diyalektolog-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 19, 295-328.
- Turan, R. (2019). “Milli tarih” ten “sosyal bilgiler” e Türkiye’de ilköğretim düzeyinde tarih öğretimi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 8(49), 257.
- Turan, R. (2022). Sosyal bilgiler öğretim programlarında kavram öğretimi. Ö. Bektaş ve R. Turan (Eds.), *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programları* (s. 223-233) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Tyler, R. W. (2013). *Basic principles of curriculum and instruction*. University of Chicago press.

- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2020). *Değerler eğitimi* (6. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Uyanık, K., Gülden ve Çalışkan, H. (2015). Sosyal bilgilerde ölçme ve değerlendirme. C. Dönmez ve K. Yazıcı (Eds.), *Sosyal bilgiler öğretimi* (s. 303) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Ülgen, G. (2004). *Kavram geliştirme, kuram ve uygulamalar* (4. Baskı). Ankara: Nobel Akademi.
- Yağcı, R. (2008). *Sosyal bilgiler öğretiminde eleştirel düşünme: İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler öğretiminde, öğretmenlerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek için uyguladıkları etkinliklerin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yavuz, İ. (2010). *İlköğretim 6. Sınıf sosyal bilgiler derslerinde karşılaşılan sorunlara ilişkin öğretmen görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yazıcı, H. ve Samancı, O. (2003). İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler ders konuları ile ilgili bazı kavramları anlama düzeyleri. *Delta*, 158, 2-6.
- Yazıcı, İ., Ali. (2001). *İlköğretim okulları birinci ve ikinci kademe sosyal bilgiler öğretiminin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Yel, S. (2015). Kavram geliştirme öğretimi. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi sosyal vatandaşlık eğitimi* (s. 113) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Yener, Ş. (2014). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunlara ilişkin öğretmen görüşleri: Muş il örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Yeşil, R. (2009). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sınıf içi öğretim yeterlilikleri. *Journal of Turkish Educational Sciences*, 7(2), 327-352.
- Yiğit, Ö., E. (2022). Sosyal bilgiler öğretiminde dramının yeri ve önemi. O. Namdar, Ayşegül ve S. Şan (Eds.), *Sosyal bilgilerde drama: Etkinlik temelli sosyal bilgiler öğretimi* (s. 1) içinde. Ankara: Eğiten Kitap.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, A. (2007). *Yeni ilköğretim sosyal bilgiler programının uygulanması İle ilgili değerlendirmeler (Konya ili örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Yılmaz, K. (2010). Sosyal bilgiler eğitimindeki sorunlar ve çözüm önerileri: Öğretim elemanlarının görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(4), 839-867.
- Yılmaz, K. (2015). Sosyal bilgiler öğretiminde ölçme ve değerlendirme. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi* (s. 433-443) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Yılmaz, K. ve Tepebaş, F. (2011). İlköğretim düzeyinde sosyal bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunlar: mesleğine yeni başlayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 157-177.
- Zarrillo, J., James (2011). *Sosyal bilgiler öğretimi: ilkeler ve uygulamalar* (B. Tay ve B. S. Demir, çev.). California: Pearson. (Orijinal eserin basım tarihi 2000).

Ek 1. Etik Kurul İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 01.11.2022-99185

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
Bilim Etik Kurulu
Sosyal Bilimler Etik Kurulu

Sayı : E-30640013-108.01-99185
Konu : Etik Kurul İzin Belgesi

01.11.2022

REKTÖRLÜK MAKAMINA
Sayın Prof. Dr. Emine ALTUNAY ŞAM
Öğretim Üyesi

İlgi : 10.10.2022 tarihli ve 2566 sayılı yazı.

"Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlar (Bitlis İli Örneği)" adlı araştırmanız Sosyal Bilimler Etik Kurulu tarafından bilimsel araştırma etiği yönünden incelendi ve değerlendirildi. Konu ile ilgili kurul görüşü ektedir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Doç. Dr. Songül KEÇECİ KURT
Etik Kurul Başkanı

Ek:

- 1- Dr. Emine Altunay Şam- Başvuru Değerlendirme (2 Sayfa)
- 2- Etik Kurul İzni (9 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSCBA36KU4 Pin Kodu :91652

Belge Takip Adresi :
<https://turkiye.gov.tr/ebd?cK=5544&eD=BSCBA36KU4&eS=99185>

Adres:Akbilek Mah. Muhsin Yazıcıoğlu Cad. No:7 Merkez/Amasya
Telefon:2600060 Faks:2600059
e-Posta:genelsekreterlik@amasya.edu.tr Web:http://www.amasya.edu.tr/idari/etik-kurul/bilim-etik-kurulu.aspx
Kep Adresi:amasyauniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Songül KEÇECİ KURT
Unvanı: Etik Kurul Başkanı

Tel No: 1

Bu belge,güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

	AMASYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ETİK KURUL DEĞERLENDİRME FORMU

Ek-1

Araştırmanın Başlığı : Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlar (Bitlis İli Örneği)	
Başvuru Formunun Etik Kurula geldiği tarih	10.10.2022
Başvuru Formunun Etik Kurulda incelendiği tarih	01.11.2022
Karar tarihi	01.11.2022

SONUÇ

1.	☒ Kabul
2.	☐ Düzeltme gereklidir: Etik sorun olabilecek sorular/maddeler, süreçler ya da unsurlar bulunmaktadır. Açıklama:
3.	☐ Red Gerekçe, Görüş, Tavsiye ve Açıklamalar:

Başvuru dosyasının incelenmesinde hazır bulunan ve araştırmayla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkisi bulunmayan Etik Kurul başkan ve üyelerinin ad,soyad ve imzaları.

(Başkan)
Doç. Dr. Songül KEÇECİ
KURT

(Üye-Bşk Yardımcısı)
Doç. Dr. Fatih CAN

(Üye- raportör)
Doç. Dr. Melike BAŞ

(Üye)
Doç. Dr. Kürşat EFE

(Üye)
Doç.Dr. Davut AĞBAL

(Üye)
Doç.Dr. Burcu KARAŞAR

KYT-FRM-126/00

Bu belge,güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Ek 2. Araştırma İzni Onayı

T.C.
BİTLİS VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-46623667-605.01-70827020
Konu : Anket Uygulama İzni (Coşkun YILDIRIM)

22.02.2023

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi: a) Amasya Üniversitesi Rektörlüğünün 04.01.2023 tarih ve 109995 sayılı yazısı.
b) Milli Eğitim Bakanlığı'nın 21/01/2020 tarih ve 1563890 sayılı Araştırma Uygulama İzinleri 2020/2 Nolu Genelgesi.

Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilimler Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı 218006010 numaralı öğrencisi Coşkun YILDIRIM'ın "Sosyal Bilimler Öğretmenlerinin Sosyal Bilimler Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunlar (Bitlis) " konulu çalışması kapsamında 20.12.2022-29.04.2023 tarihleri arasında İlimiz Tatvan İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı ortaokullarda görev yapan öğretmenler ile anket yapma talebi ile ilgili yazı ve ekleri Müdürlüğümüz bünyesinde oluşturulan inceleme komisyonu üyeleri tarafından incelenmiştir.

Yapılan inceleme sonucunda ilgi (b) genelge doğrultusunda söz konusuAnket çalışmasının İlimiz Tatvan İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı ortaokullarda görev yapan öğretmenler ile anket yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Özcan TAŞCAN
Milli Eğitim Şube Müdürü

OLUR

Mehmet Emin KORKMAZ
Vali a.
İl Milli Eğitim Müdürü

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Hüsrevpaşa Mah.Yeni Hükümet Konağı Kat: 3 BİTLİS

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Telefon No : 0 (434) 280 13 00
E-Posta: stratejigelistirme13@meb.gov.tr
Kep Adresi : mecb@hs01.kep.tr

Bilgi için:
Unvan : Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni
İnternet Adresi: bitlis.meb.gov.tr Faks:4342801359

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksoergu.meb.gov.tr> adresinden 7f45-0f42-3945-bfae-1cf7 kodu ile teyit edilebilir.

Ek 3. Araştırma Soruları

ARAŞTIRMA SORULARI

1.TEMA: Sosyal Bilgiler dersinin müfredatı hakkında neler düşünüyorsunuz?

1. Alt Tema: Sosyal Bilgiler dersindeki üniteler ve konular hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

2. Alt Tema: Sosyal Bilgiler dersinde ele alınan konuların öğrenci seviyesine uygunluğu hakkında ne düşünüyorsunuz?

Sondaj Soru 1: Konuların nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz farklı bir düşünceniz var mı bu durumla ilgili?

2.TEMA: Çalıştığınız okul Sosyal Bilgiler dersinin hedeflerine ulaşması için sizce uygun koşullara sahip midir? Bu konuda neler düşünüyorsunuz?

3. Alt Tema: Okulunuzda Sosyal Bilgiler dersinin etkililiğini arttırmak için gerekli fiziksel donanımlar hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

4. Alt Tema: Okulunuzun bulunduğu sosyo-ekonomik çevre Sosyal Bilgiler dersinin öğretimini etkilemekte midir? Bu konudaki düşünceleriniz nelerdir?

Sondaj Soru 2: Ailelerin ekonomik durumları ders materyallerine ulaşma konusunda nasıldır?

3. TEMA: Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde karşılaştığınız sorunlar nelerdir?

5. Alt Tema: Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde veli, öğrenci ve okul yönetimiyle ilgili düşünceleriniz nelerdir?

6. Alt Tema: Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde; Sosyal Bilgiler öğretmenleri ve merkezi sınavlar ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?

Sondaj soru 3: Öğrencinin derse karşı motivasyonu ve tutumu velinin derse karşı tutumları okul idaresinin tutumları nasıldır?

Ek 4. Gönüllü Katılım Formu

Sayın Katılımcımız

Katılacağınız bu çalışma, Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlar (Bitlis İli Örneği)” adıyla, Coşkun Yıldırım tarafından 29.11.2022–29.04.2023 tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi: Yapılacak bu araştırmanın hedefi; Sosyal Bilgiler dersinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunları ortaya çıkartmak ve bu sorunların en aza inmesi için çözüm önerileri sunmaktır.

Araştırmanın Nedeni: ☐ Bilimsel araştırma ☒ Tez çalışması

Araştırmanın Yapılacağı Yer(ler): Bitlis/Tatvan

Araştırma Uygulaması: ☐ Anket ☒ Görüşme
☐ Gözlem ☒ Ses kayıtları

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı’nın ve okul/kurum yönetiminin izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çalışmada sizden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir. Veriler sadece araştırmada kullanılacak ve üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır.

Uygulamalar, kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden rahatsız hissederseniz cevaplama işini yarıda bırakabilirsiniz.

Katılımı onaylamadan önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımızla,

Araştırmacı : Coşkun Yıldırım
İletişim Bilgileri : Karşıyaka Ortaokulu Tatvan/Bitlis
Telefon Numarası:

Yukarıda bilgileri bulunan araştırmaya katılmayı kabul ediyorum.

.....
İsim-Soyisim İmza:

Katılımcı Adı-Soyadı:

Ek 5. Araştırma Yapılan Okullar**ARAşTIRMA YAPILAN OKULLAR**

- Bitlis / Tatvan Karşıyaka Ortaokulu
- Bitlis / Tatvan Cumhuriyet Ortaokulu
- Bitlis / Tatvan Selahaddin Eyyubi Ortaokulu
- Bitlis / Tatvan Tuğ Ortaokulu
- Bitlis / Tatvan Yavuz Selim Ortaokulu
- Bitlis / Tatvan Bahçelievler Ortaokulu
- Bitlis / Tatvan Van Gölü Ortaokulu
- Bitlis / Tatvan İMKB Ortaokulu
- Bitlis / Tatvan Dumlupınar Ortaokulu
- Bitlis / Tatvan İMKB Yatılı Bölge Ortaokulu
- Bitlis / Tatvan Saadettin Aka Ortaokulu
- Bitlis / Tatvan Saidi Nursi Ortaokulu
- Bitlis / Tatvan Sultan Alparslan İmam Hatip Ortaokulu
- Bitlis / Tatvan Fatih Ortaokulu
- Bitlis / Tatvan Mehmet Akif Ersoy Ortaokulu

ÖZ GEÇMİŞ
Coşkun YILDIRIM

Öğrenim Bilgisi

Yüksek Lisans	Amasya Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı (Danışman: Prof. Dr. Emine ALTUNAY ŞAM)
Başlangıç bitiş tarihi	2021-2024
Lisans	Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü
Başlangıç bitiş tarihi	2008-2012